

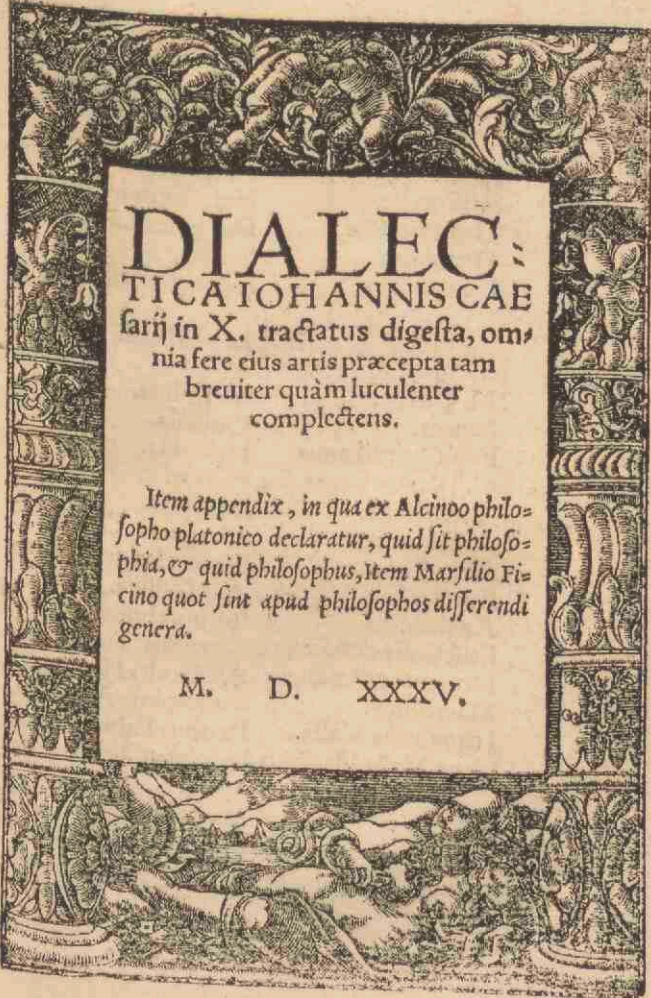

Dialectica Johannis Caesarii in X. tractatus digesta : omnia fere ejus artis praecepta tam breviter quam luculenter complectens. Item appendix, in qua ex Alcinoos philosopho platonico declaratur, quid sit philosophia, et quid philosophus, Item Marsilio Ficino quot sint apud philosophos differendi genera.

<https://hdl.handle.net/1874/421426>

ju

2

DIALEC-
TICA IOHANNIS CAE-
sarij in X. tractatus digesta, om-
nia fere eius artis præcepta tam
breuiter quàm luculenter
complectens.

*Item appendix, in qua ex Alcinoo philo-
sopho platonico declaratur, quid sit philoso-
phia, & quid philosophus, Item Marsilio Fi-
cino quot sunt apud philosophos differendi
genera.*

M. D. XXXV.

AVTORES QUI IN HOC OPV.
sculo citantur, hi sunt.

EX GRAECIS.

Plato.	Porphyrius.
Aristoteles.	Herodotus historicus.
Theophrastus.	Diogenes Laertius.
Themistius.	Suidas.
Nicephorus	Iohan. damascenus.

EX LATINIS.

M. Cicero.	Vergilius.
Seneca.	Quidius.
Fab. Quintilianus.	Horatius.
C. Plinius Secundus.	Perfius.
Victorinus.	Iuuenalis.
Ambrosius.	Martianus Capella
Augustinus.	Diomedes grāmaticus
Boetius.	Aul. Gellius.
Anshelmns.	Iustinus historicus.
Priscianus grāmaticus	Georgius Trapezōtis
Donatus grāmaticus.	Alexander Hegius.
Macrobius.	Rudolphus Agricola.
Laurentius Valla.	Iacobus Faber Stapul.
Geor. Valla Placētius.	Iodocus Clichtoueus.

AD CANDIDVMLECTOREM

seu potius ad studiosam iuuentutem, Ios
hannis Cæsarij in artem diales
cticam præfatio.

INter liberalia studia, quæ uulgo ita
dicta sunt, autore Seneca, quæ sunt libe
bero homine digna, non minima exci
stimari censerique debet dialectica, ob
id scilicet, quæ cæteris artibus & disciplinis ancil
letur quodam modo ipsa, & suum præstet ob
sequium: cum interim nihilo minus & ipsa
pars philosophiæ & sit, & habeatur: quippe
quæ proprium perinde ac reliquæ bonæ artes
finem retineat. Est autem hic inuentio iudicis
umque rationum, quem admodum id tradit ac
docet Boetius quæque, haud ignobilis apud lati
nos philosophus, eruditorum tamen (si Lau.
Vallæ credimus) ultimus. Itaque hæc ars, qua
tenus quidem ipsa suum habet retinereque sine,
isque à sola philosophia consideratur, pars utique
philosophiæ ponenda est: quatenus uero finis
ille ad alias quoque philosophiæ partes suam
pollicetur exhibereque operam, instrumentum ipse
suis philosophiæ, & sciendi ratio non ab re iu
dicata est. Quo etiã nomine tanto magis hæc
ars amplectenda fuerit studiosè iuuentuti. De
qua quidem arte quãquã cõplures ante me, ut
etiã post me quidam, tam ex Græcis quã ex
Latinis hominibus, non sine laude scripserunt,
ex his tamen alij quidem adeo operose atque

IOHANNIS CAESARII

prolixè, ut discantibus illam, aut etiam legentibus fastidium propemodū pariant: alij tanta usi breuitate, ut eius rei institutioni neutiq̄ satis facere probentur, partim ob artis subtilitatē, partim ob quorundam ingenia non ita prompta atq; capacia: quidam uero tam confuse atque (ut ita dixerim) argute, ut quantum quidem ad ipsam institutionem attinet, maiorem in modum profuerit eam artem nō ex illis ad discere conari. Omitto nūc eos, qui de eadem arte scripserunt & ipsi quidem, uerum adeo barbare, adeoq; inerudite, ne dicam insulse, ut si quis paulo liberalius institutus in eorum libros incideret, uidelicet ut dialecticam inde discere uellet, aut saltem pro explorato habere posset, qualisnam ars ea sit, is haud dubie non tam autores tales, q̄ artem ipsam contemneret protinus reijceretq;. Hoc ipsum cum ego tandem animaduertissem, expertus nimirum iam multo ante ea omnia, cœpi mecum cogitare, quonam pacto huic tantæ molestiæ remediū quaecunq; uel per me afferretur, si modo iam scopum illū attingi, simulq; aggressus sum colligere hinc inde ex non contemnendis autoribus, atq; componere de ea ipsa arte tractatus aliquot, uidelicet numero decem, idq; anno ab hinc retroacto septimo uel circiter, eisdemq; per idem tempus in mille & quingenta exemplaria excudi, & sub auspicio generosi & illustri domini Hermanni comitis Nuernarij, &

PRAEFATIO.

insignis ecclesiae Colonienſis praepoſiti, publi-
 cari ac in commune edi curavi, ratus equidem
 rem me facturum ſtudioſis cum primis huius
 artis adoleſcentibus. necnon & praceptoribus il-
 lorum utilem ſimul & gratam, utpote optata
 diu: ut qui iam politionibus literarum ſtudijs
 imbuti, atq; his dediti proſus, nihil proinde
 ſuis ſive auditoribus, ſive diſcipulis praelegere
 uellent, niſi quod uel plane latinum & eruditum
 eſſet, uel ab ipſa latinitate atq; eruditione non
 in totum abhorreret. Quod quidem ſi & ego
 in his tractatibus aſſecutus ſim uel mediocri-
 ter, non eſt meum dicere, aliorum potius iudi-
 cium eſto. Attamen ipſe conatus ad hoc, ſi non
 admodum probari poteſt, certe nec improba-
 ri omnino debet. Nam (ut Propertij uerbis
 utar) Audacia certe laus erit, in magnis & uo-
 luisse ſat eſt. Verum enimuero cum deinde non
 multo poſt a priori illa editione animaduerte-
 rem quoq; iam tum eos ipſos tractatus paru-
 diligenter excuſos, utpote operatumultuaria,
 ut plerunq; ſit, ac ob id ipſum in locis non pau-
 cis caſtigationem deſideraſſe: quae res etiam,
 q; interim tum ipſos huius artis profeſſores,
 tum auditores atq; lectores male habuit, id
 quod ex nonnullorum literis ad me datis ita
 eſſe didici atq; cognoui, in mentem tandem
 mihi uenit rem quoq; me facturum, & ſic qui-
 dem neq; ingratam neq; inutilem iſdem, ſi cu-
 rauero uti denuo excudereſ haec ipſa dialectis

IOHAN. CAESA. PRAEFA.

ca nostra, sed recognita prius ex amussim & p
be castigata, nec non & locis aliquot, at paucis
tamen locupletata, ut in quibus id operæ pre
tium uidebat. Cuiusmodi sane nunc ipsa exit
atq; in publicum prodit, quemadmodum id
iam uidere atq; experiri unicuiq; facile licebit.
At nunc etiam priusquam finem huic præfas
tioni imponam, quorundam grauissimorum
autorū sententiās breuiter subscribendas sub
ñciendasq; existimaui, ut ex quibus intelligere
etiānum poterit diligens lector, qualisnam
ars sit dialectica, & quatenus in ipsa discenda
immorandum sit, simul etiam unde & quomo
do inuentio eius habeatur, tum uero quod præ
ter hanc artem aliarum artium studia non sint
contemnenda, contra falsum & temerarium
aliquorum iudicium. DIXI.

CICERO IN BRUTO.

Dialectica (inquit) ars est, quæ docet rem
uniuersam distribuere in partes, latentem ex
plicare definiendo, obscuram explanare inter
pretando, ambiguam primum uidere, deinde
distinguere, postremo habere regulam, qua ue
ra & falsa iudicantur, & quæ quibus proposi
ta sint, quæq; non sint sequentia.

AVL. GELLIVS. ca. 8. libri. 16.

Dialecticæ (inquit) disciplinæ studium atq;
cognitio, in principijs quidem tetra & aspers

nabilis, insuauisq; esse & inciuilis uideri solet, sed ubi aliquantulum processeris, tum deniq; & emolumentum eius in animo dilucebit, & sequetur quædam discendi uoluptas insatiabilis, cui sane si modum non feceris, periculū nō mediocre erit, ne ut pleriq; alij in illis dialecticæ gyris ac mæandris tanquam apud Sirenios scopulos consenescas.

AVGVSTINVS in libro de ordine.

Scientia argumentandi, diuidendi, definiendi, nō ab hominibus pro arbitrio instituta est, sed in rerum ratione comperta est.

BOETIVS in eius libri principio, quem de syllogismis cathegoricis inscripsit.

Sed qui ad hoc opus (inquit) lector accedit ab eo primum petitum uelimus, ne in his quæ nunq̄ alias attigerit, statim audeat iudicare: ne ue, si quid in ludo puerilium disciplinarū rudis adhuc, & nondū firmus acceperit, ita ut sacros sanctū amplexandū atq; etiā colendū putet. Alia enim teneris atq; imbuendis adhuc auribus accommodata, alia firmis ac robustioribus doctrina mentibus reseruat. Quare si quid est quod discrepabit, ne statim obstrepat, sed ratione cōsulta, quid ipse sentiat, quid nos offeramus, ueriores mentis acumine & subtiliore consideratione diiudicet. Ita namq; eueniet, ut quæ in primo statim studendi aditu didicerunt, perspecta penitus, ac potius deprehens

sa contemnant. At si iam quisquis suæ sci-
entiæ defensor cupidus esse malit (habent enim
hoc quoque uitij homines, quos comprehendit
uetus ac longa segnities, ut ab abreptis semel
opinionibus non recedant, ne in senectute dis-
scendo, nihil usque in senectutem didicisse uide-
antur.) si inquam malunt uindicare quam uertere,
quæ uulgatis semel studiis imbibierunt, nemo
expetit ut priora condemnent, sed ut maiora
quædam atque altiora coniungant. Non enim
una eademque diuersarum ratio disciplinarum,
cum sit diuersissimis disciplinis una atque eadē
subiecta materies. Aliter enim de qualibet ora-
tionis parte grammatico, aliter dialectico dis-
sendum est. Nec eodem modo lineam uel sur-
perficiem mathematicus, uel physicus tractat.

Quo fit, ut altera alteram non impediat
disciplina, sed multarum confides-
ratione coniuncta, fiat uera na-
turæ atque ex omnibus
explicata cognis-
tio: Hæc
ille.

DE PRAEDICAB. TRACT. I.

DIALECTICAE IOHANNIS CAESARII.

TRACTATUS PRIMVS.

Qua ratione à prædicabilibus initium huius
artis tentandum sit, licet in ea omnium
minima sint prædicamenta.

QUEMADMODVM *collatio à le*
qui legendi, & lecta recte in *g. et. m. l. p. m. l.*
telligendi callem quærun, *quidam dicit*
primum quidem elementa
ac literas discunt, inde ad
syllabas transcédunt, à sylla
bis autem ad dictiones per
ueniunt, & deniq; ad orationem ipsam: ita qui
totius philosophiæ instrumentum, hoc est, dif
ferendi artem (quã dialecticem Græci uocant)
expetunt, in prædicamentis dinoscendis in primis
erudiri debent, inde ad interpretationem pro
gredi, ab interpretatione demum ad syllogis
morum ferri figuras. Decem namq; prædica
menta tanquam elementa sunt quædam: quip
pe quæ simplices sunt uoces, & disiunctæ, &
per sese duntaxat inspectæ. Verbi gratia: Sub
stantia, quantitas, ad aliquid, qualitas, ubi, quã
do, facere, pati, compositum esse, habere, & quæ
sub ipsis sunt, ut species sub ipsis generibus, &
quæ ex ipsis diuisa, ut quæ specificæ differenti

DE PRAEDICABILIBVS

*hinc in
nota ad
pavādas d'op.*

tiæ appellantur. Verum enimvero cum prædicamentorū ratio haud ita facile à quouis percipiatur citra cognitionē prædicabilium, quā certe & ipse Porphyrius prædicabilium autor ad Chrysaorium scribens, etiamnum necessarium esse indicat, non solum ad eam, quæ est apud Aristotelē, prædicamentorum doctrinā intelligendam, utrum & alia quædam, nempe ad diuisionem, ad definitionem, & ad demonstrationem: quæ tria potissima sunt ad comparandas disciplinas instrumenta, utpote cuius gratia hanc artem inuentā esse constat: de ipsis prædicabilibus quæ uocantur, prius quā breuissime dicendum est, simulq; ab his initium huius artis tentandum.

Hic est ille Porphyrius, qui, ut ait Suidas, acerrimus Christiani nominis hostis, linguam ob id suam aduersus Christianos exacuit, qua per multa conuitia eos contumeliosissime insectatus est. Quippe qui præterquam quòd de prædicabilibus scriptum à se librum reliquit, scripsit alios quàm plurimos, & inter hos. XV. aduersus ipsos Christianos. Claruit autem imperante Aurelio Cæsare, uixitq; ad tempora usq; Diocletiani imperatoris. Hæc ille. Quocirca mihi quidem uidetur autor ille quamlibet magnus, è Christianorum scholis exigendus potius quàm prælegendus, cum aliunde iam harum quinq; uocum cognitio abunde satis haberi possit.

TRACTATUS I.

PREDICABILE quid sit.

Prædicabile igitur uox est, quæ de pluribus uniuoce prædicari potest, ut genus, ut species, ut differentia, ut proprium, ut accidens. Horum enim unum quodque tam uoce, quam ratione eadem, de pluribus prædicari natum est, id quod de singulis paulo post, proprio uniuscuiusque loco latius explicabitur, quo fit ut indiuiduum prædicabile dici non possit, nisi improprie, quippe quod de uno solo prædicatur tantum ut Socrates, quæ uox de ipso tantum Socrate prædicatur. Quæ eadem tamen de alijs quoque compositis pluribus prædicatur, id certe iam non uniuoce, sed æqui uoce fit. Veluti cum de utroque Catone, Censorio atque Vticensi, Catonis nomen prædicatur. Prædicabile igitur aliud quidem proprie tale dicitur, aliud uero minus proprie.

De eo quod differens, & quod idem dicitur: tum quot modis utrumque dicatur.

Sane de pluribus prædicari dupliciter continetur: Aut. n. de pluribus numero differentiibus, aut de pluribus differentiibus specie. Proinde paulo altius repetendum hoc loco, atque dicendum breuiter. Differens quod modis dicitur: tum quod huic ex aduerso respondet. Idem. Ita fiet haud dubie, ut quæ sequuntur, planius percipi queant. Sciendum igitur, quod differens tot modis dicitur, quot modis dicitur idem. Idem autem tripliciter dicitur: Nam aut genere, aut specie, aut numero idem alicui quippiam dicitur. Et genere

DE PRAEDICABILIBVS.

quidem eadem dicuntur, quæcunq; sub eodẽ genere continentur proximo, ut homo & leo sub animali. Specie uero, quæcunq; sub eadẽ specie continentur, ut Socrates & Plato sub homine. Numero porro eadem, quatuor dicuntur modis: nempe aut nomine, ut Marcus & Cicero; aut definitione, ut homo & animal rationale; aut proprio, ut homo & risibile: aut accidente, ut mel & ipsum tum flauum, tum dulce. Hinc iam colligit, & differens ab alio quispiam tripliciter dici: genere, specie, & numero: Genere quidem differentia dicuntur, quæ sub diuersis sibi proximis generibus continentur, ut homo & quercus, Siquidem homo sub animali proximo sibi genere, & quercus sub arbore, itidem genere proximo continetur. Specie uero differentia dicuntur, quæcunq; sub diuersis continentur speciebus, ut Alexander & Bucephalus: quippe Alexander sub homine, Bucephalus uero sub equo continetur. Quin & specie differentia dicuntur ipsæ inter se species diuersæ, tametsi unius generis species sunt ut homo, leo, bos, equus &c. Numero porro differentia dicuntur, quæcunq; in numerando hoc est, dum numerantur, inter se differunt, ut Socrates & Plato. Nam cum dixit quispiam, Hic Socrates est, & item, Hic Plato est, duas iam fecit unitates, unam in Socrate, in Platone alteram. Atq; ita non eadem in Socrate unitas numerata est, quæ in Platone, sed altera

TRACTATUS I.

atq; altera: & per hoc numero tantum differunt Socrates & Plato.

DE genere quid sit &, quomodo diuidatur.

GENUS cum multipliciter dicatur, autore Victorino (dicitur namq; & parens & patria, hinc illud Vergilij, Vnde genus ducis. Item & cuiuslibet rei qualitas, ut si dicas Cuius generis uestis est) una tamen eius significatio est, secundum quam prædicabile fit, si similitudine uidelicet à primo illorum trium significatorum sumpta, & à philosophis hoc pacto definitur: Genus est quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid est prædicatur, ut animal de homine, de leone, & equo. nam si quærat, quid est homo? quid leo? ite quid equus? recte conuenienterq; de unoquoque horum respondebitur, qd animal est. Animal igitur de homine, de leone, & de equo, in eo quod quid est prædicatur. Atq; hæc ipsa inter se specie differunt, tamen sub animali, ut sub genere proximo, continentur. Diuiditur autem genus in genus generalissimum, & genus subalternum. Genus generalissimū est, supra quod nō ē aliud superueniens gentis. Atq; id quidem in unaquaq; prædicamentorum serie ita obseruatum est, ut sit aliquod supremū, quod proinde à quibusdam generalissimū, ab alijs principalissimum, aut (quod Lau. Vallæ magis probatur) summū genus dicitur, ut sub

DE PRAEDICABILIBVS.

stantia, quantitas, ad aliquid, qualitas &c. de quibus licet ens praedicetur, genus tamen ad nullum horum dici potest, quoniam non uniuoce, sed aequiuoce de ipsis praedicatur. Definitur rursus & hoc modo: Genus generalissimum est, quod cum sit genus, non potest esse species: ob id quidem: quod species (ut paulo post dicitur) ea est quae sub assignato genere ponitur. Genus uero subalternum est, quod, cum sit genus, potest simul & species esse. Immo uero, quicquid continetur inter genus generalissimum & speciem specialissimam, genus subalternum dici potest.

DE specie, quid sit, & quomodo diuidatur.

Speciei quoque multiplex est acceptio, Nam praeter caetera eius significata, uniuersumque rei forma species dicitur. Hinc speciosos dicimus, qui forma sunt liberaliori. Species item dicitur, quae generi subicitur, secundum quam significationem a philologis accipitur, definiturque hoc modo: Species est quae de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid est praedicatur, ut homo de Socrate & Platone & ut nostrae religionis uocabulis utar, de Petro ite & Paulo. Definitur rursus species, ea quae sub assignato genere ponitur. Quae quidem definitio, tam speciei specialissimae, quam speciei subalternae communis est, prior uero tantum conuenit speciei specialissimae. Sciendum itaque quod ut ge

TRACTATUS I.

nus supra diuifum est in genus generaliffimū,
& genus subalternū, ita & species nunc diuidi
tur in speciē specialiffimā & speciē subaltere
nā. Species quidem specialiffima est, quæ cum
fit species, genus esse non potest: quippe quod
sub se species alias non habeat, ut homo, sub
quo indiuidua tantū continentur. Species uer
o subalterna est, quæ & genus & species eē po
test, ad aliud quidē & aliud sumpra, cuiusmodi
ea omnia sunt quæcūq; media sunt inter genus
generaliffimum, & speciē specialiffimam, id
quod subscripta figura luce clarius indicabit.

DE INDIVIDVO.

Sed & interim de indiuiduo pauca adijce
re liceat. Siquidem præter eam significa
tionē, qua id esse definitur, quod de uno so
lo particulari prædicatur, idq; multis modis,
ut Socrates, & hoc albū, & hic ueniens, et So
phronisci filius, si solus ei Socrates extitit fi
lius, alia eius à Iohanne Damasceno significa
ta produntur. Nam & quod insecabile prors
us & indiuisibile est, indiuiduū dicitur, ut pun
ctum, & temporis momentum, & ipsa nimirū
unitas. Et quod difficulter sub sectionem uer
nit, ut adamas, & quicquid tale est. Præterea in
diuiduum dicitur & species specialiffima, q; in
alias uidelicet species non diuidatur. Sed ex
his omnibus prima illa indiuidui significatio
propria huic loco & peculiaris est. quod &
quidam ita interpretant, ut ipsum asserant ex

DE PRAEDICABILIBVS

quibusdam proprietatibus constare, quarum collectio nunq̄ in alio quolibet eadem erit.

FIGVRA.

	Substantia.	
Corporea	Corpus	Incorporea
Animatum	Aiatū corpus	Inanimatum
Sensibile	Animal	Insensibile
Rationale	Rationale aīal	Irrationale
Mortale	Homo	Immortale

Socrates, Plato, Aristoteles, Cas
to, Cicero, Vergilius.

De triplici differentia.

Differentia uero communiter, proprie, & magis proprie dicitur. Cōmuniter quidem differentia dicitur, qua alterū ab altero alteritate quadam differt solum. Aliteritate in quā, hoc est, qualibet ratione ab altero diuersum. Qua quidem differentia Xenocratem ab Aristotele differre Plato iudicauit, ut autor est Diogenes Laertius: quod hic quidam praecipiti & acri ingenio erat, ille uero tardo atq; hebeti. Rursus & hac ipsa differentia à seipso quispiam differt, puero olim, & iā uiro, & faciente nunc aliquid, cum antea quiesceret. Quo sane modo apud Vergiliū de Hectore in alium quasi hominē mutato, Aeneas inducitur ita loquens: Hei mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo Hectore. Proprie uero differentia dicitur, qua alterum ab altero differt accidente inseparabili, Quomodo is, qui oculus

Sille qd Ci
ce. 3. de O
rat. lib. de
Isocrate
refert, Iso
crates do
ctor iquit
singularis
dicebat se
in ephoro
calcarib.
contra au

TRACTATUS I.

qui oculos habet cæcos, ab eo differt, qui tales non habet. Magis autem proprie differentia dicitur, qua alterum ab altero differt non accedente quopiam siue separabili siue inseparabili, sed substantiali qualitate: quæ & ipsa nimis rû uniuscuiusq; rei ratio est. Itaq; ab equo homo differt rationali qualitate. Siquidem homo rationalis est, equus uero irrationalis. Præterea ut hæc speciem à specie differre facit, unde & specifica differentia dicitur, ita superiores duæ indiuiduum ab indiuiduo separant, quæ ob id ipsum accidentariæ, siue aduentitiæ differentiæ dici possunt. In uniuersum igitur omnis differentia alteratum facit: Sed quæ specifica dicitur, ultra id quod alteratum facit, aliud quoq; facit. Atq; ita differentie cõmunes quidem sunt, quibus omnes aut ab alijs, aut à nobis ipsis differimus. Propriæ quæ uniuscuiusq; indiuidui formam aliqua naturali proprietate depingunt: Magis autem propriæ, quæ in substantia ipsa permanent, & uniuscuiusq; rei rationem explicant, & speciem à specie disiungunt.

DE ea que specifica differentia dicitur, quid sit.

Differentia ergo, quæ magis propria & specifica dicitur, & proinde tertium facit prædicabile, ea est qua species (ut dictum est) à specie differt, & hoc modo diffinitur: Differentia est quæ de pluribus differentijs

B

tēi Theo
pōpo fre
nis uti so
lere. Alte
rum enim
exultantē
uerborum
audacia
reprime
bat, alterū
cunctantē
& quasi
uerecūdā
tem inci
tabat
Epilogus

DE PRAEDICABILIBVS.

bus specie, in eo quod quale quid est praedica-
tur, ut rationale de homine & de deo, si Porphy-
rio credimus, qui tam deum quam hominem ani-
mal esse opinatus est, idque magis Platonico-
rum sententia, qualis & ipse erat: quam secundum ue-
ritatem. Est igitur (sed id exempli causa nunc
admittatur) & deus & homo animal rationa-
le, sed a deo homo separatur mortalitate, quod
homo quidem mortalis sit, deus autem im-
mortalis. Rursus autem & hoc pacto definitur:
Differentia est, quae diuidit atque dispescit
ea, quae sub eodem genere posita sunt, ut rationale
hominem separat ab equo & leone, caeterisque
animalibus omnibus, quaecumque rationis ex-
pertia sunt. Assignatur item & haec eius descri-

Actus a
potestate
eatenus di
ffert, qua
tenus ho-
mo ridens
ab homine
qui ridere
quidem pos
sit non ri-
deat autem.

ptio: Differentia est, qua species genus super-
rat, ut homo quatenus est & rationalis & mor-
talis, animal superat exceditque. Siquidem ni-
hil horum actu animal est, licet potestate non
has solum habeat differentias, sed & his op-
positas. Diuiditur autem huiusmodi differen-
tia, quae & per se, & specifica, & per hoc ma-
gis propria differentia dicta est, quae haec quidem
genera diuidit in species, illa uero species con-
stituit & informat. Omnis quippe differentia
generi adueniens, constituit speciem, ut cum
rationale additur animali, hominem protinus
constituit, quae species animalis esse dinoscitur.
Vnde & haec proinde constitutiva differ-
entia dicitur, quemadmodum illa quae genes-

TRACTATUS I.

ra in species secat, differentia dicitur diuisiua:
 Sciendum tamen, q̄ eadem differentia & diuisi-
 ſua dici poteſt & conſtitutiua: diuiſiua quidē
 generis, conſtitutiua autem ſpeciei.

DE PROPRIO, QVOT MODIS

dicatur, tum & quot modis dica-
 tur commune.

Proprium uero quatuor dicitur modis: *proprio q̄*
 Primo nanq̄ proprium dicitur, quod ſo-
 li alicui accidit ſpeciei, & ſi non omni, ut
 homini medicum eſſe, aut geometram: Secun-
 do, quod omni quidem accidit, ſed non ſoli,
 quemadmodum homini eſſe bipedem, quan-
 do & a uibus perinde id accidit: Tertio, quod
 ſoli quidem, & omni, uerum non ſemper, ut
 omni homini, & ſoli homini accidit in ſenectu-
 te caneſcere, licet Ariſtoteles & Plinius id etiā
 equis tribuant: Quarto, quod ſoli & omni &
 ſemper, quemadmodum homini ridere, idque
 poteſtate tamen magis & aptitudine quā a-
 etu. Siquidem omnis homo, & ſolus, & ſemp-
 riſibilis eſt, licet nō ſemper rideat. Sane ut pro-
 prium hiſ quatuor modis dicitur, ita cōmune *commune q̄*
 quod proprio quodammodo opponitur, qua-
 tuor dicitur modis: Commune quippe dicitur,
 aut quod in partes diuiſibile eſt, ut ager com-
 munis pluribus: aut quod in uſu cōmuni po-
 ſitū eſt, à diuiſione prorfus immune, ut ſeruus
 pluribus cōmunis, & equus, & puteus: aut q̄d

DE PRAEDICABILIBVS.

in occupando proprium factum est, alioqui commune, ut in templo aut theatro locus communis est omnibus priusquam occupetur, occupatus uero proprius fit occupanti; aut quod aequale omnibus sese praebet, ut uox praconis, aut alterius cuiuspiam concionantis, docentis.

DE ACCIDENTE, QUID SIT,

& quomodo diuidatur.

Accidens quod
accidens est
quomodo accidens
Accidens est, quod adest & abest praeter subiecti corruptionem. Definitur rursus & hoc modo: Accidens est, quod contingit eidem inesse, & non inesse, ut homini album esse, & non esse album, & sedere & stare. Quin & aliter hoc pacto: Accidens est, quod neque genus est, neque differentia, neque species, neque proprium, semper autem in subiecto subsistens est. Diuiditur autem accidens: Aliud namque separabile est, aliud inseparabile. Separabile quidem, ut dormire: Inseparabile uero, ut nigrum esse in Aethiopo & coruo, & candidum in cygno. Accidens porro tam separabile quam inseparabile, aliud naturaliter tale est, aliud extrinsecus aduenit. Naturaliter quidem, ut pueritia, iuuentus, senectus: Extrinsecus autem, ut sedere, aut si qua cicatrix obducta uulneri occalluerit.

QUOMODO ACCIDENTIS DEFINITIO

intelligenda sit, cum solutione dubitationis.

TRACTATUS I.

Superest ultima huius tractatus pars, quæ
 & aggredi iam certum erat, nisi nos remo-
 raretur dubitatio haud facilis, expēden-
 da interim, examinādaq; & discutiēda prius.
 Ea autem huiusmodi est: Si accidens est, quod
 adest & abest absq; eius in quo est interitu, qui
 fieri potest ut ex accidentibus aliud separabile,
 aliud inseparabile statuatur? Nam quod inse-
 parabile est, id abesse non potest. Sane huic du-
 bitationi Porphyrius ira paucis satisfacere uis-
 detur, quod ait exempli causa coruum posse
 album subintelligi, Aethiopē candore nitens
 tem, præter utriusq; corruptionem interitum
 q;. Verum hoc ipsum Boetius paulo altius res-
 petit, dicens. Nam quoniam sunt accidentia
 inseparabilia, in his definitio uideretur conuenis-
 re non posse. Sed hæc (inquit) tam uehemens
 quæstio, soluitur hoc pacto, q; hæc ipsa defini-
 tio de accidentibus facta est potestate, non as-
 ctu: intelligentia, nō ueritate. Age igitur quos-
 niam Aethiopi color niger auferri non pos-
 test, animo eum & cogitatione separemus, erit
 tum color albus Aethiopi, non tamen species
 consumpta est. Ita quoq; si à coruo nigredinē
 abstuleris imaginatione, permanebit tamen
 auis, nec species interibit. Ergo quod dictum
 est adesse & abesse, non re, sed animo intelligen-
 dum est. Quod tamen in his quæ speciem con-
 stituunt, haud ita sese habet, ut si ab homine ra-
 tionalitatem auferas: quam licet actu separare

DE PRAEDICABILIBVS

non possimus, tamē si animo imaginatione ue
disiūxerimus, statim peribit hominis species.

DE COMMVNITATE PRAE dicabilium inter se, & differentia itē eorum à se inuicem.

Commune est omnibus praedicabilibus
de pluribus praedicari, ut exempli gras
tia: Genus quidem de omnibus sub se
contentis speciebus, & indiuiduis: de quibus
omnibus & constitutiua cum primis differen
tia praedicatur. Species autem de his solū, quae
sub ea cōtinentur, indiuiduis. Proprium uerō
& de specie cuius est proprium, & de eiusdem
speciei indiuiduis. Porro accidens & de spes
ciebus pariter & indiuiduis, sed principaliter
quidem de indiuiduis, secundo uero loco et
de his, quae continent indiuidua, hoc est, species
bus ipsis. Quemadmodum ē diuerso, propriū
principaliter quidem de specie cuius est pro
prium, at secundo deinde loco, de illius speciei
indiuiduis, ut risibile esse, prius quidem & prin
cipaliter de homine praedicatur, posterius uerō
& secundo loco de Socrate & Platone, cae
terisq; particularibus hominibus. Commune
item est omnibus praedicabilibus, praeter acci
dens, uniuoce praedicari de quibus praedican
tur. Differunt autem à se inuicem praedicabi
lia, q̄ alia quidē praedicantur in eo quod quid
est, ut genus & species: alia uero in eo quod

TRACTATVS I.

quale quid est, aut quomodo se habet quippiã id quod de plerisq; accidentibus quæritur: ut si quis interroget, quomodo se habet Socrates: tum quis recte responderit, quod aut ambulat, aut disputat: Sin uero interroget quispiam, qualis est Socrates: apte fortassis respõ debet alter, q; sapiens est. Ergo differentia, proprium, & accidens, præsertim inseparabile, in eo quod quale quid prædicantur. A specie itẽ genus differt, quod genus quidem prædicatur de pluribus specie differentibus, species uero de indiuiduis, & numero differentibus tantũ. Et differentia à proprio & accidente differt, quod differentia quidem prædicatur in eo qd quale quid est, nempe secundum rei essentiam: proprium uero & accidens secundum rei positius inhærentiam. Denum, proprium ab accidente differt, quod proprium quidem conuersim prædicatur de eo cuius est proprium, accidens uero minime. Hactenus de quinque prædicabilibus uocibus, restat nunc ut prædicamenta aggrediamur.

IN TRACTATVM SECVNDVM

dum (in quo de prædicamentis agitur, & primum ostenditur quid sit prædicamentum, et cur ita appelletur) præsfatio.

DE PRAEDICAMENTIS

DE PRAEDICAMEN-
 tis deinceps scripturus, o-
 peræpretium facere uide-
 bor, si quid prædicamen-
 tum, prius exposuero, ne
 nominis uis ipsum lectorē
 ad illorum iam cognitionē
 properantem, longius æquo remoretur, utpo-
 te nondum perspecta, dum tamē interim quid
 sit, scire laborat. Prædicamentum igitur est (ut
 & à trapezuntio definitur) terminorum qui
 secundum nullam complexionem dicuntur,
 natura rerum sordatio, quæ definitio, ut mi-
 hi quidem uideretur, hunc habet intellectum, qđ
 prædicamentum aliud nihil est, q̄ series quæ-
 dam terminorum incomplexorum, quatenus
 ex his natura, id est, ratione rerum alijs alijs sub-
 iiciuntur, alijs de alijs prædicantur. Cæterum
 nomen prædicamenti dictū hinc esse uiderur,
 qđ de omnibus prædicantur decem numero
 prædicamenta, ueluti ipsorum uocabulorum
 elementa quædam, quo nomine & Quintilia-
 nus ea uocat, & approbat Laur. Valla, qđ sen-
 sus scilicet cæterorum uocabulorum ad ista
 tanq̄ ad elementa & principia referantur: ob
 eamqđ rem (ut idem ait) genera quoqđ dicuntur,
 qđ ex his cætera significata gignant: quorū
 nullum alio superius est, aut alteri ge-
 nus, sed ipsa genera sunt principalia, immo ue-
 ro si sic dicere licet, principalissima genera:

TRACTATUS. II.

Quonia uero eorum quæ prædicantur, alia quibusdem prædicantur æquiuoce, alia uniuoce, alia uero denominatiue, ab æquiuocis igitur & uniuocis & denominatiuis, necnō ab alijs quibusdam, quæ ante prædicamenta à recentioribus dicuntur, ut ea quæ sequuntur ipsorū prædicamentorum traditionem, post prædicamenta ab eisdem appellantur, uocibus quidem nouis, at non adeo improprijs, hunc ipsum tractatum auspiciari conuenit.

DE ÆQUIVOCIS, VNIVO cis, & denominatiuis.

A Equiuoca dicuntur, quorum nomē solum commune est, secundum nomē uero ratio substantiæ diuersa, ut animal homo, & quod pictum est, hominis tamen speciem interim referens. Horum sane utriusq; nomen commune est solum, nempe animalis. At uero substantiæ ratio secundum ipsum nomē alia atq; alia. Vniuoca uero dicuntur, quorū nomen commune est, & secundum nomen ratio substantiæ eadē, ut animal homo, & quod est equus. Horum namq; unumquodq; (homo inquam & equus) animal est, & animalis quoq; rationem, hoc est, definitionem suscipit, quæ quidem est substantia animata sensibilis. Denominatiua porro dicuntur, quæcunq; ab aliquo, nempe ab ipso principali, solo casu differentia, secundum nomen habent appellationem, ut à fortitudine fortis, à grammatica grammaticus.

DE PRAEDICAMENTIS.

DE IIS, QVAE ORDINE QVO
dam de subiecto aliquo praedicantur.
Regula prima.

QVando alterum de altero, ut de subiecto quopiam praedicatur, quaecunque dicuntur de eo quod praedicatur, omnia & de subiecto ipso praedicantur, ut quia homo de Socrate praedicatur, de homine uero & animal & substantia, & animal igitur & substantia de Socrate quoque ipso praedicantur. Quare si Socrates homo est, idem nimirum Socrates & animal est & substantia. Sciendum tamen quod intellectus regulae accipi debet de iis praedicatis, quae nomina sunt, rei substantiam explicitam, non etiam de iis, quae nomina designatiua, siue secundae impositionis nomina, & per hoc nominum nomina a diuo. Seuerino Boetio, a recentioribus uero nomina secundae intentionis appellantur: cuiusmodi sunt genus, species, & his similia. Quapropter de homine licet species praedicetur, & homo de Socrate, non perinde tamen & de Socrate ipsa species praedicabitur unquam.

DE GENERIBVS DIVERSIS,
& non subalternatim positis
Regula secunda.

Diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersae sunt species, & differentiae, ut animalis & scientiae. Animalis quippe differentiae sunt, gressibile, bipes

TRACTATUS II.

uolatile, & aquatile: scientiæ uero harum nulla est, quin potius ipsius scientiæ differentiæ assignari possunt, quod hæc quidem naturalis hæc moralis, illa uero rationalis existit. At uero generum subalternorum, siue subalternarum positorum, nihil prohibet easdem esse differentias, ut auis, & animalis, quæ genera sibi subalterna sunt. Siquidem species animalis auis est, eademque corui genus. Vtriusque autem utpote tam animalis quam auis differentiæ eadem esse possunt, et diuersæ. Eadem quidem, ut si quis has animalis differentias assignet, quæ animalium alia sunt quæ pascuntur herbis, alia quæ seminibus, alia quæ carnibus, per quas & aues inter se differre dignoscuntur. Quandoquidem & inter aues alia herbis pascuntur; alia seminibus, alia carnibus. Diuersæ uero, ut cum animalis differentiæ assignantur, quæ aliud quidem rationale est, aliud irrationale, quarum sane nulla, auis ab aue differt.

DE PRAEDICAMENTIS generatim.

Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, unumquodque significat aut substantiam, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Et substantia quidem est (ut exempli gratia dicam) ut homo, equus: quantitas, ut bicubitum, tricubitum; qualitas, ut musicum, gramina

DE PRÆDICAMENTIS

maticum, album, nigrum: ad aliquid, ut duplū dimidium, maius, minus: ubi uero, ut in foro, in theatro: quādo autem, ut heri, anno superior: situm esse, ut iacere, sedere, stare: habere autem, ut calceatum esse, armatum esse: agere, ut secare, urere: pati, ut secari, uri. Sane ex ijs quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se singula in nulla affirmatione, uel negatione dicuntur, ut quæ neq; uerum neq; falsum significent. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio utriq; sit aut negatio.

DE SUBSTANTIA, QUID

sit, & quomodo diuidatur.

diuisio 670 671
Substantia dicta esse uidetur, q̄ alijs omnibus substet, proinde à Iohanne Damasceno hoc pacto describitur: Substantia est quæ per se subsistit, alio neutiq; indigens ut sit. Hæc ipsa ab Aristotele in primam diuitur & secundam. Et primam quidem eam esse dicit, quæ proprie & principaliter & maxime substare dicitur, & quæ neque de subiecto dicitur neq; in subiecto est, ut quidā homo, ut Socrates, ut Plato, & si quid huiusmodi est, nempe singulare & indiuiduum. Secundam uero substantiā, id est, secundæ substantiæ nomine, appellat species ipsas, in quibus quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & harum species genera, ut homo, ut animal. Cæterorum primæ substantiæ id circo dici uident, q̄ sensibus propinquiores sint, primeq; his occurrat.

TRACTATUS II.

ut ex quarū hausta prius sensibus cognitione, generalitas deinde animo concepta colligitur, constituiturq;. Ex quo & liquido cōstat, q̄ ex secundis substantijs magis substantia ea dicitur, quæ primis substantijs, ppinquier est, quippe quæ & pluribus etiā substat. Quo fit ut species magis substantia sit, q̄ gen⁹, ut homō, q̄ animal. Porro inter species ipsas, quæ quidē huiusmodi sunt, ut genera esse non possint, nulla magis substantia ē q̄ altera, quæadmodū nec in primis substantijs, altera, altera magis substantia est.

DE SEX SUBSTANTIAE

proprietatibus.

OMnibus substantijs, tam primis q̄ secundis, proprium quodāmodo est, in subiecto non esse. Dico autē quodāmodo, quando id non his convenit solis, sed & earum perinde differentijs: quippe quæ nec ipse in subiecto sunt aliquo. Omnibus insuper secundis substantijs, et earū differentijs cōvenit uniuersaliter prædicari de primis, ut homo et animal de Socrate, et de eodē itē Socrate rationale. Omnia namq; hæc de Socrate prædicantur nomine pariter et ratione, id quod uniuoce prædicari supra definitum est. Substantiæ præterea nihil est contrarium. Quod tamen omnino uerum esse non uidetur, cum igni aqua, et aquæ ignis contrariius esse putetur. Sane hunc scrupulum Boetius paucis uerbis ita diluit: Neutrū, inquit, horū elemētōrū alteri cōtrariū ē, licet eorū

D. Severi
nus Boetii
us in li. de
duabus na-
turis i ch-
risto: In-
tellectus i
quit, uni-
uersalium
rerum ex
particula-
ribus sum-
ptus est.

DE PRAEDICAMENTIS

inter se qualitates repugnent diuersæq; sint.
 Substantiæ igitur nihil est contrarium. At nec
 proprium hoc substantiæ est, quando & quan-
 titati perinde conuenit, & alijs quibusdã. Sub-
 stantia item neq; magis, neq; minus suscipit,
 ut homo non est magis aut minus homo, uel
 se ipso prius uel posterius, uel altero quolibet
 homine. Quod ergo dictum est, neq; magis,
 neq; minus suscipit, id ita intelligitur, quod
 substantia ipsa neq; intèditur, neq; remittitur.
 Sed nec illud substantiæ proprium, quando
 neq; circulus alio circulo magis aut minus cir-
 culus est. Videtur autem omis substantia hoc
 aliquid significare, id quod in primis quidem
 substantijs haud dubie ita se habet. In secundis
 uero non ita plane, nisi ob appellationis figu-
 ram: ut cum quis dicit hominem, aut animal,
 is iam perinde ac quen dã hominem, aut quod-
 dam animal dixisse uideri potest. At qui id ita
 non est, Quapropter secunda substantia non
 hoc aliquid, sed potius quale quid significat.
 Maxime uero proprium substantiæ est, quod
 tamen si una eademq; numero ipsa existit, secun-
 dum sui tamen mutationem, contrariorum su-
 sceptibilis est, ut quidam homo, qui licet unus
 idemq; numero maneat, ipse tamen nunc cali-
 dus, nunc frigidus, nunc prauus, nunc studio-
 sus existit, mutaturq; hoc pacto interim cõtra-
 rijs inter se qualitatibus, id quod neq; orationi
 neq; opinioni cõuenire potest. Quippe quod
neutra

TRACTATUS II.

neutra earum (quantum quidem in ipsa est)
mutatur: & si aliquando uera, aliquando falsa
iudicatur, quin potius res ipsa, de qua uel ora-
tio profertur, uel opinio habetur, mutatione
sui admittit, patitq;. Nā ut Aristoteles inq-
rit, eatenus oratio aut uera, aut falsa est, quatenus
res sese habet. Idē de opinione sentiendum est.

DE QUANTITATE.

Quantitas est, secundum quam in par-
tes quippiam diuiditur. Quantitatis au-
tem alia continua est, alia uero discreta

Continua quantitas ab Aristotele ea esse defi- *continua*
nitur, cuius partes ad eundem terminum com-
munem copulantur, ut lineæ ad punctum, ad
lineam superficiem, & ad superficiem demum
ipsius corporis. Id quod de linea ostēdisse satis
fortassis fuerit, quantum præsens hoc institus
tum exigit. Itaq; sit linea aliqua in duas partes
per punctum in ea signatum, secta, animo ta-
men magis, quam re ipsa. Hæc quia continua
est, partes ipsas ad eundem illum punctū, nem-
pe terminum utriq; communem (sitq; e) cohe-
rentes habet & copulatas. Cōtinua ergo quā- *comens*
titas est, ut linea, ut superficies, ut corpus. Addi-
tur his & tempus, cuius partes, quoniam suc- *locus*
cessione solum continuantur, ad instans, quod
& nunc dicitur, copulari habent: Et locus, sed *discreta*
improprie, quippe quod re magis q̄ ratione
quantitas sit. Porro discreta quātitas est, cuius
partes ad nullum terminum communem cop-

DE PRAEDICAMENTIS

pulantur, sed à se inuicem seiuncte sunt atq; discretæ, vt numerus & oratio. Numeri quippe, vt exempli causa denarij, partes sunt, quinq; & quinq; aut tria & septem, aut quomodolibet aliter idē diuidatur numerus, ipsæ nimirū quæcūq; eius numeri partes fuerint, inter se disiunctæ sunt atq; separatæ. Sic & in oratione partes, nēpe literæ & syllabæ, & item dictiōes, tū breuitate, longitudineue, tū ipsa prolatione separantur, quinetiā scriptura, vt per quā oculi eas facile discernant atq; distinguant.

DE TRIBVS QUANTITATIS PROPRIETATIBUS.

CAeterum quantitati nihil est contrariū, id quod in ijs quidem, quæ finita sunt nullam habet dubitationem, vt bicubitum aut tricubitum nihil est contrarium. In ijs vero quæ sunt indefinita, videtur quidem alterū alteri cōtrarium esse, vt multū paucū, & magnum paruum, verum horum nihil quātitas est, quemadmodū Aristoteles dicit, sed ad aliquid potius, quippe cum nihil sit, quod per se magnum aut paruum, multū aut paucū dicatur, sed id aliorum euenit respectu. Quantitas præterea neq; magis neq; minus suscipit, vt bicubitum non est alio bicubitum magis aut minus bicubitum, neq; numerus alio numero magis aut minus numerus est. Maxime autē propriū quantitati est, vt secundū eam æquale quicq; dicatur aut inæquale. Ita secundum numerum,

211 TRACTATVS II.

exercitus vnus alteri æqualis dicitur, & secundum magnitudinem lignum ligno, vt cum alterum alteri respondet, aut secundum longitudinem, aut secundum latitudinem, aut secundum crassitiem, aut secundum has omnes mentiones simul. Quod quia suo constat ternario, perfecte quantum dicitur.

De ijs quæ ad aliquid dicuntur.

AD aliquid vero talia dicuntur, quæ cūq; hoc ipsum quod sunt, aliorū esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad aliud, vt duplū hoc ipsum quod est, alterius dicitur, nempe dimidiij, itidē & scientia. Etenim vt duplū dimidiij duplū est, ita scientia scibilis scientia. Adiectum est autem, vel quolibet aliter ad aliud, vt intelligamus relatiuorū quædā esse, quæ casu aliquo, quædam quæ absq; casu, referantur. Casu referuntur, quæ aliorū esse dicuntur, absq; casu vero, quæ quomodolibet aliter ad aliud, vt cum dicitur, mons magnus ad montem paruum, ratio quidem est magni ad paruum, sed non quæ per casum facta sit, tamen in ea casus accusatiuus sumptus est, quod nimis mirum ideo euenire Boetius ait, q; illius relationis vis, non in casu, sed in præpositione sola consistit. Per casus itaq; referuntur, cū aut per genitiuum referuntur, vt pater filij pater: Aut per datiuū, vt similis simili similis: Aut per ablatiuū, vt maius minori maius. Sunt etiā quæ mutatis casibus referantur, vt scientia scibilis

DE PRAEDICAMENTIS

*definitio
Aristotelis*

 scientia, & scibile scientia scibile. Sunt itē quæ referantur nominibus eisdem, ut amicus amici amicus, & socius socij socius. Sunt quæ diversis, ut alia fere omnia. Sciendum autem diversam definitionem Platonis esse, non Aristotelis, id quod Boetius plane astruit, & proinde alia ab Aristotele ipso traditur, quæ huiusmodi est, & quidem propria: Ad aliquid sunt, quibus hoc ipsum esse est ad aliud quoddammodo se habere. Sane hac definitione ea relativa describuntur, quæ in quadam comparatione & relationis habitudine considerantur solum, ut quaternarius, quod duplex est, non ex se habet, sed hoc ipsum ex medio trahit, ad quod refertur, nempe ex binario. Atque è diverso binarius, quod medius sit, ex eo tantum habet, quod ad quaternarium refertur. Relatiuorum igitur quæ proprie dicuntur, siue eorū quæ sunt ad aliquid, hoc est esse, id est, hæc eorum natura est, ut ad aliud referantur, sine quo ne intelligi quidem possunt. Quo fit ut prior definitio maior sit quam posterior, hoc est, communior, ut quæ omnia quæcunque ad aliquid utcunque dicuntur complectatur.

DE quinque eorum quæ ad aliquid dicuntur proprietatibus.

Incertum autem & his quæ ad aliquid dicuntur, contrarietas. Nam uirtus uitio, & scientia ignorantia contraria est. Atque ut hoc ipsum nec proprium omnibus est, ita nec commune.

TRACTATUS. II.

Videntur item & magis & minus suscipere. Simile namque alicubi quippiam dicitur, & magis & minus. Verum ne hoc quidem omnibus aut proprium aut commune. Omnia porro quæ sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur, ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus. Sed neque in his firma semper conuertentia est, nisi conuenienter id ad quod dicitur, assignetur: ut si ala auis ala dicatur, non recte assignatio facta est, & per hoc nec conuertitur, ut dicatur, auis alæ auis, sed si ala alati ala dicatur, iam conuertentia fiet hoc pacto, alatum alatum. Proinde recte Aristoteles nos monuit necesse esse aliquoties ut nomina fingantur. Videntur autem ea, quæ ad aliquid dicuntur, simul esse natura, id quod in pluribus quidem uerum est, ut simul sunt duplum & dimidium, dominus item & seruus. In aliquibus uero non ita est, nam scibile quippiam est, cuius tamen scientia fortassis nondum habetur. Vnde & à nonnullis haud ab re relatiuorum talis assignatur distinctio, ut sint quædam quæ actu referantur, quædam quæ potestate solum. Maxime uero proprium est eorum quæ ad aliquid dicuntur, quod ex his uno definite cognito, cognoscitur eodem modo & reliquum: ut si quis definite sciat quippiam duplum esse, idem etiam definite scit id, cuius est duplum, nempe dimidium. Quemadmodum si quis scierit Anchisen Aeneæ esse patrem, is proculdubio iam

DE PRAEDICAMENTIS.

Idet Aeneam Anchisæ filium esse.

DE QUALITATE.

Qualitas est, secundum quam quales esse dicimur, vt secundum musicam musici, & secundum albedinem albi. Porro qualitatis species ab Aristotele quatuor assignatur. Ex his vna est, quæ habitus & dispositio siue affectio dicitur, sed ab habitu dispositio differt, quæ permanētior quidem habitus sit & diuturnior, dispositio vero facile mobilis & cito mutabilis. Et habitus quidem sunt, vt scientiæ & virtutes: dispositiones vero, vt calor & frigus, quæ tamen exempla magis analogicos, quæ reuera hoc loco ponuntur, tum & sanitas & ægrotudo. Nempe secundum has disponitur, afficiturque quodammodo homo, verum cito in contrarias mutatur qualitates, vt à sanitate in ægrotudinem facilis est transitus, & rursus ab ægrotudine in sanitatē: Nonnūquam vero euenit, vt earum aliqua temporis protractione in alicuius transeat naturam, vt nigritia ex solis ardore longo tempore contracta, & quæ hæctica febris Græco vocabulo à medicis dicta est, latino vero habitualis dici potest. Unde fit vt dispositio quasi quædam via sit ad habitum, & per hoc imperfecta qualitas. Habitus vero constans omnino atque perfecta, & veluti ipsius dispositionis terminus. Hinc & habitus definitur, qualitas difficulter mobilis ab eo in quo est. Rursus autem & habitus modo

TRACTATUS. II.

quodam dispositiones dici possunt: dispositio-
 nes vero vt habitus dicantur, non est necesse.
 Alia autem qualitaris species est: quæ natura-
 lis potentia & impotentia dicitur secundū q̄
 quidem quispiam nō ex eo q̄ talis est, dicitur,
 sed q̄ talis esse potest, vt docilis puer, dicit̄, nō
 q̄ iam doctus sit, sed qui aptus est doceri: & fra-
 gile lignū, nō quod iam fractū sit, sed quia tale
 est vt frangi possit. Sic durū dicitur, quod na-
 turalē resistendi potentiā habet, vt non facile
 secetur diuidaturq̄: cōtra molle, quod ad hoc
 naturalem habet impotētiam, Ad hunc quos
 q̄ modū, & saltatores & pugiles dicimus alios
 quos, non q̄ in his artibus, saltandi inquam et
 concertandi, periculum vnquam fecerint, sed
 quod ad eas insitam suapte natura potentiam
 habeant, habilitatemq̄. Tertia vero species ea
 esse dicitur, que passio & passibilis qualitas no-
 minatur, & differt hæc ab illa, perinde atq̄ has
 bitus à dispositione, q̄ passibiles quidē quali-
 tates perpetuo perdurant, vt in melle dulcedo
 & in glacie frigus: passiones autē ad tēpus ex-
 ortæ facile commutantur, quare & qualita-
 tes vix dici merentur, vt in facie rubor ex
 verecundia subortus, et ex metu pallor. Quar-
 ta demum qualitaris species est, quæ dicitur fi-
 gura, & circa hoc aliquid constans forma,
 vt triangulum, quadratum, cubicum, & alia
 huiusmodi, quæ qualia omnino dicuntur, ab
 ipsa videlicet figura, hoc est, à linearum su-

DE PRAEDICAMENTIS

perficerumq; deductione, si magnitudinis nomina sunt: uel à descriptione situq; numerorum, si multitudinis. Eadem insuper & ab ipsa forma qualia dici solēt, utpote à concinna partium compositione. Haud secus in his quæ artificio constant, sese habet id, quod dictum est, ut in domo, nauī, statua, & alijs huiusmodi, quorum unumquodq; duplici qualitate affectum, ex iam dictis nemo non percipit: nempe tum figura, tum forma. Figura quidem, ut uerbi gratia, statua ab ipsorum lineamentorū deductione, qua hunc aut illum exprimit & representat. Forma uero à conuenienti illorum inter se consensu, quæ debita proportio rei dici solet, & commensuratio, à Græcis *συμμετρία* appellata.

DE COMMVNITATIBVS ET proprietas ipsius qualitatis.

INest autem & qualitati contrarietas, ut iustitiæ iniustitia contraria est, & albedo nigredini. Verum non in omnibus hoc ita habet. Nempe rubori & pallori, ceterisq; eiusmodi medijs coloribus nihil est contrarium. Alioq; uni plura contraria erunt. Tum & figuræ nihil contrarium est, ut exempli gratia, triangulo, quadrato, cubico, necnō & ipsi circulo. Suscipiunt autem & magis & minus, non adeo qualitates ipsæ, sed quæ ab his qualia denominatiue dicuntur, ut album magis & minus album dicitur, uel seipso, uel altero quolibet alio

TRACTATVS II.

bo. At uero ne hoc quidem figuris ipsis conuenit, suscipere inquam magis & minus. Nam quæcunq; aut trianguli, aut quadrati, aut circuli definitionem suscipiunt, omnia peræque aut triangula, aut quadrata, aut circuli sunt. Sciendum uero, q; tam hanc q̄ illam, communis nitatem potius q̄ proprietatē dixerimus, quādo ea quæ secundum utranq; dicta sunt, nec solis, nec omnibus conueniant qualitatib. Maxime autem proprium qualitati est, ut secundum eam similia & dissimilia dicantur. Simile enim aut dissimile alterum alteri dicitur, non secundum aliud quippiam, q̄ secundum id qd quale est, siue à qualitate denominatur.

DE CAETERIS SEX PRÆDICAMENTIS breuis annotatio.

DE cursis hætenus prioribus quatuor prædicamentis ex Aristotelis traditione, quæ certe consideratione aliqua egeret uisa sunt etiam ipsi Aristoteli, quemadmodum id ipsum & Boetius aperte attestant, restant posteriora sex: de quibus priusquam ea profsequamur, præfari hoc pacto libuit, Aristotelem uidelicet, cum priora illa quatuor lastissime profsecutus esset, postea q̄ omnia numero decem, in principio sui tractatus ex ordine connumerasset, & per conuenientia exempla declarasset, hæc sex posteriora ne repetere quidem curasse, præterquam ex his duo tantum agere & pati, sed cursim admodū, atq; id pro-

DE PRAEDICAMENTIS.

fecto haud inconsulte, id quod et Iacobus Stapuleñ. ingenue contestatur, q̄ corū scilicet vocabula, p̄sertim vltimorū quatuor, trita prorsus et vulgaria sint, nullumq̄ proinde ad disciplinas momentum habeāt, immo vero ciuilibus atq̄ forensibus negotiis, necnon historiarum scriptoribus accomodatiora. Verum enimuero Gilbertus cognomento Poretanus, non contentus hoc Aristotelis siue consilio, siue iudicio, librum de sex vltimis scriptū reliquit, alijs mirifice probatū, alijs propemodum contemptū, vt quibus labor ille superuacaneus planè iudicatus sit, cū si quid in illis ad disciplinas vsus esset, id Aristotelē nequaquā lauisset. Nos igit̄, vt tēpori aliquid cōcedamus, vel potius ne ab institutis quorundā prorsus abhorrere videamur, inter Aristotelē ipsum et hunc Gilbertum mediā tenebimus viā, et in transcurso tūmodo de his susceptū prosequemur tractatum.

Actio

DE ACTIONE ET PASSIONE

et earum vtriusq̄ tam communitatis
bus, quā proprietatibus.

passio

FAcere siue agere dicitur quispiā, cuius actio ab ipso in aliā quālibet rem veniens cōsideratur: Pati vero is, in quo actio illa cōsideratur, vt in quē venerat, vt cū secat quispiā, eius sectio in id qd̄ secat, transit. Et cū qd̄ percutitur, percutientis actio in eo recipitur, atq̄ eatenus ipsa percussio passio dicitur. Seca

TRACTATUS II.

re igitur et percutere, agere est: Secari vero et percuti, pati. Actio igitur est, secundum quam in id quod subijcitur, agere dicimur: Passio vero, illatio affectusque actionis. Recipit autem agere et pati contrarietatem, et magis et minus. Quippe calefacere contrarium est ei, quod est frigesacere, et calefieri ei quod est frige fieri. Sic et calefacere et frigesacere, et calefieri item et frige fieri dicimus hoc vel illud magis aut minus.

QUA RATIONE VOCABV

la harum duarum categoriarum
discerni possint.

Prisci. lib.

8. de uer-

borū signi-

ficationib.

Nā actiua in-

quit spēs

actionem

semper

significat:

et facit

ex se passi-

ui, excep-

tis duob.

metuo, me-

tuor, time-

o, time-

or. quia

SAne in his duobus prædicamentis spectare oportet, non ad figuram duntaxat ipsius dictionis, sed ad significata potius. Nā sunt quædam, quæ et significato et figuratio-
ne dictionis agendi vim habent, ut curare, docere, legere. Quædam figuratio-
ne tantum, non etiam significato: quippe quæ actiue proferuntur, significato tamen passiuæ sunt: cuiusmodi verba seu voces sunt timere, moerere, videre, intelligere. Quædam contra significato quidem actiua sunt, figuratio-
ne vero passiuæ, ut insidiari, proficisci.

DE SITV SIVE POSITIONE

et eius speciebus.

SItum esse Aristoteles ait denominatiue dicitur à positione. Quæ quidem licet ipsa sit alicuius eorum, quæ ad aliquid dicuntur,

*stare sedere
recumbere.*

DE PRAEDICAMENTIS

*Et ad sen-
sus perti-
nētia uer-
ba si quis
altius cōsi-
deret, i ac-
tū uoci-
bus passio-
nem, et in-
passiuis a-
ctiōne fa-
cere iueni-
mus, ut cū
dico, ui-
deo te, au-
dio te, tan-
go te, ostē-
do me i ip-
so actu ali-
quid pati.*

quæ tamen ab ea denominatiue dicuntur, pro-
prium prædicamenti genus faciunt, ut à statio-
ne, quæ relatio est quædam, stare denominati-
ue dicitur, quod quidem est situm esse, Vnde et
situm esse à Iohanne Damasceno id dicitur,
quod positionem habet quoquo modo ad al-
terum, puta ad partes corporis, uel sic uel sic se
habentis. Huius deinde tres species esse dicit,
stare, sedere, recumbere, id est, iacere. Et stare
quidem est, erecto omnino corpore esse. Sedes
re uero partim erecto, partim incuruo: Recū-
bere uero, in totum esse corpore prostrato, qd
& tribus contingit modis: nempe aut prone,
aut supine, aut oblique. Eorum autem quæ si-
tū habent, hæc quidē secundū naturā sita sunt,
ut elemēta, in proprio et suo quodq; loco. Hæc
autē secundum artem, ut statuæ atq; columnæ.
Rursus eorū quæ sita sunt, hæc quidē sunt, quæ
nunquā loco mouētur, ut terra, hæc uero quæ
nunq; à motu quiescunt, ut cælum.

DE VBI, ET QUANDO, & habere.

*vbi lōm h-
erū tēpus*

Eodem prope modo, ut Boetio placet, &
ubi & quando & habere, sese habent, ut
quæ nec ipsa simpliciter intelligantur,
quin potius ex alio naturam, id est, rationē tra-
hant, id quod & Martianus Capella attestas-
tur. Quo fit, ut nec ubi, nec quādo esse possint,
nisi locus & tempus fuerint. Siquidem locum
ubi, & tempus quando comitatur, Necq; uero

TRACTATUS II.

*differt. loci ubi
ubi et tempus*

idem est tempus & quando, nec locus & ubi, sed proposito prius loco, si qua res in eo loco est posita, ubi esse dicatur. Rursus si res quæpiam in tempore est, quando esse perhibetur, ut natale Christi, cū sit certo in tempore, nempe VIII. Calen. Ianuarij, quando ipsum esse dicimus. Vbi ergo & quando, hoc pacto à quibusdam definiuntur: **Vbi est**, quæ à loci circumscriptione procedit corporis locatio: **Quando** uero, quæ ex tempore relinquitur rerum affectio. Habent autem & ubi, & quando, proprias diuersitates. Nam ubi aliquoties quidē infinite dicitur, ut cum alicubi quempiam esse dicimus: aliquoties uero definite, ut in foro, in gymnasio. Sic & quando nunc definite, nunc indefinite dicitur. Habent rursus & ubi & quādo, secundum locorum & temporum differentias diuisionesq̃, species qualdam & differentias, Et locorū quidem differentix sunt, sursum, deorsum, ante, pone, dextrorsum, læuorsum: Temporum uero, præsens, præteritum, & futurum. **Habere** porro (ut subinde Boetius ait) est quiddam extrinsecus adueniens, neq̃ innatum ei à quo habetur, imò aliud quā est illud ipsum à quo habetur, in se, uel potius circa se retinere, ut armatum esse, uel esse uestitum, & habere uestes atq̃ arma, quæ cum eo qui habet nata non sunt, neq̃ aliqua communis natura proprietateue coniunguntur.

DE OPPOSITIS.

DE PRAEDICAMENTIS.

Consequens est autem de his dicere, quæ
 (ut diximus) post prædicamenta à recē
 tioribus appellantur, & primum quidē
 de oppositis, quoties scilicet opponantur. Op
 poni autē alterū alteri quadrupliciter dicitur:
 Nempe aut vt aliquid, aut vt cōtraria, aut vt
 habitus & priuatio, aut vt affirmatio & negat
 io. Atq; hæc omnia cōmuni quidem nomine
 opposita dicūtur, qd veluti ex aduerso sibi ob
 sistere, & cōtra stare videantur. Ad aliquid igi
 tur opponi dicunt, quæcunq; hoc ipsum qd
 sunt oppositorū dicuntur, vel quomodolibet
 aliter ad hæc, vt dimidiū opponitur duplo, &
 eiusdē dupli dimidium est, & paruū opponit
 ur magno, & ita vt ipsum paruū ad magnū,
 cui opponitur, paruū sit. Cōtraria uero dicū
 tur, quæ ita sibi opponunt, vt eorum nō sint,
 quibus opponuntur, sed sunt sibi inuicē cōn
 traria, vt bonū, quod licet malo opponat, nō
 tamē mali bonū est, sed malo cōtrarium. Itidē
 & album, non nigri albū est, sed nigro contras
 riū. Habitus autē & priuatio dicunt, quæ & ip
 sa quidē opponūtur sibi, sed ita, vt circa idem
 aliquid necessario versentur, vt visus & cæcis
 tas circa oculū, auditus & surditas circa aurē.
Quartum demū oppositionū genus est, vt as
 firmatio & negatio: quo quidē genere oppo
 nuntur, quæcunq; inter se verum & falsum cō
 diuidunt, vt Socrates ambulat. Socrates non
 ambulat.

*opponi
ad aliqd*

Cōtraria

*vt habet
priuatio*

*affirmatio
negatio*

TRACTATVS II.

DE OPPOSITORVM DEFINITIONIB. & PROPRIETATIBUS. *Victorin. in rhetori*

CAETERUM hæc quonam pacto definiantur, dicendū item breuiter. At vero quoniam de his, quæ ad aliquid seu relatiua dicuntur, supra dictū est, cū de prædicamentis tractarem, de reliquis tribus id tantum nūc agamus. Itaq; cōtraria definiuntur, quæ in eodē genere posita plurimū à se distant, quæ eidē susceptibili vicissim insunt, vnde & mutuo se expellunt, nisi quæ per naturam subiectis suis insunt. Itaq; ex contrarijs si vnū fuerit, nō necesse est alterum esse. Contraria rursus eidem simul inesse est impossibile. Sed & contraria omnia circa idem aut genere aut specie versantur, vt ægritudo & sanitas circa corpus, iustitia & iniustitia circa animam. Omnia insuper contraria, vel in eodem genere sunt, vt album & nigrum, vel in contrarijs generibus, vt iustitia & iniustitia, vel sunt ipsa contraria genera, vt virtus & vitium, bonum item & malū. Bono quippe malum ex necessitate contrarium est, malo autem aliquando quidem bonum, aliquando vero & malum. Porro quæ secundum habitum & priuationem opponuntur, ea esse definiuntur, quæ circa idem fieri nata sunt, ordine irregressibili, & tempore per naturam determinato. Et hæc quidem sunt quæ potentię priuatione talia dicuntur. Nam quæ talia sunt priuatione actus, hæc vtiq; circūstant.

DE PRAEDICAMENTIS.

ea idē fieri possunt, ordine irregressibili, cuius
 modi sane sunt motus & quies, lux & tenebrę
 somnus & uigilia. Iam uero & quę secundum
 affirmationem & negationem opponuntur,
 ea ipsa definiuntur, quorum secundum se nul-
 lum datur medium, & quę in contradictione
 consistunt. Contradictio porro dicta est quasi
 opposita dictio, id est, locutio. Huius nimirū
 hoc præ cæteris proprium est, quod siue res
 subsistat, siue non sit omnino, in alterutra ta-
 men contradictionis parte uel ueritas, uel falsi-
 tas semper inuenitur, quod certe in alijs oppo-
 sitionibus minime euenit. Nam si quid omni-
 no non est, illud neq; ægrum, neq; sanum esse
 potest, tum neq; cæcum neq; uidens. Nec si
 non est omnino qui genuit, iam aut filius aut
 pater erit. Verumtamen siue fuerit quippiam,
 siue non fuerit contradictio nihilominus con-
 stabit semper. Et uerum & falsum dicet, quis
 cunq; dixerit Socrates sanus est, uel Socrates
 sanus non est.

DE quinque modis prioris.

primus 9
primus 9
PRius autem alterum altero quinque dici-
 tur modis: Primo quidem id quod secun-
 dum tempus altero prius est, ut quod an-
 tiquius altero est, aut uetustius & senius. Hinc
 Thebanorum bellum prius, id est, antiquius
 seu uetustius dicitur excidio Troiano, idcirco
 q; tempore præcesserit, & Pythagoram prior-
 rem, id est, seniore[m] Socrate dicimus, & So-
 cratem

TRACTATUS. II.

eratem Aristotele. Secundo autem modo prius *Secundo uo*
 us illud dicitur, à quo non conuertitur subiecto *duoyone i:*
 stendi consequentia, quo quidem modo vnū *natura*
 duobus prius est. Nam duobus existentibus,
 vnum iam esse consequens est, at non contra.
 Non enim si vnum est, consequens continuo
 erit, vt sint duo. Atq; hoc modo quod prius
 est, secundum naturam prius esse dicitur. *Tercio ordine*
tertio vero modo prius esse dicitur, quod ordine
 quodam anteuertit, id quod in disciplinis et or
 rationibus rhetoricis, & alijs huiusmodi, vt in
 reip. administrationibus, facile est videre. In di
 sciplinis quidem, vt exempli causa in Geome
 tria, elementa figurarum delineationibus prio
 ra sunt, & principia rōs, quæ ex illis demonstrā
 tur, hoc est, ipsis conclusionibus. Elementa au
 tem dico, punctum, lineam, superficiem. In rhe
 toricis vero orationibus proœmium. i. exor
 diū narratiōe prius est, & in reip. administrati
 oē, consiliū aētiōe. *Quarto dignitate.*
Quarto deinde modo prius id dicitur, quod melius est & honorabili
 us, & præstantius, & dignius altero. Quo sane
 modo, sol luna prior est, & anima corpore. Sed
 vt ipse Aristote. ait, alienissimus hic modus est
 significatiōe prioris. Siquidem isto modo (quod
 & Boetius approbare videtur) quicunq; dig
 nitate & reuerentia cæteris præcellunt, magis
 proprie venerabiles & honorabiles dicuntur:
 vt vero priores dicantur, abusio potius est q̄
 vlla proprietas. *Quinto demum, prius dicitur.* *Quinto*

D

iii / iustitia

DE PRAEDICAMENTIS

alterum altero in ijs, quæ secundum subsistentiam consequentiam conuertuntur, nempe illud, quod alterius quomodolibet causa est, & principium, vt veritas imagine, & lux ipso lumine siue splendore, & in orationibus prius quidem est rem ipsam subsistere, quam veritas constet propositionis, vt si verum est, hominem esse, vera iam ea est oratio quæ dicit, homo est. Ac rursus, si oratio vera est qua dicitur, homo est, verum iam quoque est hominem esse: & tamen hominem esse, hoc est, eius rei subsistentia, causa insuper est, cur propositio de homine vera habeatur. Itaque rei subsistentia, veritate sermonis prior est.

DE TRIBVS MODIS EORUM quæ sunt simul.

Simul tpe

*2 natura si
mod*

Simul autem dicuntur aliqua tribus modis. Primo quidem & simpliciter, & proprie simul dicuntur, quorum generatio eodem sic tempore, vt gemini, qui ob id simul esse dicuntur, quia vnius temporis ortu editi sunt. Secundo vero modo simul dicuntur, quæcunque ad se inuicem conuertuntur, sed ita, vt alterum alteri subsistendi neque causa sit neque principium, vt duplum & dimidium. Etenim hæc ad se inuicem conuertuntur, quoniam si duplum est, dimidium est: & si dimidium, & duplum: & tamen neutrum alteri causa est, ut nec pater filio causa est vt sit, nec filius patri, quod vero dico, huiusmodi est: Aeneas habuit Ascanis

TRACTATUS II. 51

um filium, non tamē causa fuit vt filius effet, sed vt esset Ascanius. Sicut igitur filius dicitur quispiam, cū primum ei fuerit pater, ita & pater iam dicitur, cum primū ei fuerit filius. *Tertio* autem modo simul dicuntur, quæ ex eodē genere ex aduerso diuiduntur à se inuicem, vt homo & æquus. Homo nanq; & æquus, quoniam sub eodem genere ponuntur, nempe animalis, simul esse dicuntur. Eodem sane modo & de cæteris speciebus dicendum, quæ sub eodem genere, vel hoc, vel alio ponuntur. Quo fit, vt omnes species eiusdem generis æquæque sibi met sint, & generi illi æqualiter supponantur. Porro autē & differentię, quæ genus aliqd̄ condiuidunt, simul esse dicunt, vt rationale & irrationale. Sane sciendū qđ quæcūq; secundo & tertio modo simul sunt, hæc natura simul dicunt, primo vero modo simul dicunt tēpore.

DE SEX SPECIEBUS MOTVS.

Motus vero species sex sunt, generatio, corruptio, augmentatio, diminutio, alteratio, secundum locum mutatio. Et generatio quidem motus est ad substantiam, cui opponitur corruptio, motus proinde à substantia. Augmentatio vero motus ad quantitatem, cui diminutio opponitur, motus videlicet quo acquisita iam antea, & paulatim aucta, quantitas sit minor, deperditurq;. Alteratio est, qua aut qualitas acquiritur, aut deperditur acquisita. Secundum locū vero mutatio

motus spec
sex.
generatio
augmentatio
alteratio
secundū locū
mutatio

DE PRAEDICAMENTIS

Quis

dicitur, quæ fit aut ad locum, aut circa locum, ad locum quidem, vt quæ secundum rectum fieri dicitur. Om̄ium autem horum motuum ex aduerso quietem, intelligimus, cum tamen in his speciebus motuum ipsi motus sibi inuicem contrarij sint, præter eum motum, qui circa locum fieri dictus est, vt est motus corporũ cœlestiũ, cui nullus motus contrarius est. Cæterum animaduertendum hoc loco est, haud quæ absonum esse quid dictum est, motum esse motui contrarium, & item quietẽ, quasi vero duo iam vni contraria esse dixerimus, nõ vnũ vni, vt in physicis Aristoteles docet. Quandoquidem id quod dictum est secundũ aliud, & item aliud fieri intelligitur, quæadmodum Iohannes Damascenus in sua dialectica subtilissime annotauit. Nam eidem motui motus quidem opponitur, vt habitus & forma, siue actus, quies vero vt finis & priuatio.

habere

DE OCTO HABENDI MODIS.
HAbere quoq; multis modis dicitur, nõ habere dicitur aut vt qualitatem aliquã vt scientiam vel virtutem: aut vt quantitatem, magnitudinemue, & hæc quidem, vel bicubitam, vel tricubitam, aut alias quantamcunq;: aut vt ea quæ circa corpus sunt, vt vestimentum, cuiusmodi subucula est, vel penula: aut vt in parte aliqua corporis, vt in digito anulum vel torquem in collo: aut vt partẽ, nempe manum vel pedem, vel caput: aut vt

TRACTATVS II.

in vase, quemadmodum modius dicitur habere triticū, & lagena vinum, & amphora aquā, vt sic habere pro continere: aut vt possessionē, quomodo dicitur aliquis domum habere, vel prædium: aut vt vxorem, quemadmodū vir vxorē habere dicitur. Sed vt Aristoteles quoq; ait, idq; per iocum, vt videtur, alienissimus hic habendi modus est, siquidem nihil aliud est virum habere vxorem, quam eidem cohabitare. Ideo autem hunc habendi modum improprie dictum putant multi docti, ac per hoc penē respuunt, quod aiunt non haberi posse, qđ habentem habeat, sed multo rectius dici, viro mulierem esse, & pari vice mulieri virum.

IN TRACTATVM TERTIUM præfatio breuiuscula.

IMPEDITA VT
cunq; à nobis in prioribus
duobus libris siue tractatibus
ea parte dialecticæ, q̄
elementariam vocant, vespote
quæ prædicabilia tantum
& prædicamenta, sim

plices quidem voces complectatur, sequitur
hinc tractatus tertius de propositione, quæ &
ipsa huius artis pars quædam est, quippe quæ
prima ex simplicibus illis & incomplexis vo
cibus, perfecta constituitur oratio. Atqui huc

DE PROPOSITIONE.

ius, quoniam nomen & verbum partes sunt,
& hæc ipsa per vocem definiuntur, à voce
haud ab re huius tractatus exordium sumes
re licebit.

QVID SIT VOX, TVM

etiam quid sonus.

VOx igitur est, vt à nonnullis definitur
Philosophis, ex ictu aeris elicita qualitas,
auribus accidens. A recentioribus
autem, & quidem magis conuenienter accō-
modateq; ad hūc locum, hoc pacto definitur:
Vox est sonus qui ab ore animalis proficiscitur,
certis quibusdam naturę instrumentis for-
matus. *Sonus item ab eisdem quoque defini-*
tur, quicquid proprie & per se auditu percipi-
tur. Itaq; vox sonus est, non quilibet, sed qui
(vt dictū est) ab ore animalis proficiscitur,
formaturq; interim certis quibusdam naturę
instrumentis, quę quidem sunt, guttur, lingua,
palatum, primores quatuor dentes, & labia
duo, quibus à quibusdam additur & pulmo,
nam per guttur vocalis arteria intelligitur,
quę & spiritalis fistula appellatur. Ex quo iam
liquido patet, q̄ neq; manuum ad se inuicem,
complosus, neq; pedum strepitus, aut fragor
arborum, & in nubibus tonitrus, voces vllō
modo dici debent. Quin & ob eandē fortassis
causam, neq; tussis neque excreatio, & si quid
huiusmodi est, voces proprie dici possunt, licet
de animantis ore prodeant.

vox

sonus

TRACTATUS. III.
DE VOCIS DIVISIONE.

Vocum autem alia quidem significatiua est, alia vero non significatiua. Porro significatiua vox ea dicitur, quæ per auditum aliquid intellectui representat. Non significatiua autem, quæ nihil omnino significat, ut quæ neque naturaliter, neque secundum placitum apud intellectum quicquã constituit, ut literæ propemodum, & syllabæ. Itaque bifariam vox significare dicitur, tum naturaliter, tum secundum placitum. Naturaliter quidem vox significare dicitur, quæ naturalem duntaxat affectum animi monstrat, ut est dolor, aut gaudium. Cuiusmodi sane voces sunt gemitus egrotantium, & lugentium ciulatus, insolentum item cachinnus, & risus indecens, tum brutorum cuiusque animalium vox propria. Secundum placitum autem quæcumque ex impositione, rem aliquam designat, ut sua vniuscuiusque gentis lingua, siue loquela, qua quis utitur, quoties alteri indicare volet, quicquid animo conceperit. Hæc rursus diuiditur: Alia namque tempus secum ad significationem trahit, ut ambulo: alia præter tempus significat, ut homo. Cæterum hæc nomen, illa vero verbum apud dialecticos appellatur: ex quorum vtriusque debita completionem vox constituitur, quæ oratio dicitur, vox proinde complexa, ut tam nomen quam verbum vox incompleta. At de nomine quidem primum hinc dicamus oportet.

D iij

significatiua

non significatiua

Alia dicitur

naturaliter signi-

secundum placitum

*omnis boni
per modum placitum*

*ex quo oratio
ut plura et nota*

DE PROPOSITIONE

DE NOMINE.

Nomen itaq; vox est significatiua, secū-
 dum placitum sine tempore, cuius nul-
 la pars significatiua est separata, finitū
 aliquid designans, & casus recti. Sane in hac
 definitione vox generis locum obtinet, vtpo-
 te pluribus communis. Significatiua deinde
 adiectum est, nam sunt & voces quæ nihil sig-
 nificant, Rursus secundum placitum, q̄ sint vo-
 ces, quæ naturaliter tantum significant. Sine
 tempore autem, quoniam verba quoq; voces
 sunt significatiuæ secundum placitum, sed dis-
 stant à nominibus, q̄ nomina quidem sine tē-
 pore, verba autem cum tempore significant.
 Adiectum præterea est, cuius nulla pars signi-
 ficatiua est separata, propter orationem, Siqui-
 dem huius partes vtiq; & seperatæ significāt,
 vt mox dicetur. Postremo aut appositæ sunt
 particulæ duæ, vna quidem, nempe finitum as-
 liquid designans, propter nomina infinita: Al-
 tera vero quæ quidem est, & recti casus, pros-
 pter nominum obliquos casus. Qui quoniam
 cum, E S T, verbo copulati, plenam absolutā
 q̄ sententiam explicare non possunt, non no-
 mina, sed casus nominum iure nuncupantur,
 vt non recte dixeris demonstrato quopiam,
 Catonis est, Catoni est, aut Catonem est, sed
 Cato est,

DE VERBO.

*definitio
 explanatio*

sine tpo

casus verbi

nom casus

TRACTATUS III.

*definitio eorum
verbum 32*

Verbum autem est vox significatiua secundum placitum cum tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, finitum aliquid designans, & casus recti. Que quidem verbi definitio, præter particulam Cum tempore, omnia cum nomine habet communia. Siquidem id verbi proprium est, significare inquam cum tempore. Ergo quod & participium cum tempore significat, hoc à verbo habet vnde deducitur. Neque vero mouebit quempiam, quod ex nominibus quidem ipsis, quædam etiam tempus significant, vt *annus, mensis, dies.* Attamen nullum eorum tempus con- *significat, quemadmodum Aristoteles ait.* Cæterum vt nomina finita sunt ac infinita, ita ex verbis quoque, alia finita sunt, alia infinita: finita, vt ambulo, disputo: infinita vero, vt non ambulo, non disputo. Rursus & de casibus verborum haud secus ac de casibus nominum dicere par est. Quippe, vt nominum casus dicuntur, qui ab iplo recto flectuntur, ita casus verborum appellari possunt, qui à temporis præsentis & modi indicatiui significatiue diuariant. Verbum igitur secundum dialecticos id solum esse dicitur, quod temporis præsentis est, & modi indicatiui.

VTRVM NOMEN ET VERBUM

apud dialecticos solæ partes orationis sint.

E V

DE PROPOSITIONE.

EXposita eatenus tam nominis, quã verbi ratione, quatenus idipsum dialecticorum vsus postulat, occurrit non temere quæstio illa, hoc in loco nunc etiam consideranda, quæ à plerisque proponi solet: Vtrum sci licet nomen atque verbum solæ apud dialecticos orationis partes sint, cum tamen ab ipsis

Prisci. lib. 11. de participio.

Quibusdã, inquit his placuit nomẽ et uerbũ solas esse partes orationis, cætera uero adminicula uel iuncturas earum, quomõ nauis partes sũt tabule & trabes.

grammaticis octo huiusmodi constituantur partes? Sane huius quæstionis nodum. D. Seuerinus Boetius, vir profecto tantus in latina Philosophia, quantus inter ipsos Latinos in arte oratoria M. Cicero, his verbis ita dissoluit breuissime: Grammatici enim (inquit) figuras tantummodo uocum considerantes, octo proinde orationis partes connumerant, Philosophi autem atq; dialectici, quoniam omnis eorum intentio circa ueritatem falsitatemq; locutionis uersatur, atque ea ex nomine uerbo que plenissime constat, duas tantum orationis partes admittunt, easq; nomen & uerbum esse docuerunt. Cætera uero, non partes, sed orationis supplementa, & ueluti colligamenta quædam appellat, quemadmodum in quadrigis freno & lora, & in nauis tabulæ & trabes,

Nunc ad orationem transeamus.

DE ORATIONE.

ORatio est vox significatiua secundum placitum, cuius partes extra aliquid significant & separatæ. Ad hunc sane modum à dialecticis oratio definitur. Cuius quis

TRACTATUS III.

dem definitionis intellectum facile est ex superioribus colligere, nam quod oratio ipsa vox est, quod significatiua vox, quodque ite significatiua secundum placitum, id cum nomine atque verbo commune habet. Cuius enim partes secundum placitum significant, ipsum quoque secundum placitum significatiuum est. Differt autem *differebat* ab utroque, quoniam nominis quidem & *nonis et oris* verbi partes separatae nihil significant, ac ne in compositis quidem, ut & Aristoteli placet, quamuis id tamen videri velint ob dictionis figuram, sed tali voci siue dictioni res ipsa res pugnat, nepe suapte natura simplex & una: ut animalis nomen, quod Graecis tragelaphus dicitur, Latinis vero hircocerus dici potest, ab hirci ceruicis similitudine. Nam cum cerui speciem habeat, autore Plinio, ab eo tamen barba & armorum villo distat solum, in quo cum hirco quadamtenus conuenit, unde et nomen ei est ex utroque compositum. At vero orationis partes multo aliter sese habent. Quippe quae & extra ipsam significare possunt, ut verbi causa, huius orationis, Plato disputat, tam non me ipsum, quod quidem Plato est, quam verbum disputat, partes nimirum seorsum utique & separatim, omnino aliquid significant.

DE DIVISIONE ORATIONIS

Dividitur autem oratio: alia namque perfecta est, alia imperfecta. Perfecta quidem *perfecta oratio* oratio ea esse dicitur, quae ex nomine

DE PROPOSITIONE.

verboꝝ constructa, perfectam sententiam in animo audientis relinquit, vt Plato disputat. Quisquis enim eam audit, statim quiescit, & iam intelligit quid sit hac ipsa voce prolatum.

Imperfecta oratio sine verbo et ad Imperfecta vero, quæ plenam sententiam nõ facit, tamen nonnunquam ex verbo constat, vn de orationis perfectio potissimum habetur. Quippe quod vt in nominibus materia, ita in verbis sermonis vis intelligatur, autore Quintiliano. Imperfecta igitur oratio est, quoties sine verbo profertur, aliquoties autem & cum verbo ipso. Sine verbo quidẽ, ut Aeneis Vergilij, cum verbo autem, vt quisquis ambulat. Vtracque nimirum imperfecta oratio est, perficitur autem verbo utrobique adiecto. Hæc quidem, si addas verbum mouetur, vt sit, Quisquis ambulat, mouetur: illa vero, si addatur verbũ legitur, vt si dicas, Aeneis Vergilij legitur. Atque hunc in modum omnis imperfecta oratio perfici potest, qualis profecto ea esse debet oratio, quæ ab Aristotele quidem ipso, facile huius artis principe, enuntiatio, à Cicerone vero (quem Plinius lucem doctrinarum appellat) propositio dicta est, qua etiam appellatione cõmunis dialecticorũ schola nũc passim vtitur.

DE DIVISIONE ORATIONIS perfectæ.

Oratio præsumptio **O**rationum perfectarum alia deprecatoria est, vt Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris ullis, Da deinde auxiliũ

TRACTATVS III.

pater, atq; hæc omnia firma. Alia imperatiua,
 vt Vade age nate, uoca zephyros, & labere
 pennis: alia interrogatiua, vt Dic mihi Damoc
 ta, cuium pecus, an Melibæi: alia vocatiua, vt
 Huc ades o Melibœe: alia enunciatiua, vt prin
 cipio arboribus varia est natura creandis. Pre
 ter has autem quinque perfectæ orationis speci
 es, sunt qui duas alias addant, nêpe Optatiuâ
 & subiunctiuâ, Optatiuâ, vt O mihi pteritos
 referat si Iuppiter annos. Subiunctiuâ, vt Si
 foctura gregē suppleuerit, aureus esto. Verū es
 nimvero huiuscemōi orationū siue quinque, si
 ue septē, species cōstituas, ea tñ sola quæ enū
 ciatiua dicit, propositio est, quippe quæ uel ef
 se aliquid, uel non esse designet, & in qua aut
 veritas, aut falsitas inueniatur. Reliquæ uero
 poetis atq; oratoribus ad affectus uarios mo
 uendos magis accommodatæ videntur.

DE PROPOSITIONE, EIVS

q; secundum substantiam diuisione, tum
 quid subiectum, & quid prædicatū.

Propositio est oratio verum vel falsum
 significans. Eius uero prima, & quidem
 secundum substantiam diuisio hæc est:
 Propositionum alia categorica est, alia hypo
 thetica. At de hypothetica qdē alias: interim
 de categorica (vt cœpimus), psequamur. Hæc
 autem est, quæ duobus terminis perficitur, sub
 iecto scilicet & prædicato, vt Aristoteles doc
 et. Sunt qui præter duos dictos terminos,

enunciata oro

*Propositio
 prima diuisio*

propositio

diuisio substa.

catgor. pred.

Copula copulatio

DE PROPOSITIONE.

tertiam his veluti partem adijciant, nempe copulam (quam vocant) verbalem. Et proinde propositionē huiusmodi hoc pacto illi definiunt: *Propositio categorica est, quæ habet subiectum, prædicatum, & copulam principales partes sui, vt huius propositionis, Aristoteles docet, subiectus quidem terminus est Aristoteles, prædicatus vero verbum docet, & quod alterū cum altero coniungit, copula (vt dictū est) à recentioribus vocatur. Quem inde desinde per resolutionem verbi adiectiui, si quod in huiusmodi propositionē prædicatur, vt eius verbi docet, prodi ac patere aiunt, si ita ipsam propositionē protuleris, Aristoteles est docēs. Huius quippe propositionis Aristoteles subiectum est, docens prædicatū, est vero verbum copula. Quasi vero hoc totum est docens, nō multo rectius prædicatum diceretur. Subiectū porro id esse dicitur, de quo aliquid prædicatur. Prædicatum vero, quod dicitur de subiecto. Cæterum quæ categorica dicta est propositio voce Græcanica, latina à prædicando prædicatiua, seu prædicatoria dici potest, quando eadem utrobique significatio est, quippe quod Latinis prædico, hoc Græcis est κατηγορειν, quod verbum, & si alias accuso significat Græcis hominibus, apud Philosophos tamen pro prædico accipit. Vnde & κατηγορειν prædicamenta dicuntur, de quibus tractatu superiori transegimus.*

Alia definitio

*Subiectum
predicatum*

*κατηγορειν
sensu prædicati*

TRACTATUS III.

VTRVM NON NISI EX NOMINE & verbo perfecta consistat oratio,
an ex solo etiam verbo consistere
aliquando possit.

Sed & hoc loco quaestio suboritur non in
scōmode: Vtrum haud vnq̄ aliter quā ex
nomine et verbo plena et perfecta oratio,
cuiusmodi propositio est: constare queat, an
ex solo etiam verbo aliquādo? Huic sane quaestioni ita Martianus Capella occurrit: *Solutio*
quæstionis
Quoties verbum primæ vel secundæ personæ fuerit, quia per ipsum iam aliquid significatur, quod vel negari vel affirmari possit, simul & in hominem tantum cadat, & hunc quidem certum, vtiq̄ ex solo ad hūc modum verbo, perfecta oratio & propositio haberi potest, vt disputo, aut disputas, quippe vt in horum altero, quod quidem primæ personæ est, subauditur protinus pronomen Ego, ac per hoc plenum per se est, atque veritati aut falsitati æque obnoxium, ita in altero, quod est personæ secundæ, facile intelligitur Tu pronomen. Vnde de tātundem pene valet cum dicitur, disputo, vel disputas, quantum si dixeris, ego disputo, vel tu disputas, hoc excepto, quod quoties istiusmodi pronominum expressio fit, toties vel emphasis notat, vel discretio aliqua intelligitur. Tertia vero verbi persona, quia non hominis tantum est, sed aliarum etiam rerum, & simul ac dicta fuerit, nō continuo intelligit,

DE PROPOSITIONE

de quo dicatur, ita vt aut affirmari, aut negari possit, idcirco neq; veritati neq; falsitati obnoxia est, quare nec propositio ex ea sola constare vnq; potest, nisi forte de eo dicatur, de quo solo intelligi potest id quod dicitur, vt cum dicimus, *Pluit, aut Ningit*, hoc quod dicitur, *pluit* aut *ningit*, vtrumq; aut verum esse potest, aut falsum, & per hoc negari aut affirmari, licet nihil addamus, quia notum est qui *pluat* aut *ningat*, nempe deus, aut natura. Cum vero dicimus, *disputat, aut legit, aut loquitur*, in nullo horum certum aliquid intelligitur, Quia propter nec verum nec falsum dici potest, q̄uis etiam de homine intelligi possit quod dicitur, *disputat, aut legit, aut loquitur*: quia tamē non de vno certo aliquo dici potest, idcirco subdendum est nomen alicuius hominis, vt plenum sit quod dicitur. Prima igitur & secunda verbi persona, quia de homine tantum, etiam certo intelliguntur, idcirco solæ dictæ possunt aut verum aut falsum significare. Tertia vero persona verbi, vt nec de solo intelligitur homine, ita nec sola dici potest, ac per hoc nec ex sola, nisi admodum rarenter (vt dictum ē) propositio constitui potest.

Epilogo

VTRVM QVOTIES EX NOMINE & VERBO PROPOSITIO CONSTITUITUR, IPSUM NOMEN NON ALTERIUS Q̄ RECTI CASUS ESSE POSSIT.

Rursus

TRACTATVS III.

Rurfus & alia nūc quæstio emergit præcedenti haud multum absimilis, quæ huiusmodi est: Vtrum nomen, ex quo cū verbo propositio cōficitur, solum recti casus esse debeat, an alterius cuiuslibet obliqui casus esse possit: Huic quoq; dubitationi idem Martianus subtiliter obueniens, ad hunc modum respondit breuissime: Vbi vero verba (inquit) illa sunt, quæ impersonalia dicuntur, non iam ex recto casu sententia impletur, sitq; propositio, sed alios casus recipit, vt disputatur cum dicitur, vt est impersonale verbū, plena omnino sententia est, si ablatiuū adiungas, et per hoc affirmari aut negari potest, vt est, à Cicerone disputatur, à Cicerone nō disputatur. Et pœnitet cum dicitur, plena quoq; sententia est, si accusatiuum iungas, vt est, Ciceronem pœnitet, atq; de alijs quoq; impersonalibus verbis, quæ vel cum eisdem, vel cum alijs constructuntur casibus, ad hunc modum dicendum est. Vt igitur quoties personale verbū est, ex quo cum nomine propositio constituitur, ipsum nomen recti casus esse oportet, ita non minus necesse est, quoties verbum impersonale fuerit, vt sit nomen casus obliqui, natura verbi id ita exigente. Sed iam ad institutum reuertamur, & quonam modo propositio secundum qualitatem diuidatur, deinceps dicamus.

DE diuisione propositionis secundum qualitatem.

B

DE PROPOSITIONE

Propositionum itaq; categoricarum, alię quidem qualitate, alię vero quantitate differentes inueniuntur. Porro secundū qualitatem differunt, quorum altera affirmatiua est, altera negatiua. Affirmatiua quidem ppositio ē, in qua aliquid de aliquo prædicatiōe enuntiatur, vel in qua prædicatum affirmatur de subiecto, vt Plato Philosophus est. Negatiua vero, in qua aliquid ab aliquo prædicatiōe se iungitur, vel in qua prædicatum negat de subiecto, vt Plato Philosophus nō est. Hic namq; de Platone negatur philosophus, vt prædicatum de subiecto, apposito ad verbum substantiuum (quæ utiq; potior pars prædicati est) negandi aduerbio, cuius quidem hæc vis esse perhibet, vt quicquid post se inuenit, tollat profus, & eius oppositum reponat.

2a d'insio

De diuisione propositionis categoricę secundum quantitatem.

AT vero secundum quantitatem differentię huiusmodi propositionum hoc modo sumuntur, q; alię quidem sunt vniuersales, alię particulares, alię indefinitę, alię vero singulares. Sed harum vnus cuiusque vim propria descriptione hinc iā explicemus oportet. Vniuersalis igitur propositio est, quę tum affirmando, tum negando vniuersaliter proponit, vel in qua subijcitur terminus communis signi vniuersali determinatus, vt omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est. Pars

vniuersalis

TRACTATUS III.

ticularis vero, quæ siue affirmet, siue neget, *particularis*
 particulariter tantum proponit, quam & alij
 ita describunt: Particularis propositio est, in
 qua subijctur terminus communis signo par
 ticulari determinatus, vt quidam homo sapiens
 est, quidam homo sapiens non est. Indefinita
 nita vero est, quæ absq; vniuersalitat^{is} particu
 laritatisue nota, tam affirmando, q̄ negando
 profertur. Vel cuius subiectus terminus absq;
 vllō signo sumitur, vt homo sapiens est, homo
 sapiens non est. Singularis porro propositio *Singularis*
 in qua de indiuiduo & singulari quicq; prædi
 catur, idq; tum affirmatiue, tū negatiue, vt So
 crates ambulat. Eandem autem nonnulli hoc
 pacto describunt: Propositio singularis est, in
 qua subijct^{us} terminus singularis, aut certe cō
 munit^{is}, qui tamen singulariter teneatur accipia
 turq; vt Socrates, vel hic hō sapiens est.

De tribus signis quæstiuis, quibus de
 vnaquaque propositione quæ
 rere contingat.

CUm igitur tres sint propositionum dif
 ferentiæ, vt dictum est, quæ quidem sus
 muntur aut secundum substantiā, aut se
 cundum qualitatem, aut secundum quantitatem, tria
 quoq; par est quæstiuia signa accommodari qui
 bus apta eliciatur responsio ab eo, qui de illis
 interrogatus fuerit. Itaq; interrogatus quispi
 am quæ sit hæc aut illa propositio, apte conue
 nienterque respondebit: quod sit categorica.

DE PROPOSITIONE

vel hypothetica. Si vero idem deinde interrogatus fuerit, qualis sit, tum quoque apte respondebit, quod sit affirmatiua vel negatiua. Rursus autem si interrogetur quanta sit, recte nimirum & hæc interrogati responsio quadrabit, si dixerit, aut vniuersalis, aut particularis, aut indefinita, aut singularis, atque hæc quidem quæque fortassis non tanti habentur, vt negotium facessere debeant, eo tamen pertinere videntur, vt exercitati istis interrogatiunculis nouitij huius artis, vel vt tyrones, assuescant paulatim propositionum differentias internas scire, quod utique momenti non nihil habet ad ea, quæ deinceps sequuntur, planius percipienda.

QVAE PROPOSITIONES ET
suis terminis conueniant & quæ non.

HActenus de propositione quæ categorica dicitur, eiusque partibus atque differentiis quibusdam, restat vt quibus ipsa sit prædita affectionibus, quas passiones iuniores vocant, ostendamus, idque hac præmissa diuisione: Propositionum aliæ sunt, quæ nulla terminorum participatione conueniunt, aliæ sunt quæ conueniunt quidem, at non ex æquo: Nempe ex istis, aliæ utroque termino participiunt vt Plato Philosophus est, Plato Philosophus non est. Aliæ vero altero tantum, quod nimirum tribus modis fieri constat, quippe cum vel communis ille terminus in vna propositionum subiicit, & prædicatur in altera, vel prædicatur in utraque, vel

*De istis, quæ
conueniunt
terminis*

TRACTATUS III.

terminus
terminus
esse in dms
 in utroque subijcitur. Communere autem ter-
 minum hic nunc voco, non eum qui de pluri-
 bus prædicari possit, sed qui in singulis hoc pa-
 cto participantibus, propositionibus reperias
 tur, verum enimvero de his propositionibus, *que in p[ro]p[os]i-
 tione*
 quæ altero termino, vel neutro participant, *ab omni loco habet*
 nihil ad præsens, cum de his solum hoc loco ag-
 gatur propositionibus, quæ utroque termino
 conueniunt, id quod duobus fit modis; aut es-
 nim ordine, aut per ordinis commutationem.
 Eodem quidem ordine participant suis termi-
 nis, quæ de eodem subiecto idem pronuntiant
 prædicatum. Per ordinis vero commutatio-
 nē, quoties qui in vna subiectus est terminus,
 in altera fit terminus prædicatus, vt omne ius-
 tum est bonum, & quoddam bonum est ius-
 tum. Cæterum vt ex ordinis quidem com-
 mutatione conuersio propositionum colligitur, *conuersio propo.*
 de qua non multo post dicetur, ita ex cons-
 tantia ordinis propositionum sumitur oppo- *positio.*
 sitio, de qua primum hic nunc dicamus.

DE OPPOSITIONE PROPOSITIONUM CATEGORICARUM, & quid sit.

De oppositio
Propositionū igitur categoricarū utroque
 termino eodem ordine participantium,
 aliæ quidem contrariæ sunt, aliæ subcon-
 trariæ, aliæ contradictoriæ, aliæ vero subalter-
 næ. Contrariæ sunt duæ propositiones vnus *contrariæ*
 uersales, aliæ quidem affirmatiua, aliæ vero ne-

DE PROPOSITIONE

Subcontrariæ gatiua, eiusdem subiecti pariter & prædicati, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: *Subcontrariæ* vero propositiones duæ particulares, altera quidem affirmatiua, altera vero negatiua, eiusdem subiecti pariter & prædicati, ut quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. *Contradictoriæ* autem propositiones duæ, vniuersalis & particularis, vniuersalis quidem affirmatiua, particularis vero negatiua, vel vniuersalis quidem negatiua, particularis vero affirmatiua, eiusdem subiecti pariter & prædicati, ut omnis homo iustus est, quidam homo iustus non est: vel nullus homo iustus est, quidam homo iustus est. *Subalternæ* porro sunt propositiones duæ, ambæ quidem aut affirmatiuæ, aut negatiuæ: sed ex his altera quidem vniuersalis est, altera vero particularis, eiusdem subiecti pariter & prædicati, ut omnis homo iustus est, quidam homo iustus est: vel, nullus homo iustus est, quidam homo iustus non est. *Oppositio* igitur est, ut ex prædictis patet, duarum propositionum categoricarum repugnantia quædam, vel qualitate tantum, vel quantitate tantum, vel qualitate simul & quantitate. Toties enim sibi inuicem aduersantur dictæ categoricæ propositiones. Quarum quidem oppositio ut veluti oculis exposita habeatur, figuram ex quatuor angulis constitutã, subijcere non grauabor.

TRACTATUS, III.

Omnis hō
iustus est

Contrariæ

Nullus hō
iustus est

Subalterna

Contra

Contra

Subalterna

diſtorta

diſtorta

Quidā hō
iustus est

Subcōtrariæ

Quidā hō iu
stus non est.

DE triplici propositionum materia. *i sub: ex p̄p̄dici*

Sed priusq̄ harum inter se oppositarū pro
positionum leges (quas vocant) expona
mus, cōmonēdus interim probus lector
est, ipsius videlicet propositionis triplicem esse
materiam: naturalem, contingentem, & remo
tam. Voco autem materiam propositionum
hoc loco, earum vtrumque terminum, subie
ctum, inq̄, & prædicatum. Quidam vero defi
niunt habitudinem, quæ est prædicati ad subs
iectum. Naturalem igitur materiam esse dis
cunt, quoties prædicatum est de essentia sub
iecti, aut certe proprium eius, vt homo est ani
mal, homo est risibilis. Contingentem vero,

*Cohæret prædica
tū rā subiecto
ex foriam*
*necessaria e rā f
dignitate subiecti
vbi q̄b animalis
est q̄ rā vbi q̄ rā
subiecti*
*naturalis
et tunc facti sub
iecti q̄ vniuersa
liber capere*

Contingēs

DE PROPOSITIONE.

Remota

quoties prædicatū subiecto aut adesse, aut abesse potest præter subiecti corruptionem, vt Socrates ambulat. Remotam autem, quando prædicatum ipsi subiecto nullo modo conuenire potest, vt homo est lapis. Itaq; sciendum q̄ iuxta primā quidē habitudinē necessariæ propositiones dicunt, quarū vt affirmatiōes semper veræ sunt, ita negationes perpetuo falsæ. Iuxta secundā aut, cōtingentes seu accidentariæ, quarum proinde tam affirmationes, quā negationes, incertæ sunt tum veritatis tum falsitatis, nisi suppositione facta, aut quod prædicatur, accidens sit inseparabile. Iuxta tertiam vero, impossibiles, quarum vt affirmationes quidē falsæ semp, ita negatiōes semper veræ.

DE LEGIBVS OPPOSITA

rum inter se propositionum.

ERgo vt id, quod hoc loco instituiamus commodius fieri possit, operæpretium fuerit hæc leges per certas quasdam regulas digerere atq; distribuere, Itaq; cum quatuor sint inter se oppositarum propositionū differentia, consentaneum erit, quatuor quoq; regulas de ipsis constituere, vt vniciq; differentia sua respondeat regula. Prima igitur regula erit de lege & natura contrariarum, secunda de lege & natura subcontrariarū, tertia de lege & natura contradictoriarum, quarta vero atq; vltima de lege & natura subalternarum. Sed & illud obiter occurrit admonen

*q. oppositarum
differentia*

TRACTATVS III.

dum, non esse harum regularum ulla exacta demonstrationem exigendam, vt nec in sequentibus vsquam, vbiq; regulæ propositione fuerint, quippe q; id supra vires prorsus caputq; esset eorum, qui primis adhuc huius disciplinæ rudimentis imbuendi sunt atq; foris mandati. Satis autem fuerit, si idoneis tantum exemplis vteunq; declarent. Quod profecto si vbiq; obseruetur, non paruum ex eo (ni fallor) sentient profectum tum auditores, tum etiam lectores, non modo ad eruditionem ipsam, verum etiam ad sermonis facultatem: tū & releuabuntur interim et hi qui docēt artem, & qui ea docentur.

Sequuntur regulæ.

PRIMA REGVLĀ DE LEGE

& natura contrariarum.

*pr̄ia regula
oppositaria*

*de
contrarijs*

SI duarum contrariarum vna vera est, reliqua esse falsam est necesse, at id quidem conuertitur minime, nam possunt duæ huiusmodi propositiones simul esse falsæ, vt in materia contingenti, proinde si hæc est vera, omnis homo iustus est, falsa erit ea quæ proponit, nullus homo iustus est. Sed illud, vt dictum est, non conuertitur. Non enim si falsa est, quæ dicit, omnis homo iustus est, vera iam erit de necessitate ea, quæ dicit, nullus homo iustus est. Fieri namq; potest, vt utraq; sit falsa. Esto igitur disciplinæ gratia, vt aliquis homo sedear, tunc falsa erit hæc quæ dicit, nullus homo

id est dicitur

DE PROPOSITIONE

mo sedet, Esto rursus vt per idem tempus alis
 quis homo non sedeat, tunc hæc quoq; falsa ^{rely a}
 erit, quæ dicit, omnis homo sedet. Hac itaq; cõ
 cessa Hypothesi, falsa erit hæc, omnis homo se
 det, falsa itidem ea, quæ dicit, nullus homo se
 det. Et sunt hæc quidem per definitionem inter
 se contrariæ, quapropter contrarias propositi ^{epub.}
 ones aliquando quidem falsas simul esse nihil
 phibet, esse aut simul veras est impossibile.

*2a regula
 de
 Subcontrariis*

SECUNDA REGVLA DE LES ge & natura subcontrariarum.

SIduarum subcontrariarum vna falsa est,
 reliquam veram esse necesse est. Verū nec
 id vnquam recurrit. Quandoquidem due
 subcõtrariæ simul veræ esse possunt, vt in ma
 teria contingenti. Quo circa si hæc falsa est, qui
 dam homo est iustus, vera protinus erit ea,
 quæ dicit, quidam homo non est iustus. Atq;
 qui id (vt dictum est) non recurrit. Nam non
 oportet, si vera est quæ dicit, quidam homo
 est iustus, falsam continuo eam esse, quæ dicit,
 quidam homo non est iustus. Siquidem vtraq;
 que vera esse potest. Esto igitur, falsa sit ea que
 dicit, nullus homo sedet, mox iam vera erit ^{rely a}
 quæ dicit, aliquis homo sedet. Similiter autem ^{or}
 ac per idem tempus falsa sit ea, quæ dicit, omnis
 homo sedet, iam tum vera erit hæc, quidam ho
 mo non sedet. Erunt igitur iuxta datam hypo
 thesim ambæ simul veræ, & hæc quæ dicit,
 quidam homo sedet, & quæ dicit, quidam ho

TRACTATUS III.

mo nō sedet, & sunt inter se subcōtrarię. Quo
circa subcontrarias propositiones simul quis
dem veras esse, possibile est, atqui simul esse fal
sas, est impossibile.

TERTIA REGVLA DE LEGE

& natura contradictoriarum.

SIduarum contradictoriarum vna est ver
ra, reliquam esse falsam est necesse, & con
tra, si vna falsa est, reliquam protinus ver
ram esse oportet. Non enim simul aut veræ
vnquam, aut falsæ esse possunt. Quæ quidem
regula, quoniam per totam artem logicam
principij loco habetur, vix vllis vel exemplis
est comprobanda. Si cui tamen hoc etiam in
animo sederit, vt exempla omnino subijcian
tur, poterit hic per se haud difficulter ea ex dua
bus superioribus mutuari commodissime, nã
hæc ipsa regula cum duabus illis, quæ diuers
sas alioqui naturas inter se habent, conuenit
quoquo modo partibus videlicet hinc inde
suis, quæ duæ sunt, quarum quidem vna est,
q̄ contradictoriæ inter se propositiones, nunq̄
q̄ simul veræ esse possunt, qua certe lege con
trarię etiam tenentur. Altera vero, q̄ duæ cō
tradictoriæ nunq̄ possunt simul esse falsę, quã
legē profecto subeunt & subcontrariæ. Vnde
hęc etiã regula primo vtriq̄ loco collocanda es
rat, vt qua niterentur reliquæ, veluti in ædifi
cio tectū. & parietes, basi & fundamento. Ves
tū enimvero cū nūc ordinē tenere in his libuit,

3a regula

de
contradictorijs

DE PROPOSITIONE

quem passim in gymnasijs literarijs obseruat, id quod & in alijs quoq; haud inuite facimus quantum quidem rei ratio ferat permittatue, nisi q; quā maxime possumus, barbariem vbi q; vitare studemus, quod & alios pleroseq; facere video, sed multo fœlicius in bonis literis suuandis. Hæc siquidem vt semel introducta, causa proculdubio fuit abolitionis omnium pene bonorum studiorum, ita explosa demū efficiet, ut oīa illa pristino suo nitore restituant.

QUARTA REGVLA.

4 regula
de
subalternis

SI propositionum subalternatum vniuersalis, siue affirmatiua, siue negatiua vera est, vera erit & eius particularis, at non cōtra. Siquidem non oportet, si vera est particularis, veram esse & eius vniuersalem, vt si hæc vera est, omnis homo est iustus, & hæc quoq; vera erit, quidam homo est iustus. Rursus, si hæc est vera, nullus homo est lapis, vera etiam erit ea, quæ dicit, quidam homo non est lapis. Sin vero vniuersalis fuerit falsa, iā necesse nō est, eius particularem esse falsam, tamen si cōtra, si particularis falsa est, necesse est vniuersalem quoq; falsam esse, vt si falsa est, quidā homo lapis est, falsa quoq; erit hæc, omnis homo lapis est. Tum etiam si falsa est, quæ dicit, quidam homo nō est risibilis, falsa erit & hæc, nullus homo est risibilis.

DE PROPOSITIONVM

æquipollentia.

TRACTATVS. III.

EXigit hinc ratio ordinis, vt post oppositas inter se propositiones à nobis hactenus expositas, de earum æquipollentia protinus institutum prosequamur. Quando quidem hæc facit, vt oppositæ alioqui propositiones, atq; inter se, tū veritate falsitateue, tū aut qualitate, aut quantitate dissentientes, rursus his ipsis, veritate dico & falsitate, aut qualitate etiam & quantitate conueniant, consentiantq; inuicem. *de sunt propositiois æquipollentis* Ac proinde nonnulli eam definiunt, duarum propositionum categoricarum, formalem & necessariam consequentiam, idque propter negationem, vel præpositam, vel postpositam, vel præpositam simul & postpositam. Cuius insuper tres regulas constituunt, ex quarum prima deinde atque secunda quartam eliciunt, quæ sit ad eas perinde atq; corollarium quoddam, *de propositiois æquipollentis regulis*

Sequuntur regulæ.

PRIMA REGVLÂ DE ÆQUIPOLLENTIA PROPOSITIONUM INTER SE CONTRADICTORIARUM.

QUOTIES negatio præponitur signo siue vniuersali, siue particulari, ipsa æquipollere facit propositiones inter se alioqui contradictorias, vt cum sint contradictoriæ hæc duæ, omnis homo iustus est, & quidam homo iustus non est, si earum vni præponas negationē, vt exempli causa vniuersali, ac dicas, nō omnis homo iustus est, protinus hæc duæ

prima de æquipollentis contradictoriarum

DE PROPOSITIONE

non omnis homo iustus est, & quidam homo iustus non est, veritate inter se aut falsitate cōsentiunt, ac per hoc, vt regula ipsa proponit, inuicem æquipollent. Eodem quoq; modo si particulari præponatur negatio, nempe huic, quidam homo non est iustus, ac proinde ita dicitur, non quidam homo non est iustus, huic tum ea æquipollet, quæ dicit, omnis homo est iustus, eruntq; hoc pacto simul veræ aut falsæ, omnis homo iustus est, & non quidam homo iustus non est, quæ alias veritatem inter se falsitatemq; diuidebant. Quod quidem & in altera cōtradictionis parte ita euenire certum est,

SECUNDA REGVLA DE ÆQUIPOLLENTIA PROPOSITIONUM INTER SE CONTRARIARUM.

Quoties negatio postponitur signo præsertim vniuersali, ipsa æquipollere facit propositiones inter se alioqui contrarias, vt quoniam contrariæ inter se sunt hæ duæ, omnis homo iustus est, & nullus homo iustus est, si vni earum postponas negationem, vt exempli gratia huic, omnis homo iustus est, & idcirco dixeris, omnis homo iustus non est, tum quæ prius veritate ipsa haud quam conuenire poterant, vt pote contrariæ, ambe simul veræ esse possunt. Haud aliter eueniet, si etiam nū alteri negationē postponas, nēpe huic, nullus hō est iustus. Aequivalent ergo inter se, omnis homo nō est iustus, & nullus hō

23 de

Exmpol. rom. 11. 11.

3. 11. 11. 11.

TRACTATUS III.

est iustus. Itē oīs homo iustus est, & nullus hō
non est iustus. Quarū p̄inde si vna vera est, &
altera: & si falsa vna, altera quoq; falsa est.

TERTIA REGVLA DE AE

quipollentia propositionum
subalternarum.

*3a de Equipol
Tertij subalter:*

Quoties negatio tam præponitur quam
postponitur signo, siue vniuersali, siue
particulari, ipsa æquipollere facit pro
positiones sibi inuicem subalternas, vt cum
sint hæ duę sibi subalterne, om̄is homo iustus
est, & quidā hō iustus ē. Itē & hæ duę; nullus
hō iustus est, & quidā hō iustus non est, vtpo
te quantitate solum differentes, si de quolibet
pari, & præponendo & postponēdo alterutri
earum negationem, ita dixeris. Non om̄is
homo non est iustus, & quidam homo est iu
stus, vel om̄is homo est iustus, & non quidā
homo non est iustus. Similiter, non nullus ho
mo non est iustus, & quidam homo non est iu
stus. Vel, nō quidā homo haudquaquam nō
est iustus, & nullus homo ē iustus. Vbiq; sane
inuenies binas, atq; binas ita constitutas pro
positiones, quæ inter se prius quantitate differ
rebant, vt subalterne, secundum eandem rur
sus quantitatem inter se conuenire, ac per hoc
veritate simul aut falsitate consentire.

QVARTA REGVLA.

Quoties in aliqua propositione duo sig
na vniuersalia negatiua ponunt alterū

DE PROPOSITIONE.

Talis quoque fere est hæc apud Aristot. li. de somno & uigil. pro. pō: Nullū animal sensu præditum aut nunquam dormit, aut nunquam uigilat, uel hoc modo: nullum animal, si quod sensu est præditum neque dormire neque uigilare contingit.

quidem quod ad subiectum, alterum uero quod ad prædicatum referatur, ex his duobus id quod subiectum respicit, contrario: quod uero ipsum concernit prædicatum, suo æquipolet contradictorio. Huius quidem regulæ huiusmodi dant exēpla: Nihil nihil est, ex nihilo nihil fit, quorum primum iuxta regulæ præscriptū huic æquipollet propositioni, quodlibet est aliquid. secundum uero huic, ex quolibet sit aliquid. Talia sunt et hæc. nullus homo nullum animal est, nusquam nullum corpus est, nunquam nihil mouetur, et his similia, uerum quoniam talia apud idoneos et probatos autores, aut rari usus sunt, aut certe momenti non admodum magni, ea in præsentia missa facere consultum uidetur, et ad propositionum conuersionem potius transire, quippe cuius maior usus in syllogismorum præsertim demonstratione habeatur.

DE PROPOSITIONVM CONVER.

His igitur, quæ talia sunt, utpote uulgaria propemodum, posthabitis, de propositionum conuersione, quæ restat ad huc, potius dicamus, ob eam causam quæ dicta est, Hæc autem à Trapezontio hoc pacto definitur: conuersio est, quoties propositionis subiectus terminus in prædicatum, et prædicatus in subiectum conuertitur. Hanc bisariam distingui, uel ex eo patere potest, quod aut in sese conuertuntur propositiones, aut in alias.

Duplex conuersio distincta

Itaque

TRACTATUS. III.

Itaq; cum quatuor sint propositionū genera, ^{propositionū}
 iuxta quatuor videlicet suprascriptæ figuræ ^{quæ quatuor}
 angulos, ex his in se quidem cōuertuntur vni ^{conuersio in se}
 uersales negatiuæ, & particulares affirmatiuæ:
 in alias autem, vniuersales tum affirmatiuæ ^{in alias}
 tum negatiuæ. At vero particulares negatiuæ,
 nec hoc, nec illo conuertuntur modo, sed per
 aliam quandam conuersionis formam, quæ ^{conuersio p. r.}
 per contrapositionem conuersio dicitur. Ex ^{in propositione vn.}
 quo iam colligere quoq; licet, triplicem esse
 propositionum conuersionem: ^{triplex conuersio}
 Simplicem, qua in se propositiones conuertuntur: Per ac
 cidens, qua in alias: Per contrapositionē, qua
 in se quoq; cōuertuntur quidem ipsæ, sed nō
 nisi mutatis earum terminis, vt mox dicetur.

DE CONVERSIONE SIMPLICI

Dicimus ergo q; simplex quidem cōuer
 sio est, quoties conuertendæ proposi
 tionis subiectus terminus in prædicatū
 eitis, in quam cōuertitur, & prædicatus in sub
 iectum transponitur, seruata utriusq; propos
 itionis eadem tum qualitate, tum quantitas
 te. Quo quidem conuersionis modo, duæ tan
 tum conuertuntur propositionū formæ, nē
 pe vniuersalis negatiua, & particularis affir
 matiua. Vniuersalis quidem negatiua, vt si
 nullum iustum malū est, nullum malū iustum
 est. Particularis autē affirmatiua, vt si quod
 dam iustum bonū est, quoddā bonum iustū
 est. Necq; vero nos conturbet, q; quædā vni
 uersalis affirmatiua, vt si quoddam iustum bonū est, quoddā bonum iustum est.

DE PROPOSITIONE

uērſales affirmaciones, & quædam etiam particulares negaciones iſto modo conuerti poſſunt, vt in quibus id quod proprium cuiuſq; eſt, prædicatur, aut quod nullo modo ei poſſeſt ineſſe de quo prædicatur. Verum enim uero quia non fit illud vniuerſaliter, nec ubiq; eandem vim retinet, idcirco à ſimplici conuerſione haud temere excluduntur, reſciunturq;. Siquidem propoſitionem quamlibet in ſe, vel in aliam conuerti, eſt ad eam neceſſario conſeſqui aliam, vt per quam fit conuerſio.

*in ſe et aliam
reuerſi qd fit*

*Conuerſio prædicati
ad ſubiectum in aliâ*

DE CONVERSIONE

per accidens.

*per accidens de quod
ſub prædicato, quod
reuerſa eſt, acci
dat nona quanti
tas*

PER accidens autem conuerſio dicitur, quoties propoſitionis ſubiectus terminus in prædicatum, & prædicatus in ſubiectum tranſponitur, eadem vtriuſq; propoſitionis qualitate quidem ſeruata, ſed mutata quantitate. Sane hoc modo duæ itidem propoſitionum differentiæ conuertuntur ſolum, nempe vniuerſalis affirmatiua, & vniuerſalis negatiua, vtræq; videlicet in particularem ſuæ qualitatis, vniuerſalis quidem affirmatiua, vt ſi omne iuſtum bonum eſt, quoddam bonum iuſtum eſt. Etenim ſi vera eſt quæ dicit, omne iuſtum bonum eſt, vera eſt ea quæ dicit, quoddam iuſtum bonum eſt: ad quam quia ſequitur per conuerſionem ſimplicem, quoddam bonum iuſtum eſt, hæc ipſa nimirum & ad priorem ſequetur, eritq; perinde vera. Itaq; reſ

TRACTATUS. III.

ete sequitur, omne iustum bonum est, ergo quoddam bonum iustum est, quod erat ostendendum. Vniuersalis vero negatiua, tamen simpliciter (vt supradictum est) conuertitur, ipsa tamen non minus & in particularem negatiuam conuerti potest, vt si nullum iustum malum est, quoddam malum non est iustum, quoniam videlicet nullum malum iustum est, atq; hoc ipsum profecto est, quod per accidens conuerti dicitur, secundo scilicet loco, & per aliud, sicut simpliciter conuerti, cum nihil aliunde petitur, aut mutatur quicq;.

DE CONVERSIONE PER CONTRAPOSITIONEM.

*Conuersio per
Contrapositionem*

Conuersio per contrapositionem est, quoties propositionis conuertendae terminus subiectus transit in praedicatum eius, in quam vertitur, atq; interim in huius subiectum illius transit terminus praedicatus, seruaata quidem vtriusq; propositionis eadem & qualitate & quantitate, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Ad hunc certe modum duae similiter propositionum formae conuertuntur solum, nempe vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua. Vniuersalis quidem affirmatiua, vt si omne iustum bonum est, omne non bonum non est iustum Particularis vero negatiua, vt si quoddam album non est dulce, quoddam non dulce non est non album. Hinc illa conuersio per contrapositionem dicta est,

*si est unum et alius
sensu a totum*

exemplum

*omne homo est animal
quod est non animal
non homo est*

DE PROPOSITIONE

vt sit perinde atq; per terminorū oppositionē

IN TRACTATVM QVARTVM de propositione hypothetica & modalī, præfatio.

POST CATEGO

ricam hætenus expositā, alteram dehinc propositionis partem aggrediamur oportet, nēpe eam, quæ categoricæ è regione responderet, constituiturq;. Hæc autem

est, quæ Græco quidem nomine hypothetica dicta est, latine vero conditionalem non inepte appellaueris, quanq̄ Græci nominis crebrior vsus est etiam apud latinos. Tum etiam & de modalī agēdum in hoc ipso tractatu est, sed q̄ fieri poterit breuissime. Verum hæc à categorica non distinguitur, nisi forte secundū accidens aliquod, quo differt ab ea categorica, quæ simpliciter quicquam inesse significat, tamen quia plus habet fortassis difficultatis quā utilitatis, vt cuius non sit admodum frequēs vsus in syllogismorum contextu, quamuis & in hac quoq; parte plus satis Aristoteles occupatus fuerit, seorsum de ea, quod restare adhuc videretur, statim post hypotheticam tractare libuit, tum vt illorum consulerēmus capacita

*modalis propo:
quæ differt a lo
cognoita*

TRACTATUS III.

ti, qui rudes adhuc huius artis huc accedunt, eius iam primum præceptis initiandi, tum vero ut eorum occurreremus mordacitati, qui nihil non improbare soleant, nisi quod ab ipsis proficiscitur, insulsum plane ac barbarum, Sed nunc propositum exequamur.

DE PROPOSITIONE HYPOTHETICA, quid sit, & unde dicta sit.

DE hypothetica quidem propositione tametsi nullus ab Aristotele tractatus relictus est, id quod & Boetius ingenue libereque fatetur: eam tamen ipse à categorica ita distinguit in libro, quem *τῶν ἐπιμνηστικῶν* inscripsit, ut illam quidem appellet simplicem & unam, hanc autem compositam & coniunctione unam, ut quæ ex pluribus categoricis (hoc est, simplicibus) coalescat. Unde et à quibusdam ita definitur: Hypothesis *hypothetis de* propositio est, quæ ex pluribus categoricis, coniunctio *gumho* ne omnino aliqua, aut aliquo æquivalente compositis, constat. Sunt qui & ita definiunt: *Alca definitio* Propositio hypothetica est, quæ plures habet categoricas, principales sui partes simul iunctas, ut Si dies est, lux est. Hanc idcirco diximus latino nomine conditionalem appellari, quam tamen, verbum verbo reddentes, suppositoriam fortassis rectius appellaremus. Nam quod Græcis hypothesis est, hoc Latinis est suppositio. Verum quia hypothesis præter cætera significata apud Græcos nonnunquam vim habet conditionis

DE PROPOSITIONE

onis, & item causæ, vt hoc loco, placuit latinis hominibus conditionalem potius dici, quam suppositoriã, propterea q̄ huiusmodi propositio sub conditione aliquid proponit, vt si hoc est, illud est: vel Si hoc est, illud non est.

DE TRIBVS PROPOSITIONIS

hypotheticæ speciebus.

Huius autem propositionis tres esse species, inter omnes fere conuenit huius artis professores, quas & Seuerinus Boetius ad hũc modum colligit: Omnis (inquit) hypothetica propositio constituitur vel per connexionem, vel per disiunctionem. Per connexionem rursus, aut per copulationẽ, aut per conditionem. Per copulationem quidẽ, vt ea quæ copulatiua conjunctione cõnectitur, vnde & nomẽ habet, vt & dies est, & lux est. Per conditionem vero, vt quæ conjunctione quadam partibus interposita, ad consequentiam conditionemq̄ dicitur, quæ idcirco nomine peculiari conditionalis appellatur, Per disiunctionem autẽ, vt in qua disiunctiua cõiunctio interueniens, ambas prædicatiuas (hoc est, categoricas) coniungit, et per hoc disiunctiua propositio dicitur, vt Aut dies est, aut nox ẽ.

DE QUALITATE PROPOSITIONUM HYPOTHETICARUM.

CAeterum quoniam omnis propositio, aut verum aut falsum significat, & quẽ admodum Aristoteles docet, quicquid

TRACTATVS III.

contingit affirmare, contingit & negare, inquirendum & illud nunc est, quoniam pacto hypotheticæ propositiones, cum affirmationem recipiant, admittant simul & negationem. Illud certe à nonnullis dubitatur. Itaque dicimus, quod hypotheticæ propositiones, ut affirmatiuæ sunt, quarum principalis copula non negatur, & si inter partes ipsas nonnunquam negatio ponitur, ut si homo est, animal est. Item, si non est animal, non est homo. Ita negatiuæ dicuntur, quarum copula principalis negatur. Principalem autem copulam uoco, quæ partes simul iungit, & certam hypotheticæ propositionis speciem constituit, cuiusmodi sunt, conjunctiones copulatiuæ, disiunctiuæ, & rationales, seu conditionales, tum & aliæ quædam orationis partes, illis tamen æquiuales. Igitur cum quis uolet ex hypotheticis affirmatiuis easdem facere negatiuas, is toti propositioni negationem præponet, quæ tamen supra copulam principalem ferri intelligatur, ut non si homo ambulat, homo mouetur: non & dies est, & lux est: non aut dies est, aut nox est. Atque ita in his propositionibus præter contradictionem, nulla alia inuenitur oppositio, quæ à Cicerone & Boetio repugnantia appellatur.

affirmatiuæ

Negatiuæ

Copula principalis quod

partes principales

Ex: vel: dis: con: ratio:

DE QUATVOR HYPOTHE-
ticarum propositionum differ-
rentijs.

DE PROPOSITIONE

p̄m̄a differentia

Secunda

Tercia

Quarta

Cum ergo affirmatio & negatio in his propositionibus non secundum partes sumantur, videndum etiam nū est, quot modis partes ipsas variari contingat penes affirmationem & negationem. Unde & tot earum differentiae constituendae sunt. Itaque constant hypotheticae aut ex duabus affirmatiuis, ut Si caelum rotundum est, caelum est volubile: aut ex duabus negatiuis, ut si caelum rotundum non est: caelum non est volubile: aut ex affirmatiua & negatiua, ut si caelum quadratum est, caelum volubile non est: aut ex negatiua & affirmatiua, ut si caelum rotundum non est, caelum stabile est. Quatuor igitur sunt istarum propositionum differentiae, secundum partium variationem penes affirmationem & negationem, & ut in conditionalibus id iam monstratum est, ita & in copulatiuis & disiunctiuis sese habet quod dictum est.

BREVIS DE HISCE PROPOSITIONIBUS admonitio.

Sed prius quam hinc iam de veritate & falsitate harum propositionum agamus, illud tantum praemonendum duximus, quod ex his singulae duas habent partes, unam quae coniunctionem ipsas coniungentem (quam principalem copulam iuniores vocant) praecedit, alteram quae coniunctionem ipsam subsequitur. Atque ex his rursus interdum prior pars vera est, sequens falsa, interdum contra.

TRACTATUS III.

Nonnunquam etiam ambæ aut veræ, aut falsæ.
 Præter hæc autem & in conditionalibus ipsis
 hoc amplius præmonendum subit, quod ex illis
 duabus partibus, ea quidem quæ prior est, &
 coniunctioni si proxime præponitur, anteces- *antecedens qd*
 dens dicitur: quæ vero priorem deinde partem *consequens conju.*
 subsequitur, ac posterior proinde pars est, con- *xi. de Conditiona.*
 sequens appellatur.

DE VERITATE ET FALSITATE TATE CONDITIONALIS.

ITaque breuiter nunc repetamus harum pro-
 positionum definitiones, simulque ostendas
 mus quemadmodum sese habeant singulæ
 secundum veritatem falsitatemque. *Conditionalis*
 Conditionalium igitur propositionem esse dicimus, quæ
 ex duabus constat categoricis. Si coniunctio *si*
 ne simul iunctis, ut si Socrates ambulat, So- *si*
 crates mouetur. Conditionalium autem quorundam *de eius ratione*
 niam alia quidem affirmatiua est alia negatiua, *tam quantum*
 affirmatiua quidem vera esse cognoscitur, si *Affirmatiua*
 oppositum consequentis antecedenti repugnat: *si*
 falsa, autem, si non repugnat. Ergo vera
 quidem est quæ dicit, si homo est, animal est.
 Quandoquidem huius oppositum quod est,
 non est animal, ei plane repugnat quod dicit,
 homo est, falsa autem hæc, si homo est, album
 est. Nam non album esse, haudquaquam ei repug-
 nat quod est, hominem esse. *Negatiua*
 At vero si negatiua fuerit, vera ne an falsa sit, ex affirmatiua fas-
 cile deprehenditur, negatiue remota, id quod

DE PROPOSITIONE

& in copulatiua & in disiunctiua, cum negatiua sunt, ita quoque euenire certum est. Quocirca vera hæc esse iudicatur, quæ ita proponitur, non si homo est, quadrupes est, quoniam eius affirmatiua falsa est. Sunt tamen qui aliter harum propositionum veritatem & falsitatem discutiant, sed nos Trapezontium in hoc sequi maluimus. Verum quia tota huiusmodi propositionum vis, in consequentia atque conditione consistat, idem hoc addunt amplius, atque idcirco, ut omnem conditionalem veram, necessariam esse dicunt: ita falsam, impossibilem. Itaque vera simul & necessaria hæc est, quæ dicit, Si dies est, lux est: siquidem diem esse non contingit, nisi lux sit. Nec minus si ita proponas, si volat quispiam, alas habet, atqui hæc quæ dicit, Si dies est, terra mouetur, ut falsa est, ita & impossibilis: quando non ideo terra mouetur, ut quod dies sit, aut si dies est. Sed est alia tum ratio, tum causa, cur terre motus fiat, quemadmodum in physicis id proditur,

DE VERITATE ET FALSITATE

propositionis copulatiuæ.

Copulatiua propositio est, quæ ex duabus pluribusue categoricis constat, copulatiua coniunctione, aut æquivalente aliquo simul iunctis, ut Socrates ambulat, & Plato disputat. Copulatiua vera quidem est, cum utraque pars vera est: falsa autem est, cum vel alterutra pars falsa est. Cæterum in definitis

3
propo. Copu.
latius.

quæ vera

TRACTATUS III.

tionem copulatiuæ, particula quæ erant, aut æquiuale^{copulatiuis}
 ualente aliquo, innuit plerumque haberi copulati^{equiuales}
 uas propositiones, in quibus tamen non copu
 latiua coniunctio partes connectit, sed aduer
 bium, aut temporis, aut loci, aut similitudinis,^{propositiuis}
 unde & tales propositiones ab his aduerbijs^{localis spâls}
 nomina sæpenumero sortiuntur, ut aliæ quid
 dem temporales, aliæ locales, aliæ vero simili
 tudinis propositiones dicantur: quas tamen
 sub copulatiua compræhendere licet, quemad
 modum sub eadem quidam etiam cõpræhens
 di putant propositionem rationalem, ut quia sol
 lucet, dies est, quæ proinde ita explicant, Sol lus
 cet, et ideo dies est. Alij autem sub conditionali eã
 compræhendere malunt, propter vim conses
 quentiæ, quæ eadem est in utraq;

DE VERITATE ET FALSITATE
 DISIUNCTIUÆ PROPOSITIONIS.

Disiunctiua propositio est, quæ ex duas
 bus pluribusue constat categoricis, cõs
 iunctione disiunctiua simul iunctis, ut
 Socrates ambulat, vel Plato disputat: quã ver
 ram quidẽ iuniores esse dicunt, si alterutra tan
 tummodo pars vera fuerit: falsam autem, si pars vs
 traque fuerit falsa. Et ad hunc quidem modum de
 disiunctiua propositione loquuntur hi maxime,
 qui hac tempestate dialecticam docent, cum ta
 men Boetius, & ante hunc M. Cicero aliam
 huius propositionis significationem esse tradant,
 atque eam esse dicant, quæ ex repugnantibus

prodisiuncti
 4mk

vera qd

disiunctiua que
 ex repugnantibus par

DE PROPOSITIONE

inter se categoricis constituta sit: cuius proin-
de posita pars vna interimit alteram, & inters
empta vna, alteram ponit, vt, Aut dies est, aut
nox est.

DE PROPOSITIONE MODA

li, sed prius quid sit modus, à quo dicta
videtur huiusmodi propositio.

Sic ipsum aduerbiū Scaurus, ut est apud Diomedē de aduerbio, diffinit, aduerbiū est rei modus adiectiuus ipsum pronuntiatione diffinit, hoc est terminas ueluti, recte, diligenter, optime,

Sequitur propositio modalis, quæ vt no-
mine ipso patet, à modo dicta est. Porro
modus à quibusdam definitur, adiacens
rei determinatio. Quæ modo definitio hunc
præ se ferre videtur intellectum: Modus (vt
hoc loco accipitur) dictio est adiectiua, quæ re
quampiam determinat: Rem inquam, hoc est,
uocem quæ rei alicuius significatiua est. Ver-
bum autem determinat, positum est, vt sit idē
quod explanat, aut certe distinguit, quod nisi
mirum faciunt tam aduerbia ipsa, quæ nomina
adiectiua. Nam vt Priscianus ait, hoc est ad-
uerbium uerbis, quod adiectiua nomina ap-
pellatiuis nominibus adiuncta, vt cum dico,
prudens homo, hominem quidem aliquem de
signo, non tamen quemlibet, sed eum qui pru-
dentia præditus est. Sic etiam cum dico, pru-
denter agit, agere quidem aliquem innuo, at
cum hoc simul explano atque distingo, agere
videlicet, non utcumque, sed prudenter. Itaque
modus hoc loco aliud nihil est, quam aut adie-
ctiuum nomen, aut aduerbium.

TRACTATUS III.

QVI MODI PROPRIE MODALES EFFICIENT.

Ceterum cum aduerbium ipsum verbum determinat, id facit aliquoties quidē ratione rei, hoc est, significati ipsius verbi, quod per eius participium explicatur. Aliquando ratione temporis, quod verbum consignificat. Aliquoties ratione modi verbi, quo scilicet varia in nobis designatur affectio, prout animus noster nunc ad hoc, nunc ad illud se inclinatur, quam Græci proinde multo significatius ἐγκλίσις, id est, inclinationem, nos modum appellamus, ut cum optamus quippiam, aut aliquem hortamur. Aliquoties vero ratione compositionis verbi, quæ quidē in ipso verbo intelligitur, quatenus verbum substantiuum intra se includit, de quo ita Aristoteles in principio fere eius operis, quod de interpretatione inscribitur: Nam si ipsum (inquit) est verbum, purum dixeris, nihil quidem est: significat autem compositionem quandam, quam sine compositione, hoc est, extremis, non est intelligere. Quod fit, ut ex hac multiplici aduerbii determinatione, multiplicēs quoque modi colligantur. Attamen ex omnibus his nulli tales sunt, qui modales propositiones efficere constituereque possint, præter quatuor, siue adverbialiter eos siue nominaliter expresseris, qui sunt, possibile, impossibile, contingens, & necessarium. Nam cum dicit quispiam, Plato grauiter disputat,

summa dicitur
quatuor efficiunt modales propositiones

DE PROPOSITIONE.

aut homo albus currit, modus quidē in vtraque propositione ponitur, neutra tamen ex ipsis modalis dici debet: quoniam non tota vtriusque propositionis compositio determinata est, sed pars tantum altera, vnius quidem subiectum, alterius vero prædicatū. Quare quicūque modi partē propositionis aliquā, non totā eius cōpositionem determinant, nullo pacto eiusmodi censerī debent, vt ab his modales propositiones dicant. Sed neque verū, neque falsum tales habent modi, licet ipsarū propositionū compositiōnem determinent, qm̄ in his propositionibus, quæ modis illis determinant, oppositio & æquipollentia haud aliter sumuntur, q̄ in his quæ simpliciter inesse significāt, vel ideo fortassis, q̄ cōmunes om̄ium propositionum affectiones siue passionēs sint. Omnis quippe propositio, aut vera, aut falsa esse perhibetur.

QVID SIT PROPOSITIO MODALIS, & quomodo secundum quosdam diuidatur.

Modalis igitur propositio est, quæ modo ex his quatuor aliquo determinatur, cuiusmodi sunt, possibile, impossibile, contingens, & necessarium. Sane hanc ipsam quæ iam definita est, modalem compositionem quidam appellant, quam & ita definiunt, vt sit cuius dictum aliquo modorum determinatur, dictum quidem intelligētes id, quod ex casu accusatiuo & verbo infinito constructū

*modalis compositio
dicitur q̄d*

TRACTATVS IIII.

est, quale est, cum dico, Socratem currere. Cū
 igitur dictum tale determinatur, huiusmodi p
 positio modalis composita appellatur, vt cuius
 alterum extremorum est dictum, alterum
modus ex his aliquis, qui dicti sunt, vt Socra-
 tem currere est possibile. Iidem huic quasi ex
 aduerso aliā ponunt modalem, quam diuisam
 appellant, & ita definiunt: Modalis diuisa est, *modalis di*
 cuius copula modo aliquo determinatur, vt *uisa*
 sedentem possibile est ambulare, quales etiam
 num propositiones simpliciter & proprie mo-
 dales esse dicunt, illas autem non simpliciter,
 Sed compositas. Verum non ita Aristoteles
 & Boetius, quorum vterq; de his propositiō-
 nibus, hoc est compositis, si tamen ita appella-
 re libet, & grauius & subtiliter suum instituit
 tractatum, de quibus etiam nos hoc ipso tra-
 ctatu agemus, vt qui Aristotelem potius &
 Boetium, autores haud dubie grauissimos imi-
 tari volumus, quam leuiusculos & clamorosos
 sophistas.

QVAE SIT HORVM QVATV-
 or modorum ad signa, tum vniuersalia,
 tum particularia proportio, siue
 conuenientia.

Sed vt harum deinceps propositionum in-
 uestigemus qualitatem simul & quantita-
 tem, vnde et earum deinde oppositio intel-
 ligi possit, scire oportet, est, hos quatuor
 modos saepe dictos, magnam cum signis tum

DE PROPOSITIONE

*necesse
impossibilia*

vniuersalibus tum particularibus habere conuenientiam, affinitatemq; , vt exempli gratia, necesse cum signo vniuersali affirmatiuo: impossibile cum signo vniuersali negatiuo: porro possibile & contingens (qui duo modi hac in parte pro eodem passim accipiuntur) cum signis particularibus affirmatiuis. Vnde vt signa illa aliarum huius generis propositionū, subiecta tantum determinant, ita hi quatuor modi totam istiusmodi propositionum compositionem, quæ (vt iam supra dictum est) dicti nomine intelligitur.

DE QUALITATE SIMVL ET quantitate modalium propositionū

EX his igitur, etsi facile iam quibus videtur intelligere posse, vnde in his propositionibus tum qualitas tum quantitas sumenda sit, tamē haud superuacuum erit, interim & illud admonere, q̄ in modalibus affirmatio & negatio secundum modum sumenda sunt, quemadmodum in his, quæ sine modo proferuntur, atq; inesse simpliciter significant, secundum verbum, hoc est, copulam verbalem, id quod & his pene verbis (ita vt solet omnia) grauissime, secundum Aristotelis traditionem, Boetius annotauit, quemadmodum enim (inquit) in ijs quæ præter modum quicquid esse vel non esse proponunt, esse quidem & non esse appositiones quædam (id est, prædicaciones) sunt, res vero est quæ subijcitur, vt
in co

*hoc est copulatio
sicut verbum
autem verbum
hoc est in off. sicut*

TRACTATUS III.

in eo quod dicitur, homo est, vel homo non est, homo quidē quatenus rem significat, subiectum est, appositiones autem & prædicationes sunt, EST, & Non est. Ita quoque in his quæ secundum modum aliquem dicuntur, esse quidem subiectum est, veluti res quædam; modus autem, qui de ipso esse prædicatur. Nam cum dicimus hodie pluuiam esse est possibile, esse quidem iam subiecimus, possibile autem prædicauimus. Sicut igitur in illis quæ præter modum dicuntur, verbū totam vim prædicationis habet, ita in his quæ cum modo proferuntur, ipse modus. Et per hoc vt negatio in illis ad verbum fertur, ita in his ad modum ferenda est. Sed hinc ad earum transeamus oppositionem.

*explicatio per se
habet per exemplum*

*modus prædicatus
vnde de eodem dicitur*

*Epilogus
si fuerit plus
verbum negati
in modalibus
2017*

DE OPPOSITIONE PROPOSITIONUM MODALIUM.

Opponuntur autem & hæ quidem inter se quatuor modis. Siquidem aut contrariæ inter se sunt, aut subcontrariæ, aut contradictoriæ, aut subalternæ. Enimvero vt harum oppositionem planius quisque discernere queat, conuenientius erit hoc pacto eas disponere, vt modus ipse subiecti, verbū autem siue dictum (quod vocatur) prædicati locū interim teneat, tam etsi perinde est, hoc vel illo ordine disponantur. Contrarię igitur sunt, ut necesse est hominem spirare, necesse est hominē nō spirare: Subcontrarię, vt possibile

*est oppositio
modalium*

modi contrarij

vt possibile

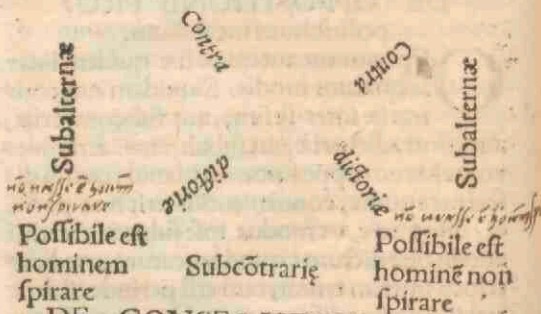
DE PROPOSITIONE

Contradictoria est hominē spirare, possibile est hominē nō spirare. *Contradictoriae* vero, vt necesse est hominem spirare, non necesse est hominē spirare
Subalternae vero, vt necesse est hominem spirare, non necesse est hominem non spirare.

Quae omnia vt digesta sunt, ita sese habere, subscripta figura monstrat luculentissime, licet modis in ipsis propositionibus vbiq; fere variatis, idq; haud temere. Quippe iuxta signorum respondentiam, cum tamen si libeat ex eisdem vbiq; modis eas describere possis, suo videlicet quancq; loco.

Sequitur figura. *necesse est hominem spirare*

Necesse est hominem spirare	Contrariae	Impossibile est hominem spirare
-----------------------------------	------------	---------------------------------------

DE CONSEQUENTII SSIVE
 æquipollentijs propositionū modalium

TRACTATUS. III.

Hinc iam ad consequentias, siue (vt iuniores dicunt) æquipollentias harum propositionum transeamus. Ad quas quidem intelligendas duæ regulæ à Iacobo Stapul. traditæ, plurimum nobis adiuventi præstare poterunt, si eas animo perpendamus, simulq; memoriæ commendemus, quas proinde hoc loco adijcere placuit. At idem quosq; haud dubie faciet subiecta figura, quatuor angulis per binas diametros descripta, ap-
 positis insuper quatuor ad hunc vsum inueni-
 tis vocabulis, vnicuiq; angulo singulis, quæ ob id ipsum artis vocabula haud iniuria dici
 possunt. Quibus tum ita dispositis, scire licet
 omnes vniuscuiusque anguli propositiones
 inter se æquipollere, ac per hoc consequi sese.
 Cæterum vt nihil quod ad hanc rem attinet,
 non intelligatur plane, horum quatuor voca-
 bulorum ars etiamnum aperienda est. Sciens
 dum itaq; q per a vocalem intelligere debes *a signo*
 mus, negationem in his propositionibus neq;
 ad dictum, neq; ad modum ferendam esse. Et vt
 per e ad dictum tantum, ita per i solum ferenda
 est ad modum, per u vero ad vtruncq; *per i*
 Sed nunc tandem ad ipsas regulas ueniamus.
 Quarum prima est: Si est aliqua propositio *prima regula*
 possibilis, eadem est cõtingens, atq; eadẽ non
 est impossibilis, & eius contradictoria non est
 necessaria. Secunda: Si non est aliqua pro-
 positio possibilis, eadem non est contingens, *Secunda*
significatio

DE PROPOSITIONE

eadem autem est impossibile, & eius contradictoria est necessaria. Postremo autem exempla sumantur ex his propositionibus quarum dicta æquivalent propositionibus vel singularibus, vel communibus, hoc est, quarum subiecti termini sunt aut singulares, aut communes. Verum quoties ex communibus terminis huiusmodi constiterint propositiones, tunc si tres præcedentes, utpote de possibili, contingenti, & impossibili fuerint vniuersales, quarta de necessario erit particularis, at contra, si præcedentes tres fuerint particulares, aut certe indefinitæ, quarta erit vniuersalis, atque id quidem est, quod ambæ innuunt regulæ, cum in vtraque dicitur, & eius contradictoria est, vel non est necessaria.

*est explanatio
duarum. 3. 4. 5. 6.
regulæ vniuers.*

Sequitur figura ex propositionibus singularibus.

Socratē nō curr. nō ē possibile,	Socratē currere nō est possibile,
Socratē nō curr. nō est contingens.	Soc. currere non est cō tingens,
Socra. non cur. est impossibile,	Socratē curre. est impos possibile,
Socratē currere est neccesse,	Socratē non currere est neccesse,

purpurea

thace.

negatio a ad contrarietatem
 e ad dictum ferebatur
 ad modum
 ad utrumque

TRACTATUS III

Contrariæ.

Subalternæ

Contra

Contra

Subalternæ

dictoria

dictoria

Subcontrariæ,

Socratē curr. est possibile Socra. nō cur. est possibile.

ambiguitas

Socratē curr. est contingens Socratē non currere est impossibile

Edentuli

Socratē curre. non est impossibile, Socra. non curr. non est impossibile

Socra. non curre. Socratē currere nō est nō est necesse, necesse,

Sequitur figura ex propositionibus communibus.

purpurea

Oēm homi. nō cur. omnē ho. curre. non est nō est possibile possibile

Illice

omnē ho. non cur. non est contingens omnē ho. curre. est contingens,

omnē ho. non curr. omnē ho. curre. est impossibile, possibile

Quēdā ho. cur. est necesse, aliquē ho. non currere est necesse,

DE PROPOSITIONE

Contrariæ.

Subalternæ

Contra

Contra

Subalternæ

dictonæ

dictonæ

Subcontrariæ,

omnē homi. curr. est omnē ho. non cur. est
possibile, possibile,

omnē ho. cur. est con omne ho. nō curr. est cō
tingens. tingens,

omnē homi. cur. non omnē homi. non cur. non
est impossibile, est impossibile

Aliquē hom. non cur. quendā homi. curr. non
nō est necesse, est necesse,

DE CONVERSIONE MODALIVM

Sed & de conuersione harum propositio-
num iuxta seruatum prius ordinem di-
cendum deinceps. In quo quidem paulo
liberius expatiari liceat, propter eos qui hac
in parte omnes eiusdem ordinis propositio-
nes, vt æquipollere inter se vbiq; ita & cons

TRACTVS III.

uerti dicunt, id ipsum recte ne an perperam,
 ipsi viderint, nos vero Aristotelem in primis
 ipsum, & post hunc Boetium, & post vtruncq;
 Iacobum Fabrum Stapul. sequentes, non per
 omnia id ita se habere, vel exemplis idoneis
 ostendemus. Insuper autem & illud nunc etiā
 mirari subit, q̄ plerique in re plane perspicua,
 vel acta omnino, agunt, vt in prouerbio est,
 vel certe nimia interdū prolixitate vlcq; adeo
 laborant, vt eandem rem non modo luce sua
 priuent, sed & obscuriorem relinquunt, quā
 inuenerint. Contra vero, in re quæ expositi
 one aliqua indiget, vel tempus in ea prorsus
 male collocant, vel ita rem illam oculis (vt
 videtur) conuiuentibus prætereunt, vt non
 tam negligere quā ignorare uideantur, quid
 enim refert dicere, omnes propositiones in
 suo ordine æquipollere inter se, & conuerti
 perinde, cum tamen eæ præpositiones, quæ
 de impossibili sunt, id nequaquā admittant, vti
 delictet vt conuertantur? Nam cū vera sit quæ
 dicit, omnem substantiam esse hominē est im-
 possibile, falsa tamen erit hæc, quendam homi-
 nem esse substantiam est impossibile. Quoꝝ cir-
 ca nec Aristoteles ipse de modalium conuer-
 sione tractans, meminit vsquam de proposi-
 tione impossibili. Quod profecto & Iacobus
 Faber Stapulen. animaduertens, tales regulas
 de huiusmodi propositionum conuersione
 posuit: Si conuersa inquit, impossibilis est,

Conuersio p. veritas

prima de conuersio

G iij

*quodlibet quodlibet est substantia
 est impossibile. hoc impossibile est*

DE PROPOSITIONE

Secunda

non oportet conuertentem eius esse impossibilem. Item, Si conuersa fuerit possibilis, contingens aut necessaria, & eius conuertens possibilis, contingens, aut necessaria erit. vnde recte fit conuersio in ea quæ de possibili aut contingenti existit, si dicamus omnem hominem esse album, est possibile, siue contingens, ergo quoddam album esse hominem est possibile, siue contingens. Et in ea similiter id accidet, quæ est de necessario, vt omnem hominem esse mortalem est necesse, ergo quoddam mortale esse hominem est necesse. Quod quidem & in alijs quoq; generibus propositionum ita eueniet secundum duplicis conuersionis regulas supra positas. Atq; hoc ipsum est, quod & Aristoteles ad hunc modum proponit, vbi de istarum propositionum conuersione agit: Eodem autem modo (inquit) & de necessarijs propositionibus se habet, & in contingentibus, quo modo in his, quæ absolute dicuntur, hoc est, simpliciter inesse significant.

QVOT MODIS CONTINGENS DICATUR.

Quoniam autem contingens quod dicitur, eandem vbiq; in his propositis, onibus cum possibili significationem habere constar, haud ab re fuerit, anteq; huic tractatui finē imponamus, eius nominis multiplicem significationem breuiter exponere. Itaq; sciēdū, qd cōtingēs tribus modis dicitur,

*Contingēs
92 3 modis*

TRACTATVS IIII.

Dicitur namq; contingens, & quod necessariū est, & quod non necessarium, & quod possibile est. Primo igitur modo contingens & necessarium idem sunt, Secundo contingens & non necessarium. Tercio contingens & possibile. Rursus autem contingens quod secundo modo dictum est, deducitur deinde in contingens ut plurimum, siue quod frequentius est, in contingens rarum, & contingens vtrumlibet. Contingens ut plurimum est, quod in alteram partem plus vergit, vt hominem in senectute canescere. Nam id quidem frequēter accidit, potest tamen etiam non canescere iam senex quispiam factus. Vnde et contingens natum idem appellatur. Contingens rarum est, vt fodientem reperire thesaurum. Id enim si aliquando contingat, rarissimum tamen est. Contingens vero vtrumlibet, quod & indifferens dicitur, id est, cum dicimus sedere quempiam aut vigilare, quod proinde ita definitur: Vtrumlibet est, cuius indiscretus euentus est, hoc est, quod æqualiter euenire, vel non euenire potest. Et de modalibus quidem hætenus.

*Alia definitio
contingens non
necesse*

*Contingens
vtrumlibet*

IN TRACTATVM QVIN- tum de syllogismo categoris co, præfatio.

DE SYLLOGISMO CATEG.

SUPEREST, UT

ad eam tandem peruenias
mus huius artis partem, in
qua tota vis artis sita est,
nempe inueniendi & iudis
candi. Nam si dialectica
(vt à Mar. Cicerone non

tam eleganter breuiterq; q̄ grauiter et vere de
finitur) diligens differendi ratio est, fieri profes
cto non potest, vt ab inuentione ipsa sit sepa
rata. Siquidem differere (hoc est, disputare) dis
ligenter nemo poterit vnq̄ de re quapiam, nisi
si inuentis à se prius argumentis, quibus dispu
ratio ipsa fulciatur, procedatq; legitime. Rurs
sus autem & ob id ipsum à iudicio abesse nes
quit, quo is qui differit, perpendat examinetq;
tum inuentum nuper argumentum, tum ipsi
us disputationis instrumentum, nempe argu
mentationem, quod certe nisi rite formatum
fuerit, parum aptum idoneumue ad disputan
dum adhibebitur. Porro pars illa quæ de inue
ntione tractat, topice græce, Latine localis dici
potest. Ea vero pars, quæ in iudicando posita
est, & quasdam discernendi regulas submini
strat, analytice à Græcis dicitur, à nostris reso
lutoria. Huius rursus duplex ab Aristotele par
titio traditur, Siquidem ea pars, quæ de pro
positionum iunctura considerat, & formam
duntaxat syllogismi molitur, docens interim
præmissis, quas vocant, rite dispositis, neces

*Est a bis dialo
tine hoc ex yndu*

*In uerbo h3 loca
indistincta analytice*

prior analytice

TRACTATUS V.

sario ex his conclusionem sequi, prior analy-
 tice dicitur: quæ vero de ipsis inuentis iudicis
 um fert, hoc est, ostendit vtrum quæ inuenta
 sunt, conueniant nec ne rei in disputatione pro-
 positæ, posterior analytice nuncupatur, quod
 nimirum tribus fit modis: quippe hæc ipsa vel
 de necessarijs iudicat & demonstratio appellat-
 tur: vel de veri similibus & probabilibus, &
 peculiari nomine dialectice dicitur, uel de falsis
 & cauillatorijs, & sophistica nuncupatur, De
 quibus omnibus singulatim per ordinem des-
 inceps tractabitur, & primo quidem de syllo-
 gismo formaque argumentationis, cuius etiã
 præter syllogismum aliæ tres traduntur specis
 es: Enthymema, inductio, exemplum, quæ tas-
 men ad syllogismum ipsum, veluti ad quan-
 dam mensurã reduci solent. Quoniam autem
 omnis argumentatio, omnisque syllogismus
 propositionibus struitur, atque hæ terminis
 perficiuntur, à ppositionibus & terminis hũc
 tractatum inchoandum esse statuimus, idç; eti-
 am non absq; exemplo.

*positio Anas
et ha*

*positio fit huius
modis
demonstratio*

*Dialectice 2.
Sophistica 3*

*tres præter syllo-
gismum Argumenti
habent species*

DE PROPOSITIONE, MATE-
riali syllogismi principio.

propositio est

Propositio igitur est oratio affirmatiua
 vel negatiua, alicuius de aliquo, hoc est,
 oratio in qua aliquid de aliquo aut affir-
 matur, aut negat. Cuiusmodi sane sunt pposi-
 tiones in primis categoricę, quarũ quidẽ hæc

DE SYLLOGISMO CATEG.

vniversalis

particularis

indefinita

vniversalis est, hæc particularis, illa vero indefinita. Vniuersalis quidem, quæ aut omni, aut nulli inesse quippiã significat. Particularis vero, quæ alicui, aut alicui non, aut non omni. Indefinita vero, quæ inesse quidem vel non inesse significat, sed absq; vniuersitatis particularitatisue nota.

DE TERMINIS.

terminos

Terminos hac in parte Aristoteles primũ definit, in quos propositio resoluitur, vt prædicatum, & de quo ipsum dicitur, qd proinde subiectum propositionis appellatur, vt huius propositionis, *omnis homo est animal*, termini sunt, *homo* atque *animal*, idcirco q; in eos principaliter ipsa resoluitur. Et termini quidem dicti sunt, veluti in agro limites, nam vt his ager finitus designatur, ita terminis propositio (vt dictum est) perficitur. Cuiusmodi sunt simplices in primis, & significatiuæ voces, inter quas præcipuæ habentur, nomen & verbum. Itaq; in has propositio recte resoluitur, vt ex quibus composita est. Fieri enim non potest, vt vltius resolutio procedat, vt pote in literas, aut in syllabas, quoniam hæc (vt alibi dictũ est) significatiuæ non sunt.

DE SYLLOGISMORVM PRINCIPIS REGULATIUIS.

*Syllogismi
vniuersales*

CAeterum, vt ad rectam syllogismorum formationem, connexionemq; nosse oportet, quid propositio, quid item res

TRACTATUS V.

Mini, quæ ipsius syllogismi materialia principia sunt, ita quoque scire operæpretium est, quid sit *regulatiua syllogismi principia.* omni aut nulli inesse, siue in toto esse, & non esse, quæ regulatiua principia syllogismi à quibusdam appellantur. Definitur igitur ab Aristotele *est in toto quod* in toto esse, siue de omni prædicari, quoties nihil est sumere subiecti, de quo non dicitur prædicatum, ut cum ita proponitur: omnis homo est animal, ipsius hominis nihil inueniri potest, de quo non dicatur animal. Ergo quia de homine animal prædicatur, & de Socrate, & Platone, immo vero & de quolibet particulari homine prædicari potest. *de nullo prædicari in toto non est* Ab eodem item definitur in toto non esse, siue de nullo prædicari, quoties nihil est sumere subiecti de quo dicitur prædicatum, hoc est, à quo prædicatum non remoueat, ut in hac propositione, nullus homo est lapis, quia de omni homine negatur & de Socrate & Platone, & de alijs item omnibus particularibus hominibus negatur. *in toto de omni* Sane sciendum, quod in toto esse, & dici de omni, versa vice se habent. Nam si quid de omni prædicatur, id de quo illud prædicatur, in toto eo est quod prædicatur, ut de omni homine animal: In toto ergo animal homo est, veluti pars quædam intra suum totum latens quodammodo. Hactenus de principijs syllogismi, tam materialibus, quam regulatiuis, nunc ad syllogismum ipsum transeamus.

DE SYLLOGISMO QUID SIT.

καταλογισμὸς ἐστὶ λόγος ἐν ᾧ πρότερον ἰσχυρῶν ὑποθέσεων
κατακρίσιον ἐκ ἀνάγκης συμπάσσει διὰ τῶν κριτικῶν

DE SYLLOGISMO CATEG.

Syllogismus est oratio, in qua quibusdam
positis, aliud quiddam ab his, quæ posita
sunt, ex necessitate accidit, eo quod hæc sunt.
Sane hoc pacto ab Aristotele ipso definitur syl
logismus, cuius definitioni Boetius adijcit par
ticulam, & concessis, vt sit quasi explanatio es
ius, quod Aristoteles dicit, positis, id quod cō
iunctio, & innuere videtur, quæ expolitua in
terdum cōiunctio habetur. Boetius igitur vos
lens Aristotelis definitionem quodammodo
explanare syllogismū ita definit: Syllogismus
est oratio, in qua quibusdam positis & concessis, aliud quiddam præter ea quæ posita & concessa sunt, necessario euenit, propter ea quæ posita & concessa sunt. Porro per hoc quod ab utroque dicitur, aliud quiddam ex necessitate accidit, ab his quæ posita sunt & concessa, significatur nobis, plane eos non esse syllogismos, qui ab aliquibus fiunt hoc modo: Quicquid est homo, homo est, homo autem est homo, igitur homo est homo. Item, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo omne animal est substantia. Huiuscemodi sane syllogismi ridiculi prorsus sunt, ob id quod in his conclusio non sit aliud à præmissis. Adiectum præterea est et illud non temere, eo quod hæc sunt, propter eos, qui plærumque syllogismos faciunt, in quibus aut minus, aut plus, aut aliud quippiam propositum est, quam præponi debuerat.

definitio Boetii

exploratio definitio
nomis

quellus lib. 19

Syllogismus est oratio

7 qua concessis quibusdam et concessis, aliud quiddam quæ concessa sunt, propter ea quæ concessa sunt, & necessariis consequitur

TRACTATUS V.
DE MULTIPlici SYLLO-
gismorum differentia.

Syllogismorum autē alius categoricus est, *bullogismus*
alius hypotheticus. Et categoricus quidē *categoricus*
est, cuius utraq; sumptarū propositiōnū,
pariter & conclusio categorica est. Hypotheti- *hypotheticus*
cus vero, cuius vel altera tm, aut conclusio hy-
pothetica est. At de hoc postea proprio quos-
dā tractatu. Rursus categoricorū syllogismos *divisio categori-*
rū alius communis est, alius qui expositivus *rū syllogis-*
dicitur. Cōmunis quidem est cuius medium, *com-*
quod dicitur, est terminus communis. Expositivus *expositivus*
torius vero, cuius medium terminus est lingu-
laris, hoc nomine fortassis dictus, quod per ipsū
sum quasi expositio designatioque fiat propo-
sitiōnum ad demonstrationem sumptarum.
Ex categoricis item, & his quidem qui com- *categori- rōis*
munes dicti sunt, alij sunt perfecti, alij imperfe- *divisio*
cti. Perfectus quidem syllogismus is dicitur, *est rōis categori-*
qui nullius alterius indiget, præter ea quæ pos-
sita sunt, ut appareat necessarium, hoc est, ut
conclusio ex necessitate sequatur: Imperfectus *est rōis categori-*
vero, qui aut vnius, aut pluriū indiget ad hoc,
ut necessarium appareat ex his quæ posita
sunt, vnius quidem, ut verbi causa, aut cōver-
sionis tantum, aut præmissarum transpositiō-
nis, aut reductionis ad impossibile. Pluriū ve-
ro, cum ex his tribus perficiendi syllogismi ins-
trumentis duo necessario requirunt. Id autem
quonam fiat pacto, postea vbi de modis syllo-

DE SYLLOGISMO CATEG.

gisticis tractabitur, perspicuum euadet.
EX QVIBVS ET QVOT PRO
positionibus syllogismus constet, & de
terminorum secundum positionē
differentia, tum de triplici figu
rarum distinctione.

*Syllogismus ex tribus
propositionibus et
terminis quibus*

OMnis porro syllogismus, vt ex tribus
terminis, ita ex tribus quoq; constat p
positionibus. Quarum quidem prima,
maior ppositio, secunda minor, tertia cōclusio
appellat. Maior item & minor, communi no
minē præmissæ quoq; dicunt. Cæterū ex tribus
terminis neutiq; tres ppositiones fieri pos
sunt, imo ne duæ quidē, nisi singuli his suman
tur. Ex his igitur, qui his sumitur antea conclu
sionem ipsam non ingrediens, medium dicitur,
vt per quem extrema in conclusione con
nectuntur. Alterum autem alter maior extre
mitas, alter minor extremitas. Et maior qui
dem extremitas is terminus est, qui in ma
iori propositione cum medio sumptus; in
conclusionē de minori extremitate prædis
catur: *affertur* minor vero, qui in minori propo
sitione cum medio sumptus, maiori extre
mitati in conclusionē subijcitur. Atq; id quidē
ita se habet in his syllogismis siue modis, qui
directim concludere dinoscuntur, quos ab Ar
istotele accepimus numero XIII. quibus quin
q; indirectim concludentes Boetius autumat
vel à Theophrasto, vel ab Eudemo adiectus,
atq;

*2 Maior minor
premissa sunt*

medius terminus

alterum

maior extremitas

minor extremitas

*Directi conclusio
dicitur 19*

*Indirecti sunt
conclusiones sunt quinque modi*

TRACTATUS. V

atq; ita in summa esse decē & nouem. Vt ergo *si uerbi et modorum
et includit hinc*
definitiones illorum terminorum omnibus il-
lis modis ex æquo conueniant, dicamus maio- *maioru extremis*
rem quidem extremitatem eum esse terminū,
qui cum medio in maiori sumitur propositio- *minor*
ne. Minorem uero, qui in minore. Cæterum
is terminus qui bis sumitur ante conclusionē,
& medium uocatur, si quidē subiicitur in vna *medium qm sum
figuraru figuris*
sumptarum propositionum, & in altera præ-
dicatur, primam facit figuram: si in utraq;
prædicatur, secundam: si uero in utraq; sub-
iicitur, tertiam.

QVID SIT FIGVRA, ET QVOT *figuratus*
vnaquæq; modos sub se contineat.

Quod uero tres sint syllogismorum fi-
guræ, trium dispositio terminorum
paulo ante facta, planè indicare pos-
test. Vnde & ita figura à nonnullis definitur:
Figura est trium terminorum secundum des- *figura quid
est nihil aliud qm
medij terminu le
prima dispositio*
bitam subiectionem prædicationemq; ordi-
nata dispositio. Harum autem vnaquæq; plu-
res & hos quidem certos sub se modos habet,
ita ut modi ipsi sub figuris sint, perinde atque
species sub suis generibus. Habet igitur prima *prima figura
quæ tres modos habet*
figura sub se, autore Aristotele, modos quatuor,
secunda item quatuor, tertia uero sex. Sed
ut paulo supra meminimus, quatuor illis pris-
mæ figuræ modis, adiecti sunt alij quinque, ut
essent illius figuræ nouē modi. In summa igitur *summa modu ly*
modi sunt (ut dictū est) uide uiginti, ex-

DE SYLLOGISMO CATEG.

*per se syllogismi
a q. p. syllogismi*

quibus omnibus priores quatuor primæ figuræ modi perfectos nobis subministrant syllogismos, reliqui omnes imperfectos.

QVID SIT MODVS, ET DE quibusdam regulis.

Hinc iam ad modos ipsos paulatim veniendum est. Vnde etiam quid sit modus definiendū prius, tum vero & certæ quædam regulæ subiiciendæ, quippe quæ modis omnibus generatim inseruire disoscantur.

modus quid

Itaque modum hoc pacto definiunt quidam, Modus est ordinatio duarum propositionum in debita qualitate & quantitate. Potest quidem & ita definiiri, & fortassis rectius: Modus est, tum sumptarum propositionum, tum ipsius conclusionis secundum qualitatem & quantitatem conueniens ordinatio. Porro autem quæ sit debita tum qualitas, tum quantitas

Alia definitio

ex ipsis tandem regulis, quæ hinc sequuntur discas licebit. Prima igitur regula est: In omni syllogismo oportet præmissarum aut alteram, aut utramque affirmatiuam esse. Secunda: In omni syllogismo oportet præmissarum aut alteram, aut utramque vniuersalem esse.

prima regula

Secunda

Tertia: Si aliqua præmissarum fuerit negatiua, & ipsa conclusio erit negatiua. Quarta: Si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio quoque particularis erit. Quinta: Medium conclusionem non ingredietur vnquam.

Tertia

Quarta

Quinta

DE VOCABVLIS QVIBVSDAM

*per se syllogismi
a q. p. syllogismi*

TRACTATUS V. I

ad hanc rem inuentis.

Interim autē & hoc ipsum fortassis, haud
parum expedire videbitur, si priusq̄ mo-
dos ipsos aggrediamur, etiamnum apes-
riamus hoc loco breuiter, quis sit illorum vo-
cabulorum (quibus ad syllogismos prompte
formandos utimur) intellectus, quippe q̄ in
his, quantum quidem ad hanc rem attinet,
ars quasi latere videatur, vnde & artis voca-
bula appellari solent, vt alibi quoq̄ annota-
uimus. Sciendū itaq̄ quod post priores qua-
tuor primæ figuræ modos, qui perfecti euis-
dentesq̄ sunt, quicunque ex sequentibus ab
aliqua harum quatuor consonantium b, c, d,
f, incipit, is reduci habet, vt euidens scilicet et
ipse habeatur, ad eum ex illis quatuor superis-
oribus modum, cum quo principali litera cō-
uenit. Verum enimvero vt hæc ipsa reductio
facilius accipiatur adiunctæ sunt aliæ conso-
nantes quatuor, c, m, p, s, quib. intelligi planè
possit, quomodo reductio illa fieri debeat,
vtrum videlicet alicuius propositionis con-
uersione, aut sumptarum propositionum
transpositione, aut syllogismo ad impossibi-
le ducente, qui conuersiuus à quibusdam
esse creditur, id quod c litera ab his posita in-
nuit, quemadmodum m præmissarum indis-
cat transpositionem, p & s propositionū con-
uersionem, p quidem, si per accidens cōuertem-
da est propositio aliqua, s vero, si simpliciter.

H ij 6

consequens
 & syllo. ad impossib. du-
 in præmissarum transpo-
 sitione p accidens
 s reuersione simpliciter

*qui modo vt
 dicuntur
 b r d f*

c m p s

*p si sit reuersione
 per accidens*

s si sit simpliciter reuersione

A vniuersalis affirmatiua

e vniuers. negatiua

i particularis affirmatiua

o particular. negatiua

DE PROPOSITIONE

Porro per quatuor vocales his consonantibus passim interpositas, quatuor propositionum genera accipere debemus, videlicet per a vniuersalem affirmatiuam, per e, vniuersalem negatiuam, per i particularem affirmatiuam, per o particularem negatiuam. Quibus iam expeditis, modos tandem ipsos aggrediamur.

DE MODIS PRIMAE FIGURAE.

modi primae figurae

directi & indirecti

Prima igitur figura noue habet modos, vt dictum est supra, sed ex his priores quidem quatuor, directim, sequentes vero

modi qui dicuntur

directi & indirecti

quinque indirectim concludere probantur. Sane directim concludere modus tunc dicitur, cum maior extremitas de minore in conclusio-

Indirecti qui

ne praedicatur. Indirectim vero contra, cum minor de maiore. His ita praemissis cognitisque superest vt vniquemque modorum deinceps suo

modi qui sunt

barbari

ordine definiamus. Itaque primus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex duabus vniuersalibus affirmatiuis, vniuersalem affirmatiuam directim concludens.

Termini quidem sunt, animal, substantia, homo: vt omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia,

Vocabulum autem artis, barbari. Secundus autem modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiori, & vniuersali affirmatiua minori,

Secundus modus

celarum

vniuersalem negatiuam directim concludens.

aliter primus i quarto prima secunda in tertio / et ex his in
secunda quatuor in prima videtur impossibile. C

TRACTATUS V.

Termini quidem sunt, animal, homo, lapis: vt
nullum animal est lapis, omnis autem homo
est animal, nullus igitur homo est lapis. Voca
bulum autem artis, celarent. Tertius *Terminus Mo.
Darii* modus est, in quo, datis tribus terminis, confici
tur syllogismus ex vniuersali affirmatiua ma
iore & particulari affirmatiua minore, particu
larem affirmatiuam directim concludens. Ter
mini quidem sunt, animal, substantia, homo:
vt omne animal est substantia, & quidam hos
mo est animal, igitur quidam homo est substā
tia, Vocabulum autem artis, darij. *Quartus
ferio* Quartus
modus est, in quo, datis tribus terminis, confi
citur syllogismus ex vniuersali negatiua ma
iore, & particulari affirmatiua minore, parti
cularem negatiuam directim concludens. Ter
mini quidem sunt, animal, homo lapis, vt nul
lum animal est lapis, quidam autem homo est
animal, igitur quidam homo nō est lapis. Vo
cabulum autem artis, ferio.

SEQVUNTUR MODI INDIRECTI *Modi priore signi
quod directi concludunt*
ctim concludentes.

Quintus modus est, in quo, datis tribus *Quintus
baralipon*
terminis, conficitur syllogismus ex du
abus vniuersalibus affirmatiuis, parti
cularem affirmatiuam indirectim concludēs.
Termini quidem sunt, animal, substantia, hos
mo: vt omne animal est substantia, & omnis
homo est animal, igitur quēdam substantia est
homo. Vocabulū autē artis, baralipon. Et re

reductio qm̄ mod.

primus signatus

primus primus

DE SYLLOGISMO CATEG.

Sextus

celantes

ducitur hic modus ad primū huius figuræ modum, cōclusionē illius per accidens conuersa. Sextus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiori, & vniuersali affirmatiua minore, vniuersalem negatiuā indirectim concludens. Termini quidem sunt animal, homo, lapis: vt Nullū animal est lapis, omnis autē homo est animal, nullus igitur lapis est homo.

*reductio huius
ad sc̄m 1.*

Septimus

dabitis

Vocabulum autē artis, celantes. Et reducitur hic modus ad secundū huius figuræ modū, cōclusionē conuersa simpliciter. Septimus modus est, in quo datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiori & particulari affirmatiua minore, particularem affirmatiuam indirectim cōcludens. Termini quidem sunt, animal, substantia, homo: vt omne animal est substantia, & quidam homo est animal, igitur quedam substantia est homo. Vocabulum autē artis, dabitis. Et red-

*reductio huius
ad tertium.*

Octauus

fapesmo

ducitur hic modus ad tertium huius figuræ modū, cōclusionē cōuersa simpliciter. Octauus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiore, & vniuersali negatiua minore, particularem negatiuā indirectim concludens. Termini quidem sunt animal, substantia, lapis: vt omnis animal est substantia, nullus autem lapis est animal, quedā igitur substantia non est lapis. Vocabulum autē artis, fapesmo. Et red-

TRACTATUS V.

*reductio octavæ
ad quartam primam*

6 **C**itur hic modus ad quartum huius figure modum, maiore per accidens, & minore simpliciter conuersa, ac insuper præmissis transpositis.

Nonus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex particulari affirmatiua maiore, & vniuersali negatiua minore, particulare negatiuam indirectim concludens. Termini quidē sunt, animal, substantia lapis: vt quidā lapis est substantia, nullum autem animal est lapis, quædā igitur substantia non est animal, Vocabulū autē artis, frifesomorū.

*Novus modus
frifesomorū*

7 **E**t reducitur hic quoque modus ad quartum huius figure modum, vtraque præmissa simpliciter conuersa, insuperque transposita.

*reductio noni
ad quartum*

DE MODIS SECUNDAE FIGURAE

Modi secundæ figure

Secunda vero figura modos habet quatuor: quorum primus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiore, & vniuersali affirmatiua minore, vniuersale negatiuā directim concludens. Termini quidē sunt, lapis, animal, homo: vt nullus lapis est animal, omnis autē homo est animal, nullus igitur homo est lapis.

*primus sit
cesare*

Vocabulum autem artis, cesare. Et reducitur hic modus ad secundū primæ figure modum, maiore simpliciter conuersa. Secundus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiore & vniuersali negatiua minore, vniuersalem negatiuam directim concludens.

*reductio ad primam
primæ figure*

*Secundus sit
canis*

*reductio ad primam
primæ figure*

DE PROPOSITIONE

Termini quidem sunt, animal, homo, lapis, vt
 omnis homo est animal, nullus autem lapis est
 animal, nullus igitur lapis est homo. Vocabu-
 lum autem artis, camelstres. Et reducitur hic
 quoque modus ad secundum primæ figuræ mo-
 dum, minore simpliciter conuersa, ac insuper
 præmissis transpositis. Tertius modus est, in
 quo, datis tribus terminis, conficitur syllogis-
 mus ex vniuersali negatiua maiori, & particu-
 lari affirmatiua minori, particularem negatis-
 uam directim concludens. Termini quidem
 sunt, lapis, animal, homo: vt nullus lapis est
 animal, quidam autem homo est animal, igitur
 quidam homo non est lapis. Vocabulum
 autem artis, festino. Et reducitur hic modus ad
 quartum primæ figuræ modum, maiore simpli-
 citer cōuersa. Quartus modus est, in quo, da-
 tis tribus terminis, conficitur, syllogismus ex
 maiore vniuersali affirmatiua, & minori par-
 ticulari negatiua, particularem negatiuam dire-
 ctim concludens. Termini quidem sunt, homo,
 animal, lapis: vt omnis homo est animal, qui-
 dam autem lapis non est animal, quidam igitur la-
 pis non est homo. Vocabulum autem artis, baroco
 Et reducitur hic modus ad primum primæ figu-
 re modum, syllogismo ad impossibile ducente.

DE MODIS TERTIAE FIGURAE.

Sequitur tertia figura, quæ modos sex ha-
 bet. Primus ex his modus est, in quo, da-
 tis tribus terminis, conficitur syllogismus

*Tertius sit
festino*

*reductio ad qu
artū primæ*

*Quartus sit
baroco*

*reductio sit ad
primum sit*

Modi tertie

*primus tertie
davaphi*

reductio ad tertium primæ

TRACTATUS. V.

ex vniuersali affirmatiua maiori, & vniuersali
 li negatiua minori, particularem affirmatiuam
 directim concludens. Termini quidem sunt,
 homo, animal, substantia: vt omnis homo est
 substantia, & omnis homo est animal, igitur
 quoddam animal est substantia. Vocabulum
 autem artis, darapti. Et reducitur hic modus ad
 tertium primæ figuræ modum, minore per ac
 cidens conuersa. Secundus modus est, in quo,
 datis tribus terminis, cōficitur syllogismus ex
 vniuersali negatiua maiori, & vniuersali affir
 matiua minore, particularem negatiuam dire
 ctim cōcludens. Termini quidem sunt, homo,
 substantia, lapis: vt nullus homo est lapis, oīs
 autem homo est substantia, igitur quædā subs
 tantia non est lapis. Vocabulum autem artis,
 felapton. Et reducitur hic modus ad quartum
 primæ figuræ modum, minore conuersa per
 accidēs. Tertius vero modus est, in quo, datis
 tribus terminis, conficitur syllogismus ex par
 ticulari affirmatiua maiori, & vniuersali affir
 matiua minore, particularem affirmatiuam dis
 rectim concludens. Termini quidem sunt, ho
 mo, animal, substantia: vt quidā homo est sub
 stantia, & omnis homo est animal, igitur quod
 dam animal est substantia. Vocabulum autem
 artis, disamis. Et reducitur hic modus ad tertium
 primæ figuræ modum, maiore pariter & con
 clusione conuersa simpliciter, ac insuper præ
 missis transpositis. Quartus modus est, in quo,

Quartus terminus

Datis

*reductio fit ad
tertium primum*

DE SYLLOGISMO CATEG.

Datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali affirmatiua maiori, & particulari affirmatiua minori, particularem affirmatiuam directim cōcludens. Termini quidē sunt, homo, substantia, animal: vt omnis homo est substantia, & quidam homo est animal, igitur quoddam animal est substantia. Vocabulum autem artis, datifi. Et reducitur hic modus ad tertium primæ figuræ modum, minore conuerfa simpliciter. Quintus modus est, in quo

*Quintus terminus
brevado*

*reductio fit ad
primum primum*

Datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex paraiculari negatiua maiore, & vniuersali affirmatiua minore, particularem negatiuam directim cōcludens. Termini quidem sunt, homo, animal, lapis: vt quidam homo non est lapis, omnis autē homo est animal, igitur quoddam animal nō est lapis. Vocabulum autē artis, boecardo. Et reducitur hic modus ad primum primæ figuræ modum, syllogismo ad impossibile ducente. Sextus modus est, in quo, datis tribus terminis, conficitur syllogismus ex vniuersali negatiua maiore, & particulari affirmatiua minore, particularem negatiuā directim concludens. Termini quidem sunt, homo, animal, lapis: vt nullus homo est lapis, quidā autē homo est animal, igitē quoddā animal nō est lapis. Vocabulū autē artis, ferison. Et reducitur hic modus ad quartū primæ figuræ modū, minore simpliciter cōuerfa. Et de modis quidem haftenus.

*Sextus terminus
ferison*

*reductio fit ad
quartū primum*

TRACTATUS V.

DE QVIBVSDAM REGVLIS:

specialibus, tum quid commune omni-
bus cuiuslibet figuræ modis, &
qd cuiq; figuræ proprium.

regulæ spec:

Igitur post definitos modos, præter iam di-
ctas regulas, aliæ restant magis speciales, ni-
hilominus ipsis modis iusseruientes, vt que
veluti corollaria quædam ex tribus expositis
figuris eductæ videri possint. Quarum quidē
prima est: In prioribus quatuor primæ figuræ
modis, & in omnibus tertiæ, si minor fuerit ne-
gatiua, nihil sequitur. *prima*
Secunda: In prioribus quatuor primæ figuræ modis, & in omnibus
secundæ, si maior fuerit particularis, nihil se-
quitur. *Secunda*
Tertia: In secunda figura oportet alteram
premissarum esse negatiuam. *tertia*
Quarta: In tertia figura conclusio semper erit particu-
laris. *Quarta*
Sane tum has, tum superiores illas regu-
las Nicephorus Græcus autor, vt alia dicendi
figura, ita & grauius & artificiosius comple-
xus est. Cōmune est (inquit) oībus syllogisti-
cis modis per tres dispositas figuras, vt cōclu-
sio deteriorem sequat propositionē. Est autē de-
terior particularis vniuersali, & abdicatiua aīe
te, hoc est, negatio affirmatione. Atqui propri-
um quidē primæ figuræ est, per modos saltem
directos, maiore propositionē vniuersalē esse,
& minore semper affirmatiuā. Secundæ verō
figuræ propriū est, maiore propositionē vniuer-
salē esse, minore vō dissimilis ab illa qualitatē.

Aliæ regulæ

proprietat primæ

Eadē figuræ prop:

DE SYLLOGISMO CATEG.

& colligere conclusionem semper negatiuam.

*Terria figuræ
propositio*

Terria porro figuræ proprium est, maiorem propositionem indifferentem esse, minorem vero affirmatiuam semper, & colligere cōclusionem semper particularem.

DE TRIBVS INSTRVMEN

tis, quibus imperfecti syllogismi ad perfectos reducuntur, breuis commemoratio.

*reductio
ad perfectos*

Cum sint autem tria (vt supra diximus) instrumēta, quibus imperfecti syllogismi ad perfectos reduci possunt, nempe conuersio, præmissarum transpositio, & syllogismus ad impossibile ducens, de his paulo altius repetere hoc loco haud inutile fuerit, ne quicquid prætermittatur, quod ad intellectum eorum quæ dicta sunt conferre quodāmodo possit. Verum enimvero quia de horum primo, vt de conuersione, tractatu tertio satis (vt arbitror) à nobis est dictum, de reliquis duobus hinc restat tractandum.

*de transpositione
præmissarum*

DE TRANSPOSITIONE præmissarum, & quot modis fiat.

Transponuntur præmissæ, quoties ambæ locum mutant, ita vt ex maiore minor, & ex minore vicissim maior fiat propositio, quod aliquando quidem contingit, alterutra, aut etiā vtracque ex ipsis conuersa. Quo sane modo idoneum reductionis instrumentū habetur, Aliquando vero absque alicuius cons

TRACTATUS. V.

uersione, verum hoc pacto haudquaquam inter
 instrumenta illa, de quibus nunc loquimur, cō
 numerari debet: quin potius aliam tum vim
 habet, nempe per quam in omni figura modi
 indirecti fieri posse probantur. Quo fit, vt tot
 modi esse possint indirectim concludentes,
 quot sunt qui directim concludunt. Cui quidē
 sententiæ illa Iacobi Fabri Stapuleñ. regula sub
 scribit: Ad quascunq; præmissas aliqua sequi
 tur conclusio, eadem ad easdem sequitur trans
 positas, id quod nunc exemplo tantum pro
 bare liceat, sitq; hic syllogismus: Omne ani
 mal est substantia, & omnis homo est animal,
 igitur omnis homo est substantia. Huius namq;
 syllogismi si præmissas transponas, ad eas
 dem eadem continuo sequitur cōclusio: vt om
 nis homo est animal, & omne animal est sub
 stantia, igit ois hō est substantia, quod certe & in
 oibus modis necessario ita euenire etiānum de
 monstrari posset, sed nunc non est hic locus.

tot modi directi
 et indirecti
 et concludentes

regula fabri

DE SYLLOGISMO AD IM
 possibile ducente.

Ad impossibile
 ducente

Per impossibile vero factus ostēditur syle
 logismus, quoties contradictio ponitur
 conclusionis, & assumitur altera sumps
 tarum propositionum, nota pariter & confes
 sa, ex quibus deinde, nempe posita & assump
 ta, colligitur syllogismus alteram ab assump
 ta concludens, quæ quia manifeste falsa depre
 henditur (quippe cuius contradictoria vera

DE SYLLOGISMO CATEG.

per hypothese[m] extabat vna cum assumpta) per eam alterutra perimenda venit præmissarum, vt exempli gratia, sit factus syllogismus in primo primæ figuræ modo, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, igitur omnis homo est substantia. Huius syllogismi si conclusio ipsa vel dubitetur, vel negetur prorsus, tunc sic contexo syllogismū ad impossibile ducentem: Quidam homo nō est substantia, omnis autē homo est animal, igitur quoddam animal non est substantia. Atqui hæc quoniā manifeste falsa est, sequitur alteram præmissarum falsam quoq[ue] esse, non minorē quidē, qm̄ & ipsa in altero syllogismo vera ex hypothese si concessa fuit, ergo maiorem. Quare eius cōtradictoria quæ erat, omnis homo est substantia, vera est, & hæc nimirū cōclusio prioris syllogismi erat quod erat ppositū. Vnde & ex hoc etiam nū error eorū manifestat, qui per litteram superius inter artis literas positā, significari credentes syllogismum conuersiuum, eundem proinde illum existimare videntur cum syllogismo ad impossibile ducente, cum sint à se longe diuersi.

*ostendit qd
tempo*

*conuersio
nō ad impossibile*

QVOD PRÆTER PRÆDICTOS

modos alij omnes magna ex parte asyllogisti habeantur.

asyllogisti modi

INsuper & illud nunc quantum quidem ad definitos modos attinet, adijciendum haud ab re puto, q[ui] quicunq[ue] modi contra prædi-

TRACTATUS. V. 23

etiam syllogismorum formas siue leges fiunt,
 ordinanturque omnes hi a syllogisti habentur.
 Siquidem hoc pacto contingeret in ipsa con- *vahō qm ave*
 clusione, primum ex tribus datis terminis in *& βαλλοις αει*
 terdum omni inesse postremo, interdum nulli *habentur*
 li, hoc est, vt planius intelligatur quod dictū
 est, ex tribus terminis, seruata eadem forma,
 conclusionem colligi, nunc vniuersalem affir-
 matiuam, nunc vniuersalem negatiuam. Atque
 id quidem est, quemadmodum & in prioribus
 analyticis Aristoteles docet, dare terminos, in *probat yēplo*
 quibus omni, & in quibus nulli. At hoc ipsum
 nunc exemplis subiectis ostendamus. Con-
 stituatur itaque syllogismus in prima figura,
 sintque termini in quibus omni, id est, vbi pri-
 mus omni postremo inest, animal, homo, es
 quus: vt omnis homo est animal, & nullus es *omni inest*
 quus est homo, igitur omnis equus est animal.
 Alter rursus constituatur syllogismus, sintque
 termini in quibus nulli, hoc est, vbi primus
 nulli inest postremo, animal, homo, lapis:
 vt omnis homo est animal, nullus autem la- *nulli inesse*
 pis est homo, igitur nullus lapis est animal.
 Et vt hoc iam in vniuersalibus ostensum est
 propositionibus, ita & in particularibus osten-
 dere licet, particularem colligendo conclusio-
 nem, si quibus id ita placet. Ex quo manifestū
 euadit huiusmodi datorum terminorum con-
 textum inutilem prorsus esse, id quod & in se-
 cūda et tertia figura simili modo ostēdi potest.

DE SYLLOGISMO CATEG.

quanc̄q̄ in tertia haud ita omni ex parte sese ha-
bet. Cæterum vt huiusmodi terminorum faci-
lis habeatur inuentio, hæc à quibusdã tradis-
ta regula est per disiunctione: Accipiendi sunt
tres termini quorum tertius ad reliquos duos
se habeat, vt genus ad species, quæ sub ipso
continetur, vt homo, equus, animal, vel vt ex-
traneus, hoc est, disparatus ad vtrunq̄, vt ho-
mo, equus, lapis, vel vtrunq̄ superior ad illos
sit, qui & de se inuicem prædicentur, aut con-
uertibiliter aut non. Conuertibiliter quidem,
vt homo, risibile, substantia. Non conuertibi-
liter vero, vt homo, animal, substantia.

DE ENTHYMEMATE.

Postremo autem & de reliquis tribus ar-
gumentationis speciebus tractandũ hic
est, id quod initio huius tractatus ita pol-
liciti sumus, atq̄ ex his primum de enthymem-
ate dicendum. Enthymema itaq̄ est (quem-
admodum & ab Aristotele definitur) (ex icoti-
bus & signis imperfectus syllogismus. Ex icoti-
tibus quidem, hoc est ex cõsentaneis & proba-
bilibus, *ἔϊκος* enim græce præter alia, consenta-
neum quoq̄ significat latine & probabile. Cu-
iusmodi illud est, Diligere quæq̄ amantem se,
& item illud: Omnem matrem suam diligere
prolem. Ex signis autem, id est, ex necessarijs
& probabilibus, vt est. Si quid cuiuslibet rei ad-
ditum fuerit, totũ maius efficietur. Definitur
q̄ & sic: Enthymema est oratio in qua non
omnis

*rogna 2
disiunctio*

*δοξί 3
ἐνθύμημα*

disiunctio Enthymema

ἔϊκος

ex signis

Alia disiunctio

TRACTATUS V.

omnibus positis propositionibus, festinata inferitur conclusio. Itaque in enthymemate altera semper deest propositio, vel propter breuitatem, ut propter notitiam prætermissa, quæ tamen mente interim eius, qui ratiocinatur, concipitur: ut omne animal est substantia, igitur omnis homo est substantia. Vnde & truncatus syllogismus à quibusdam dicitur. Hinc à Iuuenale satyrico poeta dictum est de muliere impudica: Ne curtum sermone rotato Torqueat enthymema. Rotato, inquit, id est, celeri. Siquidem apud Græcos ἐνθύμημα cogitationem significat, qua certe nihil celerius.

DE INDUCTIONE.

Inductio, quæ græcis ἐπαγωγή dicitur, hoc pacto definitur: Inductio est oratio, per quam à singularibus ad vniuersale fit progressio. Sane per singularia hoc loco intelligere debemus, non solum ea quæ simpliciter talia sunt, ut sunt indiuidua, & numero differentia, verum etiam minus communia respectu ipsius vniuersalis, quod ex ipsis per inductionem colligitur. Ab his enim plerumque vniuersale, cōflatur, colligiturque, ut si quis velit ostendere omnem numerum esse duorum iuxta se positorum medium, id inductione probauerit, quoniam ternarius medius est binarij & quaternarij, & quaternarius item ternarij & quinarij, & ita deinceps: igitur omnis numerus est duorum iuxta se positorum medius.

*Enthymema
Silo: hinc*

ἐνθύμημα

καταγωγή

definitio Ind.

Singularia quæ

DE SYLLOGISMO, CATEG.

Eodem modo si probandū nobis fuerit, quod omnis virtus moralis in mediocritate consistit, dicemus hoc pacto: Fortitudo in mediocritate consistit, nempe inter audaciam & timiditatem, & liberalitas, inter avaritiam & prodigalitatē, temperantia item & iustitia, omnis igitur virtus moralis in mediocritate consistit. Vnde & inductio hanc præcipue vim habere putatur, vt per eam de principijs scientiarum aliquoties disputare cōtingat. Neque verò cum inductioe vtimur, opus erit semper adijcere particulam. Et sic de alijs, vt Sophistæ solent, quandoquidem id inducenti iam comperitum esse debet, cætera similia esse his quæ sumpta sunt. Nam si Aristoteli credimus, qui singularium ignorat similitudinem, is non facile inducet.

*Inductio
vis et p[ro]p[ri]e*

in g[ra]m[m]aticis, naturalibus

DE EXEMPLO.

de finitio

Exemplum, quod à Græcis *παράδειγμα* dicitur, ita definiunt: Exemplum est, cum ex multorū collecta particularitate, aliud quiddam particulare ostenditur: vt si quis probare velit, rectores non esse sorte dandos rebus publicis, quoniam neq[ue] nauibus, neque curribus moderandis sorte præponuntur rectores, sed qui arte & experientis plurimum valent. Sunt qui ita definiant: Exemplum est, quoties vnum particulare per aliud probatur, propter simile quod in vtroq[ue] conspicitur.

Ab alijs definitio

TRACTATVS. VI

ut si malum est Græcos cum Troianis belligerari, malum quoque est Lacedæmonios cum Atheniensibus armis decertare.

IN TRACTATVM

Sextum, præfatio.

OST HAEC

tractatū de syllogismo hypothetico aggressurus, illud præfari in animo constitui, q̄ tamen de modalibus simul & hypotheticis propositionibus tractatus à nobis institutus est, *nempe quartus*, *vide supra*

id tamen haud ita visum est in eo facere tractatum, in quo de syllogismo hypothetico tractabitur, vt etiam de syllogismo ex modalibus in eodem tractetur, immo nec alibi vsquā in his tractatibus, non ob eam solam causam, q̄ nouitj adhuc huius artis tyrones nimirum alioqui grauarentur, sed q̄ illorum syllogismorum, qui ex modalibus constituuntur, non admodum frequens vsus sit, vt etiam supra notauimus. Accedit q̄ præter vnum Aristotelem nullus alius (quod scire potuerim) de huiusmodi ex modalibus syllogismis quicq̄ scriptū reliquerit, nisi quantū Boetius in his laborauerit, idq̄ tamen magis Aristotelem ipsum ex

nihil in his tractatibus de syllogismo modalibus dicitur

DE SYLLOGISMO HYPOT.

Cice. 1. de Orat. lib. Vitanda e inqt, ingenij ostentationisq; suspicio. ponendo, q̄ institutum probando. In qua etiã sententia Iacobum Fabrum Stapul. esse vi-
 deo, virũ profecto in omnibus disciplinis ex-
 ercitatissimum, vnde & non parua mihi subit
 admiratio de Aristotele ipso, cur in re non tam
 necessaria, etiam plus satis operosus fuerit, ni-
 si q̄ in hac præsertim arte ingenium suũ osten-
 tare omnino voluit. Quapropter multietiam
 tam Græci q̄ Latini hoc animaduertentes,
 per compendia de hac arte scribere malue-
 runt, ne in hac discenda apud Aristotelem
 opus esset, toties noctesque diesq; insomnes
 ducere absque magno etiam fructu. Non ta-
 men negauerim hanc vnam artem necessariã
 admodum esse, ideoq; inuentam à maioribus
 nostris, vt sine qua error in studijs plerunque
 committeretur, qui cum alibi, tũ maxime ca-
 uendus est, quippe q̄ hæc sola rerum rationes
 inuestigare doceat, atque de his ipsis disputa-
 re possit. Itaque qui in hac errauerit, vix in al-
 lijs erroris periculum euitare poterit, Nanque
 (vt Aurelius Augustinus autor est) hæc so-
 la docet docere, docet discere, in hac seipsam
 ratio demonstrat atque aperit, quæ sit, quid
 velit, & quid valeat: sola item scientes non
 solum facere vult, sed etiã potest: Hæc ille, at
 nos hinc ad hypotheticos syllogismos transer-
 amus.

DE SYLLOGISMO HYPO-
 thetico quid sit.

TRACTATUS. VI

definitio Syllogismi

Syllogismus igitur hypotheticus (ut à Martiano Capella definitur) is est, cuius propositio plenum argumentū, & plenū item id, de quo quæstio est, continet, ita ut assumpto argumento, iam certum inferri possit, de quo quæstio erat, ut sit exempli causa quæstio, utrū rhetorica sit utilis. Itaq; volentes eam vtilem probare, argumentū protinus ab eius definitione commode capere possunt, quæ quidem est, bene dicendi scientia. Ex hac deinde ut argumento sumpto, & quæstione proposita, syllogismus hypotheticus ad hunc modum contexitur: Si rhetorica bene dicendi scientia est, utilis est. Est autem rhetorica bene dicendi scientia, rhetorica igitur utilis est. In hac sane oratione cum prius proponitur, Si rhetorica bene dicendi scientia est, utilis est, ac deinde assumitur, Est autem rhetorica bene dicendi scientia, tum qui hæc duo cōcesserit, propositionem inquam & assumptionem, is vel inuitus concedat oportet, rhetoricam vtilem esse, id quod in quæstione propositum erat, quod tantisper dubium erat, donec & propositio, & assumptio concederetur.

hypothetici

Argumentum in definitione

exemplum

utrovis quid

EX QVIBVS CONSTET SYLLO

gismus hypotheticus, & quantū ei conferat syllogismus categoricus.

Alterum ut categoricus syllogismus in propositiones resoluitur, ut ex quibus constituitur, & propositiones rursus in

DE SYLLOGISMO HYPOT.

*hypothetici ut
solentur.*

terminos, neque ulterius resolutio procedit in his, ita hypothetici syllogismi in categoricos resolutio fit, quippe quod ex his ipse, ut ex simplicibus constet compositus, cum praesertim prima eius propositio vim consequentiae exemplificibus (hoc est, categoricis) capiat syllogismis. Prima namque hypothetici syllogismi propositio, si dubitatur an vera sit, praedicativa demonstrabitur conclusione, hoc est, syllogismo praedicativo. Assumptio porro, quae secunda huiusmodi syllogismi pars est, in pluribus modis praedicativa esse perspicitur, itemque conclusio, veluti cum dicimus: Si rhetorica bene dicendi scientia est, utilis est, atque qui rhetorica bene dicendi scientia est, hic assumptio praedicativa, id est, categorica est: si quaeratur, hoc est, in dubitationem trahatur, ipsa quoque praedicativo probabitur syllogismo. Hinc si demum inferatur, rhetorica igitur utilis est, & haec ipsa praedicativa est, atque facti syllogismi conclusio: utpote quae ad assumptionem probatam necessario consequitur, nam si rhetorica bene dicendi scientia est, cur non & utilis ipsa erit? Praeterea si hypothetica propositio ex categoricis iungitur, & ex his fidem capit, simul & ordinem partium consequitur, necesse est categoricos syllogismos hypothetico vim conclusionis administrare.

DE PARTIBVS SYLLOGISMORVM
sive ex quot partibus syllogismi consistant.

*Assumptio est resolutio
in pluribus modis per
dubitatio u. categoriam*

TRACTATUS VI.

*Quoniam huius syllogismi
in iustitia*

Syllogismos autem tam categoricos quā hys
 potheticos, alij quinque, alij quatuor, alij
 tribus constare partibus arbitrantur, quos
 rum controuersia Boetius ad hunc modū diu
 dicat atq; discernit: Quoniam omnis (inquit)
 syllogismus ex propositionibus textitur, prius *proposito syllo*
 ma uel propositio, uel sumptum uocatur: *secundum*
 cunda uero assumptū, siue assumptio dicitur.
 Ex his quæ tertia inferitur, conclusio nuncu
 patur: ut cū dicimus, Si homo est, animal est:
 homo autem est, animal igitur est. Ea quidem
 enuntiatio, per quam dicimus, Si homo est,
 animal est, propositio uel sumptum uocatur:
 Ea uero quam huic adiunximus, quæ quidem
 erat, Est autē homo, assumptio siue assumptū
 dicitur. Tertia autē ab his, conclusio appella
 tur, ut per quam ostendimus animal esse, si hō
 fuerit. Eadem sane & in categorico syllogismo
 ipsarum partium & ratio est & ordo. Sed quo
 niā sæpe euenit, ut propositio ipsa non sit uerū
 similis, ei tum adiungitur approbatio, per quā
 id quod propositū est, uerum esse monstratur.
 Assumptio quoq; sepe numero ad fidem per se *assumptio quæ in*
 non uideretur satis idonea, idcirco huic quoque *in iustitia*
 probationis iuuamen adiungitur, ut uera esse
 se intelligatur. Quo fit, ut sæpe quinque par
 tes, sæpe quatuor, interdū tres solum ipsos syla
 logismos habere contingat. In qua quidem *6. sententia Ciceronis.*
 sententia M. Tullius esse deprehenditur, qui
 in rhetoricis syllogismos quosdam quinque par

DE SYLLOGISMO HYPOT-

titos, quadripartitos alios, & nonnullos, trispartitos esse confirmat. At vero quibus ipsoꝝ r̄ū syllogismorū nō placet partes vltra ternariū numerū propagari, hi propositionum atq; assumptionum probationes non putant inter syllogismi partes ponendas esse, sed potius illarum, cū dubiæ sunt, fulcimēta quēdā haberi.

*94. Boetii
de syllogismis
lib. 2. cap. 11. 116.*
Quorum sane iudicio atq; sententiæ Boetius ipse manibus pedibusq; accedit: Vnde nostra (inquit) sentētia his potius accedit, qui tribus partibus syllogismum constare dicunt.

DE MODIS EX HYPOTHE-
ticis propositionibus.

*Modus syllogismi
hypothetici ad*
HIs ita præmissis, consequens est, vt ad modos hypotheticorum syllogismorū transeamus, quos certe, quantū hic eos definire liceat, dicere possumus ipsorum syllogismorum formas, & veluti præscriptas leges. Sciendū autem q̄ tametsi innumeri pro modum huiuscemodi modi sunt, qui ex hypotheticis conficiuntur propositionibus, vt de quibus Seuerinus Boetius latissime disputat duobus libris, nos tamen ex his paucos deligere statuimus, propterea q̄ eorum vsus nō parum frequens habeatur. De reliquis autem admonuisse tantum, sat erit, vt si cui cognoscendi eos cupido incesserit, is Boetium in primis adeat. Sed nunc ex his primum definiamus.

PRIMVS MODVS.

TRACTATUS. VI.

primus Modus

Primus igitur modus est, cum in conditionali propositione, assumpto eo quod praecedit, ostendimus id quod sequitur, ita necessario esse, ut est in connexione propositum, ut si homo est, animal est, atqui homo est, animal igitur est. Hic antecedens homo est, proponitur veluti dubium, cum dicitur. Si homo est: assumitur deinde ut argumentum, cum absque conditione repetitur, Atqui homo est. Quod si parte ex altera annexum siue consequens assumamus, atque dicamus, est autem animal, haudquaquam de necessitate evenit hominem idcirco esse. Inveniuntur autem certi termini, in quibus peraeque valet assumptio, siue praecedens, siue subsequens, assumatur, ut in homine atque risibili. Nam ut recte sequitur, Si homo est, risibile est, ita recte quoque sequitur, si assumatur hoc modo: Atqui risibile est, igitur homo est. Sed in his haec est consequentiae causa, quia homo & risibile aequi sunt termini, atque idcirco vno posito, alterum comitari est necesse. Verum quia hoc in omnibus non ita se habet, idcirco non recipitur firmum & stabile, sed magis improbatur, ut incertum, & minus constans.

*et in terminis
habet recta ass
supponit
idcirco firmum & stabile*

SECUNDVS MODVS.

Secundus modus

Secundus vero modus est, cum in conditionali, opposito consequentis assumpto, aufertur id quod antecesserat, hoc modo: Si homo est, animal est, non est autem animal.

DE SYLLOGISMO HYPOT.

igitur homo non est. Quod si contra, hominē esse negemus, non tollitur proinde quod conexum est, vt si dicamus, nō est autem homo, non iam continuo sequitur, animal non esse.

*di. In modo hōmo
d. In modo hōmo*

Atq; idcirco hic modus à consequentibus appellatur, quemadmodum qui hunc præcedit, ab antecedētib; dicitur. Quare & hi duo modi à recentioribus ita distinguuntur, vt prior quidem dicatur à pōsitione antecedentis, sequens vero à destructione consequentis. Cæterum vt vtroq; modo ex datæ conditionalis partibus affirmatiuis firma vbiq; sentētia probatur, ita eadem consequentiæ vis erit, si negatiuæ eius partes fuerint, vt si animal nō est, homo non est, nō est autem animal, igitur homo non est. Item, si animal non est, homo non est, atqui homo est, animal igitur est.

DE QVADAM ARGVMENTATIONE contra secundi modi regulā facta ex Themistio.

Hic iam obiiciet aliquis fortassis nobis Aristotelem ipsum, qui in proæmio libri de anima, tali contra præscriptam secundi modi formam (vt videtur) vsus est argumentatione: Si quod est animæ (inquiens) propriū opus, potest contingere, vt ipsa à corpore seorsum sit: Si vero nullum est opus animæ proprium, contingere nō potest, vt à corpore seorsum maneat, subsistatue. Sane hanc argumentationem sunt qui ob id calumniens

*Aristoteles
Argumentatione*

TRACTATUS. VI.

tur, repræhendantq; ceu minus firmam, mis
 nusq; dignam tanto philosopho. Calumniã
 autem huiusmodi est: Oportebat, inquit, ac
 cepto consequentis opposito, ita tollere demo
 liricq; antecedens. At hic contrarius ordo serua
 tur. Verum hanc calumniã (si qua tamen di
 ci meretur) Themistius haud dubie nobilissim^{diffinitio est}
 mus peripateticus subtilissime dissoluit ac dis^{missis}
 luit: Vnde quicumq; (ait) tã male animati sunt,
 vt hæc quæ in dialectica atq; in exercitio argu
 tiarum iactata, & prompta omnibus sunt, igno
 rassent Aristotelem putent, hi plane ignorans
 tissimi videntur. Namq; verbum illud potest
 contingere (quo quidem Aristoteles in sua or
 ratione vtitur) non necessariã, sed possibile
 & contingentem connexionem habet, in quo
 genere non oportet, vt abolito consequente,
 aboleatur & antecedens, id quod omnino ita
 euenit, quoties necessaria connexio est. Sed hic
 in contrarium observatio est, vt scilicet aboli
 tio antecedentis aboleat cõsequens. Cui rei cau
 sam idem autor huiusmodi affert: Semper em̄
 (inquit) id quod contingenter sequitur, tanq;
 pars sit antecedentis, propterea quod quãdo
 que accidit, quandoque non accidit. Ita qui an
 tecedens interemit, totum interemit. Toto au
 tem sublato, consequens est partí quoque ab
 olitionem afferri. Hinc & ab eodem autore ali
 ud haud dissimile proponitur exemplũ, quod
 rationale est: Si animal est, quod procul ad nos

DE SYLLOGISMO HYPOT.

accedit, potest contingere vt sit equus, igitur si animal non est, neq; vt equus sit contingere potest. Quo fit, vt inscitia potius illi arguedi sint, qui talem argumentandi formam, vt minus sanam cauillantur, et non Aristoteles ipse, qui rectissime ita argumentatus est: Hec ita ex Themistio, quem Hermolaus Babarus ætate nostra latinitate donauit, vir utique impense eruditus.

*Tertius modus
A repugnantiis*

TERTIVS MODVS.

Tertius deinde modus est, qui appellatur à repugnantibus, in quo demonstratur non posse simul hoc esse & illud. Fit autē quoties connexæ propositionis affirmatiuæ antecedens astringitur, vt consequens tollatur. Quod certe ideo ita euenire manifestum est, quod huiusmodi propositiones ex repugnantibus, aut ex contrarijs consistunt partibus. Ex repugnantibus quidem, vt non si dies est, nox est: atqui dies est, nox igitur non est. Ex contrarijs autem, vt non si sanum est, ægrum est, atqui sanum est, non est igitur ægrum. In quibus syllogismis propositiones sumptæ huiusmodi sunt, vt impossibile sit, si antecedens est, consequens esse. Itaq; cum ita proponitur, non si dies est, nox est, huius propositionis sensus hic est, non recte sequi, si dies est, vt nox sit. Dicitur est autem ex repugnantibus, aut ex contrarijs, quoniam quæ aliter se habet, syllogismum ad hunc modum nullum constituunt. Quapropter

*Yabu qnave hic
modus ex 2. 2. 2.
v. 1. 1. 1.*

TRACTATUS VI.

ter haudquaquam recipiendus est hic syllogismus, non si homo est, album est, est autem homo, igitur album non est, quando nec repugnantia sunt inter se homo & album, nec contraria. Fit item & hic modus aliquoties, cum inter alteram connexam propositionis partem, negatio interponitur, atque ea ipsa rursus denegatur, ut sit propositio, si animal non est, homo est, hæc repugnans est, & ob id falsa. Fit autem vera, si negatio huic adijciatur, hoc modo: Non si animal non est, homo est. Huius quippe propositionis hæc est sententia, Si animal non sit, fieri non posse ut sit homo. Ea igitur concessa, assuimus protinus hoc modo. Atqui animal non est, ac deinde concludimus, igitur homo non est. Similiter vero si ita proponatur, Si homo est, non est animal, quæ & ipsa falsa est, propter partium inter se repugnantiam, quare si & huic deinde negatio apponatur, vera fit hoc modo, Non si homo est, non est animal. Nam & huius sententia est, si homo sit, non posse fieri ut non sit animal, Itaque ea concessa, talis contexitur syllogismus, non si homo est, animal non est, atqui homo est, animal igitur est. Rursus autem sit propositio ex utriusque partibus negatiuis: Si non est dies, non est nox, quæ idcirco quod partes eius inuicem repugnant, falsa est. Fit autem vera, si adiungamus negationem, hoc modo: Non si est dies, non est nox. Huius quoque propositionis sensus est talis, quod si

*propositio ex
utriusque partibus
negatiuis*

DE SYLLOGISMO HYPOT.

non est dies, esse non potest quin nox sit. Vnde
 ea ipsa concessa, assumimus hoc pacto: Atque di-
 es non est, & concludimus deinde, Est igitur nox.

QVO PACTO TERTIVS

hic modus à superioribus duo-
 bus differat.

*differebat tertij
 or dno rō primorū*

EX his porro colligere licet, quid intersit
 inter hunc tertium, & superiores duos
 modos. Sane inter ipsos hæc est diuersi-
 tas, quod in eo quidem modo, qui ab antecede-
 tibus dictus est, ponitur antecedens, ut id quod
 sequitur, asfruatur: In eo vero qui à consequen-
 tibus appellatus est, perimitur consequens, ut
 id quod antecesserat, auferat. At vero in hoc
 tertio, qui dictus est à repugnantibus, neutrum
 horum seruatur. Siquidem neque antecedens po-
 nitur, ut quod sequitur, confirmetur: nec inte-
 rimitur consequens, ut id quod præcesserat
 euertatur, sed ponitur antecedens, ut interima-
 tur consequens. Quod ideo euenire dictum est,
 quoniam hic propositionis modus partes in-
 ter se continet repugnantes. Aduersum quip-
 pe est atque repugnans, quod dicitur, si dies est,
 non est lux: quare propositio hæc falsa est, que
 tamen rursus negatione præposita fit vera, hoc
 modo: Non si dies est, lux non est. Atque
 consimilis est affirmationi, nempe huic, si dies
 est, lux est, quod & recte quidem euenire re-
 ceptum est, quando scilicet affirmationem ge-
 minata facit negatio.

TRACTATUS VI.

QUARTVS MODVS.

*Quartus
ex disiunctiua*

Quartus modus est eorum, qui ex disiunctiuis consistunt, syllogismorum. Sic autem cum datae disiunctiuae propositionis antecedens in assumptione ponitur, ut quod consequens est auferatur, hoc pacto: Aut dies est, aut nox est: atqui dies est, non est igitur nox. Item, aut sanus est, aut ægrotat, atqui sanus est, non ægrotat igitur. Hic vero si ita quispiam argumentetur, aut dies est, aut nox est, atqui dies est, nox igitur est. Ac rursus, aut sanus est, aut ægrotat, est autem sanus, igitur ægrotat. Talis profecto modus a syllogismus & in collectilis prorsus habetur. Nam in eodæ disiunctiuae posita parte vna, non tollitur reliqua, quod utriusque repugnantium natura requirit.

a syllogismus

QVINTVS MODVS.

Quintus

Quintus autem modus est, cum id quod in disiunctiua propositione precesserat, in assumptione tollitur, ut quod sequitur, affirmetur hoc modo: Aut viuit, aut mortuus est: non viuit autem, mortuus igitur est. Ac hic quoque a syllogismus fit & in collectilis, quoties datae disiunctiuae vna sublata parte, tollitur simul & reliqua, ut aut viuit, aut mortuus est, non viuit autem, igitur non est mortuus.

a syllogismus

SEXTVS MODVS.

Sextus

Sextus vero modus est, in quo, duobus per disiunctionem propositis, ostenditur si vnum sit, non posse simul esse & reliquum.

DE SYLLOGISMO HYPOT.

*Præterea ex
quo fit*

Primo Fit autem ex disiunctiua in copulatiuam mu-
tata, addita videlicet negatione, idq; modis du-
obus: Primo, cum propositionis datæ antecē-
dens ponitur, vt tollatur consequens, hoc pa-
cto: Non & dies est, & nox est, sed dies est, non
est igitur nox. Item, non et prudens est, & ineptus: atqui prudens est, ineptus igitur nō est. Se-

Secundo cundo, cum propositionis datæ antecēds tol-
litur, vt consequens ponatur, hoc modo: Nō
& dies est, & nox est, sed dies nō est, igitur nox
est. Sane tertius hic ex disiunctiuis modus con-
similis ei est, qui ex propositionibus conditio-

obserua nalibus tertius est positus, præterquam q; in
illo propositio cum conditione, in hoc sine cō-
ditione proponitur. Verum & hoc amplius
hic obseruandum, vt tam repugnantia, q; con-
traria, ita sibi repugnent atq; contraria sint, vt
posito vno interimatur alterum, & vno in-
terempto alterum ponatur. Quare locutiones
huiusmodi. Aut perijt, aut literas docet: item,
Aut cucurbitę florem, aut ipsam cucurbitam,

Imitatio Erasmi & aliæ pleræq; quæ apud Græcos olim in p-
uerbia cessere, consuetudine atque ipso euentu
magis receptæ fuerunt, quam veritatis constā-
tia, de quibus & alijs pene innumeris Erasmus
noster in opere adagiorum non tam copiose,
quam fructuose eleganti narratiōe perscribit,
vt profecto hac nostra ætate extra oēm inge-
nij aleam positus, vt Plinij verbis vtar, qui
hoc sua ætate M. Ciceronī tribuit verissime.

Ex præ

TRACTATUS VI.

lorenzus Epilogus

Ex prædictis autem sequitur, copulatiuam negatiuam æquipollere disiunctiuæ affirmatiuæ ex eisdem partibus, sed sibi contradicentibus, verbi causa, hanc, non & dies est, & nox est, huic, aut non est dies, aut non est nox.

CVR EX COPVLATIVIS

non fiant syllogismi.

IAm vero mirabitur fortassis quispiam, quod causæ subicit, quod cum tres sint superius politæ hypotheticarum propositionum species, & ex conditionalibus quidem, & disiunctiuis certi syllogismorum modi à nobis iam præscripti sint, nullos præterea subiiciamus, quibus ex copulatiuis perinde syllogismi fieri demonstrentur. Huius sane rei hanc esse causam arbitror, quod quæ hypotheticæ proprie dicuntur, huiusmodi sunt, ut in his conditio aliqua vel exprimat, ut in eis, quæ peculiari nomine conditionales appellantur, vel subintelligatur, ut in disiunctiuis, nam cum ita proponitur, aut dies est, aut nox est, hæc eadem propositio cum conditione nihilominus pronuntiaripotest, hoc modo: Si dies est, non est nox, vel si non est dies, nox est. Itaque per has, necesse est aliquid necesse non esse, simpliciter significatur, sed aut illud esse si hoc fuerit, aut quoties vnum fuerit non posse simul & aliud esse. Vnde & in his consequentiæ vis inesse quoque perspicitur. At vero quæ copulatiuæ dicuntur, ut non veræ hypotheticæ sunt, ita nec in his consequentiæ

*v. 110 m. 12 l. 6
p. 110 m. 12 l. 6
Sunt 110 & 110*

DE SYLLOGISMO HYPOT.

vis vlla depræhenditur, quæ nimirû facit potissimum vt ex propositionibus hypotheticis hypothetici syllogismi struantur. Hypotheticæ tamen quoquomodo dici possunt, quatenus ex categoricis compositæ constant. Quare nec Boetius, etiam cum alias de syllogismis ex hypotheticis copiosissime tractet, vltos præscribit modos, iuxta quos syllogismi ex copulatiuis perinde fierent. Nec ipse admodum probat eas consequentiæ formas, quas vulgò ex copulatiuis eliciunt, vt à tota copulatiua ad alteram eius partem, & item à destructione partis copulatiuæ, ad destructionem totius, quæ licet necessariæ vtique sint, vtilis tamen non sunt. Ex copulatiuis tamen recte fortassis argumentatio procedet, siue syllogismum voces siue aliam quamlibet argumentationis speciẽ, quoties per has ex disiunctis ad cõiuncta procedimus, hoc est, quoties quæ diuisim prædicantur de subiecto aliquo, de eodem etiamnum cõiunctim dici posse probantur. Quod quia aliis quando ita contingit, aliquãdo vero minime, certæ ad hoc regulæ ex ipso Aristotele colliguntur, quibus id discernere liceat, quas proinde hic subijcere non grauabimur.

*Antiphonæ syllogismi
de consequentiis
formis ex copulatiuis*

*Ex copulatiuis
argumentatio procedit*

Ex Aristotele tres

SEQVUNTUR TRES
regulæ.

prima regula

EX his igitur prima regula est: Quæcunq; diuisim secundum accidens de aliquo prædicatur subiecto, aut alterum de altero.

TRACTATUS VI. DE

hæc simul atque coniunctim de eodem prædicantur minime. Cuius regulæ hanc reddit rationem Aristoteles, quod videlicet vnum non faciant. Quare non recte sequitur. Socrates est albus, & Socrates est musicus, igitur Socrates est albus musicus. *ex plura huius in q. regula* Dictum est autem secundum accidens, quoniam sciens & grammaticus licet secundum accidens de subiecto aliquo dicantur, tamen alterum de altero non secundum accidens, sed per se dicitur: & proinde vt diuisim, ita & coniunctim de eodem prædicari possunt, vt Socrates est sciens, & Socrates est grammaticus, igitur & Socrates est sciens grammaticus. *secunda regula* Secunda regula: Quæcunque diuisim de aliquo prædicantur, vt de subiecto, si id quod sequitur, in præcedenti includitur, ipsa de eodem simul, & coniunctim non prædicantur. Huius quoque regulæ hæc ab Aristotele redditur ratio, quia committeretur vitium negationis, vnde non recte sequitur, Socrates est homo, & Socrates est animal, igitur Socrates est homo animal. Siquidem in homine animal includitur. Nec sequitur ob id ipsum. Socrates est grammaticus, & Socrates est sciens, igitur Socrates est grammaticus sciens. *tertia regula* Tertia est, quæ ex his sequitur, regula: Quando aliqua de aliquo vt subiecto, seorsim, atq; diuisim prædicantur, idque neq; secundum accidens omnino, neq; ex his posterius in priori directim continetur, hæc de eodem simul atq;

DE SYLLOGISMO HYPOT.

coniunctim prædicantur, vt Socrates est ho-
mo, & Socrates est albus, ergo Socrates est ho-
mo albus. Item homo est animal, & homo est
rationalis, ergo homo est animal rationale.

*Derivatione
consequentiæ*

DE RATIONE CON- sequentiæ.

consequentiæ bis

Post hæc etiam de consequentiæ ratione
haud absurdum fuerit hac in parte nonni-
hil adijcere, propterea, quod in superioribus se-
pius in huius incidimus mentionem. Primo igitur
dicendum est quid sit, deinde quomodo
diuidatur, tertio regulæ quædam subiiciendæ sunt.
Neque vero vt vana res existimari debet conse-
quentiæ vim posse intelligere, quoniam ad hoc
summa totius dialecticæ tendit & utilitas. Sane
hec ex eo potissimum percipitur, si cui recte vti con-
tigerit coniunctione rationali ergo, siue igitur,
aut si qua huiusmodi est, quæ alioqui (vt Alexander
Hegius dicere solebat) multum faceret
negotij studiosis huius artis hominibus. Porro
hac ipsa recte vti poterit, quicumque rei pro-
bandæ tum causam, tum signum intellexerit. Ita enim
res vna ab alia dependet, vt certus proculdubio
ordo aliquis in ipsa rerum natura esse intelligatur.
Id quod Seneca, inter Philosophos non contem-
nendus autor, primo naturalium questionum li-
bro his verbis, non tam diserte, quam grauitate ex-
pressit: Omnium (inquit) rerum certus ducitur ordo,
& alia alijs ita complexa sunt, vt quod antecede-
dit, aut causa sit sequentium, aut signum.

TRACTATUS VI.
DE CONSEQUENTIA
& eius diuisione.

Consequentiam igitur hoc pacto quidam definiunt: Consequentia est oratio ex antecedente & consequente, suis quidem partibus constituta, quas rationalis aliqua cōsunctio connectit. Eam ita diuidunt, vt si bona & mala consequentia. Et bona quidem ab his definitur, cuius si antecedens verum est, nō potest esse quin consequens quoque verum sit: vt homo est, igitur animal est. Mala vero, cuius & si antecedens verum est, non est tamen necesse vt consequens verum sit: vt Socrates ambulat, igitur cœlum serenum est. Bonam rursus diuidunt in materialem & formalem. Verum qui Aristotelem potius sequuntur, quā barbaros sophistas, eam in necessariam, & nō necessariam dispescūt, ut sit tñ necessaria consequentia, quam illi formalem vocant, nō necessariam, quā materialis ab illis dicit. Ergo formalis consequentia est, quoties, datis quibuslibet terminis iuxta præscriptam aliquam argumentandi formam, si antecedens verum est, & consequens esse verum necesse est. Cuiusmodi in primis sunt syllogisticæ consequentiæ omnes, & quæ ex ipsarum propositionum tum conuersione, tum æquipollentiâ eliciuntur, & si quæ alię his consimiles sunt. Materialis vero, quæ tamen si bona quidem est, tamen iuxta eandem similemque argumentandi formam fir-

*consequentię de
formali*

*diuisione consequentię
bona qñ*

mala qñ

*bonę consequentię
distinguo*

*formalis consequentię
alibi necessaria*

*materiales
non necessaria*

DE SYLLOGISMO HYPOT.

ma ubiq; & constans non est, quales fere sunt dialecticæ argumentationes, & quæ per enthy memata, & cæteras argumentationis species constituuntur, nempe terminorum tm̄ gratia, videlicet qui materiæ vicem præstant. Itaque materialis consequentia est, si hoc modo argumenteris: Cœlum volubile est, ergo cœlum rotundum est. Quippe q̄ iuxta eandem formam ita argumentari licebit: Cœlum volubile est, ergo cœlum stellatum est. Cæterū probabilitas in his ac confirmatio, ex locorū aliquo dialecticorum peti solet, proficisciturq;.

SEQUUNTUR DVAE REGVLÆ, tum instantia contra secundam, tum etiam quæ sit bonæ consequentiæ proprietates.

prima regula **S**equuntur hinc regulæ duæ, quarum prima est: Si ad antecedens bonæ consequentiæ sequitur consequens, ad oppositū consequentis oppositum sequitur antecedentis. Et oppositum quidem hic intelligo id, quod contradictorium dicitur. Cæterum ipsius regulæ tale sit exemplum, homo est, igitur animal est. Hic quia recte sequitur, homo est, igitur animal est, ad oppositum consequentis, quod est, nullum animal, recte quoque sequitur, igitur nullus homo est. Secunda regula: Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur & ad eius antecedens, vt quia ad hanc, homo est, recte sequitur, igitur animal est, &

TRACTATUS VI.

ad hanc rursus, animal est, igitur substantia est, ad eandem idcirco, quæ erat, homo est, recte quoque sequitur, substantia est, ut sit, homo est, igitur substantia est. Sane has duas regulas *vobis quare hæc regula ad istam fit* ideo adijcere libuit hoc loco, quod vnaquæque harum per totam artem logicam principij vim obtineat. Contra secundam tamen regulam *instantia videtur prædicta regula* huiusmodi fit instantia: Nam si quid necesse est esse, illud quoque possibile est esse. Rursus autem, si quid possibile est esse, illud iam non necesse est esse. Igitur si quid necesse est esse, idem erit non necesse esse, quod prorsus inconueniens videtur. Sane huius difficultatis nodum, Theophrastus Græcus autor, vir uti que in omnibus disciplinis consummatissimus, dignus proinde quæ in Aristotelis diatribam, ipso etiam Aristotele id ita adiudicante, succederet (ut autor est Aulus Gellius) ad hunc modum soluit: *diffolutio huius instantiæ* Non omnino (inquit) idem est possibile esse, & non necesse esse, quod hoc negatiuam, speciem habeat, illud vero affirmatiuam, quamuis tamē eadem propemodum utrobique sit significationis vis. Itaque affirmationem, quæ est, necesse est esse, non recte sequitur negatio, per quam aliquid non necesse esse proponitur. At de consequentia quidem quæ sit, & quæ bona, tum quæ necessaria, hætenus quæ brevissime dictum sit. Bonæ præterea consequentiæ id esse proprium obseruatum est, ut ex vero quidem non nisi verum sequatur vnicuique, ex falso

DE SYLLOGISMO HYPOT.

autem cum plurimum falsum, nonnunquam
etiam verum.

IN TRACTATVM SEP-
timum de demonstratione,
Præfatio.

SAEPIVS ME-
cum reputavi, ac toties ad-
miratione non parua cap-
tus sum, quid causæ esset,
cur bonus ille vir, qui cum
in artem dialecticam tra-
ctatus aliquot scribere cõ-
stituisset, eosdem pro sua
(vt videt) opinione ita demũ paravit, vt per
eos ad Aristotelis logicã studiosi eius artis in-
troducerent, nõ id etiã tentauerit in eam huius
disciplinæ partẽ, quæ demonstratiua dicit, ac
per hoc omniũ potissima & est & habetur, etiã
eorum iudicio, qui illorum tractatum auto-
rem nõ frigide, immo strenue (ne dicam super-
stitiose) sectantur, cum tamen illud neq; graui-
ori illius labore, neq; minori introducendorũ,
in hanc quoq; huius artis partem utilitate fieri
potuisse constet, maxime q; pueri olim (quod
utinam hodieq; obseruaretur, omiſſis friuolis
cauillationibus) ad philosophiam instituendi,
in mathematicis disciplinis, ad quas compa-
randas hac parte plurimum iuuamur, antea

TRACTATUS VII.

exercebantur, & si non exacte, rudi saltem modo, quod & exempla passim per Aristo. libros dispersa disseminataq; indicare plane videntur. Vnde etiam in foribus Platonicæ dia tribæ scriptum legebatur. Nemo huc ingrediatur geometriæ expertus, quo nomine simul & arithmetica intelligebatur. Sed ego iam causam ipsam vel olfacere videor, q; videlicet hæc pars dialecticæ visa sit illi haud quæq; idonea ad sophisticas captiunculas, & steriles illas nugas, quibus per id temporis, quo vir ille claruit, scholæ omnes atque literarij ludi non tam vacabant sedulo, q̄ strepebant acriter. At que interim (pro pudor) dum in his nugæ illæ leuiusculæ veluti imperiose docebantur, optimi quicq; bonarū artium autores in pluteis & sub scamnis delitescabant, situ & puluere obducti, et quod hoc etiam miserabilius est, esca blattis et tineis. In quorum subiere locū barbari paulatim, idq; fere in singulis artibus, vt verbi causa, in grāmatica Alexāder Galus, in dialectica Petrus Hispanus, in poetica Gāfredus Britannus, et in rhetorica Eberhardus quidam, qui etiam ob rem à se obscurius fortassis traditam, opusculum suū labyrinthi nomine inscripsit. Taceo Græcistam, Floristā, Cornutum, Alanum in parabolis, et cæteros huius farinae viros. Dij boni quos hic autores recenseo. Sed necq; defuere tamen interim, qui in mathematicis quoq; studijs operam suam

DE DEMONSTRATIONE.

nauarunt, quan̄ non satis foeliciter, neque pro
temporū iniuriā excusandi potius q̄ inculan-
di. Quæ quidem studia quoniā (vt paulo supe-
rius diximus) demonstrādi viā, quæ vtiq; cer-
tissima est, cōparantur in primis, de horum vti-
litate pariter & dignitate, ex Seuerino Boetio
aceris haud dubie iudicij viro, paulo altius repe-
tere libet, priusq̄ institutum tractatum aggre-
diamur. Talia (inquit ille) studia sunt ea, quæ
*Mathematicis
disapimur lumb*
mathematica dicuntur, vt si his careat dili-
gens veritatis inquisitor, verum ipsum inueni-
re non possit. Quinimo sine hac veritatis
speculatione nulli recte sapiendum est. Proin-
de qui hæc spernit. i. has semitas sapientiæ ne-
gligit, ei denuncio non recte philosophandū.
Siquidem philosophia amor sapientiæ est, quā
certe in his spernendis, ante iam aliquis con-
tempserit: Hæc ille. Quare cum hæc studia
minime spernenda sint, nec, viā etiā, qua ad illa
pergitur, negligenda erat. Hac igitur ratio-
ne persuasus, cum in cæteras dialecticæ par-
tes tractatus certos, atque hos quidem intro-
ductorios parare instituerim, hanc quoq; par-
tem, hoc est, de demonstratione tractatum ali-
quem parandum duxi.

DE QVADAM ALIA DIALECTI-
cæ diuisione, vt per quam tria potissima
philosophiæ instrumenta colligan-
tur, quæ sunt demonstratio, de-
finitio, & diuisio.

TRACTATUS VII.

Quemadmodum autē dialectica indu-
 as breuissime partes diuidatur inues-
 niendi vnam, alteram iudicandi, sus-
 perius à nobis expositum est, restat nunc (cus
 ius & ipsa res iam nos admonet) vt ab eodem
 repetentes principio, aliam eius diuisionē ag-
 grediamur, qua & tripartita eius vis, siue fas-
 cultas esse dinoscatur, quæ tamen secunda di-
 uisio priore destituta esse, vt non debet, ita
 non potest. Diuisio autem hinc patet, nam cū
 dialectica ex M. Ciceronis sententia diligens
 differendi ratio sit, qui fieri potest, vt non etiā
 ratio sit, tum definiendi tum diuidendi, tum
colligendi. Id quod de definiendi facultate
 idem Cicero luculentissime præcipit I. Offi-
 ciorum libro his verbis: Omnis enim (inquit)
 quæ à ratione suscipitur de aliqua re institus-
 tio, debet à definitione proficisci, vt intelligat-
 tur quid sit de quo disputetur. Haud secus &
de diuisione sentiendum est, quādo nec sine ip-
 sa disputatio legitime procedere potest, quip-
 pe quæ viam ad ipsam definitionem non tam
 parare, q̄ aperire videatur, vt sequenti tracta-
 tu conuenienti exemplo ostendemus. Maximè
vero ad hanc ipsam artem pertinere pro-
 batur colligendi facultas, ex eo, q̄ quicquid
 in disputationem affertur, collectione tandem
 aliqua consumatur perficiturq̄ idē secundū
 triplicē diuersitatē, quemadmodū & supra an-
 notatū est, nam aut ex proprijs & veris ac nes-

1001/11
kgidiki

Abz f. spavh
in Aulicis. diu
101

Definitio

diuisio

Collectio

Complex collectio

prima

DE DEMONSTRATIONE

fit collectio
et ex his coll.
συλλογιστικ
ἀπὸ τοῦ λογικῆ
quod ἀπὸ τοῦ
λογικῆ

cessarijs huiusmodi collectio fit proceditq; & demonstratio appellatur: Aut ex cōmunibus, & maxime probabilibus, & dialectica peculiari nomine dicitur: Aut ex captiosis & plane falsis, & sophistica. i. cauillatoria perhibetur: sed quæ tamen abiectissima despectissimaque totius logicæ pars est, vt quæ magis deceptis onem eius, cum quo disputatio desumpta est, moliatur, quam rei in disputatione propositæ probationē. Itaq; dialectica, quæ est differens di peritiā, tum de definitione, tum de diuisione, tum de collectione quoq; tractat, que quidem si (vt debet) fit cum ratione, syllogismus græce dicitur, quippe *συλλογιστικ* q̄ græce, rati onari latine interpretatur, hoc est, cum rati one colligere aliquid. Videtur enim verbum ipsum *συλλογιστικ* compositum esse ex præposi tione *σύν*, quæ cum significat: & in composi tione idem facit, quod con inseparabilis præpositio apud latinos, & ex nomine *λόγος*, quod præter alia multa, rationem quoque signifi cat. Vnde & ars ipsa à veteribus peripatetis logica postea appellata est, quam antea & Stoici, et Plato dialecticam appellauerunt, vt qui angustius de ea tractauerint, quā peripa retici, vt à Boetio id memoriæ proditum est. Logica igitur quasi rationalis scientia dicta est, non quidem (vt barbari nomen ipsum in terpretantur, vt alia fere omnia infantissimè

TRACTATUS. VII.

*λογικὴ καὶ διαλεκτικὴ
 τὴν, quoniam de dona
 hoc appropinquat abso*

foedidissimeque) etymologia adducta aliqua, *inuenit & inueniuntur
 nisi per se subin
 aliis non est et
 inuenit h. h. xv. ad
 hoc aut illud sicut*
 sed ex Græcorum potius consuetudine, qui ar
 tes et disciplinas possessiuus ab aliquo dedus
 etis nominibus significari voluerūt, et his qui
 dem fœminini generis, subintellecto (ni fals
 lor) artis nomine, quod Græce τέχνη dicitur,
 quod vtrique fœminini generis nomen est, vt
 quod huic respondet apud nos ars.

QVO PACTO INTER SE DVAB

dialecticæ diuisiones conueniant, aut
 altera alteram continëat.

*De rogatione di
 uisionis & inueni
 di et inueniendi*

Videndum nunc etiam, hęc due diuisiones
 qua nam se attingant cognatione. Nā
 cum aliquid definitione explicare vo
 lumus, genere in primis opus est, tum & differ
 rentijs, quibus id definiendum est, ab alijs om
 nibus distinguatur. Quas nisi prius cum ipso
 genere iūxerimus, haudquaquam definitionē cons
 tituere poterimus. Inuentio igitur necessas
 ria est, si definitio perfici debeat. Similiter aut
 tem & cum quid diuidere in animo est, ea om
 nia prius inuenire oportebit, quibus diuisio
 ipsa perficiatur. Hęc autem sunt tum differen
 tiæ in primis, tum accidentia nōnunquam, ma
 xime vero inseparabilia & propria, iam vero
 si inuentio absit, nec collectio vnquam vales
 bit, id quod in superioribus paulo latius ex
 plicauimus. Sed his omnibus nisi iudicium ac
 cesserit, frustra haud dubie aut definire quic
 quam, aut diuidere, aut colligere tentabimus.

de finitōe de hinc de hinc

*de finitōe ex gen
 et differētia*

*inuenit necessaria
 T. definitio et
 inuenit*

*inuenit inuenit o
 portet*

*inuenit, osten
 necessitas*

DE DEMONSTRATIONE

Ergo an recte definitum quid sit, aut diuisum, aut collectum, iudicatio perpendit examinatur. Quo fit, ut prior logicè diuisio secundam quasi continere videatur, quia neque existere quicquã sine inuentione, neq; internosci præter iudiciũ potest, Sed nunc propositũ exequamur, & primũ quid sit demonstratio dicamus.

DE DEMONSTRATIONE QUID

sit, tum etiam quid sit scribere.

Demonstratio quod

Demonstratio igitur ab Aristotele definitur, syllogismus faciens scire, hoc est. syllogismus per quem rei alicuius scientia comparatur pariturq; , quem proinde syllogismũ. Aristoteles græco verbo ἐπισκομὸν λόγον appellat, quod verbũ apud nos interpretari potest scientialis, si lingue vsus ferat, ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς hoc est, à sciendo deflexũ. Ab eodẽ præterea scire quoq; definitur, rem per causam cognoscere, propter quã res est, quatenus videlicet illius est causa, nec est possibile hoc aliter se habere. Sane cum multis alioqui modis scire dicatur, latius & pressius: latius quidẽ qualitercunq; , pressius vero eo duntaxat modo quo nunc definitum est. Quo quidẽ modo scire id dicitur, qui demonstratione aliquid cognoscit. Demonstratione inq; , hoc est per syllogismũ demonstrationium, qui idcirco scire facit, quod ex his sit cõstitutus propositionibus, quæ primæ & immediatę tum notiores prioresq; cõclusionone habentur, ac eius insuper causæ sunt.

secundum Aristotelem

breve latius et pressius

TRACTATUS VII.

QVOD AD OMNE SCIBILE

opus sit prænoscere aliquid,

AT vero priusquã aliquid demonstrare contingat, præscire aliqua oportet, nẽpe principia quæ vocantur, & significata corũ, quæ ad demonstrationẽ sumuntur, vt exempli gratia, cum à geometra definitur punctus, cuius nulla pars est, tũ præscire oportet, quid partis nomine significetur. Sic & in ædificijs, quid lapides, quid intritũ, quid materies sit, prænosse debetis, qui ædificandi artem discere vult. Atq; hoc ipsum profecto est, quod Aristoteles in principio operis de posterioribus analyticis his verbis proponit: Omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua, ex præexistẽte sit cognitione. Id quod cũ in alijs omnibus artibus perspicitur, tum in his præcipue, quarum alię fermocionales, aliæ peculiaris nomine discipline appellatur. In quibus omnibus prænoscere necesse est quid nomine eius, quod ad demonstrationem sumitur, intelligatur, significeturq; tũ ipsa principia, vt ex quibus conclusio demonstratur, cuius per hoc etiam scientia habetur solum,

demonstratio si ne præscire nã sit

verba aristotelis

An sit quid sit

QVOD DVAE SINT PRAES

notiones, q; est, & quid sit.

EX his igitur quę dicta sunt, patet duobus modis contingere, vt aliqua prænoscamus, tum q; sunt, tum quid sint. Vt quę venti propter quid à maguete ferrũ trahatur,

dne prænotioes

quod sunt quid sint

DE DEMONSTRATIONE

prænoscendū vtiq; est ferrum à magnete tra-
 hi. Id vbi iam perspectum quispiam habet, scis-
 scitatur deinde propter quid ita eueniat. Simili-
 ter quærens aliquis, quid motus, vel quid tem-
 pus sit, exploratum iam is habere debet, vtrum
 q; esse & motum, & tempus. In quibus vero
 sciscitatur adhuc, sint necne aliqua, verbi gra-
 tia, *an sit* prouidentia, in his necesse est præno-
 scere quid vocabulo ipso indicetur. Atqui cō-
 tra euenit, vt sciat quidē quid vocabulo siue
 noie significetur, sed nescitur an sit, vt quæ sit
 scyllæ aut hippocentauri appellatio, nemo est
 qui non sciat. An vero etiam sint, incertum for-
 tassis compluribus adhuc. Sane non idem pu-
 tandum est esse quid nominis, & quid rei, quin
 imo longo hæc & insigni inter se interstitio
 dissentiant, differuntq; significatum nanque
 vocis cuiusq; omnium etiam imperitissimis et
 vulgo fere perspectum est: Quid tamen sit id,
 quod voce vnaqualibet significatur, non nisi
 exercitatis simis facile traditu est.

QUID SIT PROPOSITIO IMMEDIATA, & q; duplex sit demonstratio.

QUonia autē demonstratio syllogismus
 est, qui fit ex propositionibus primis
 & immediatis, vt dictum est, de huius
 modi propositionibus, quænam sint, paulo al-
 tius repetere operæpretium est. Itaque dici-
 mus ex Aristotele & Themistio, q; propositio
immediata est, quæ & prima & summa dis-
 citur,

Motus tempus

An res sit

quid res sit

*propositio im-
 mediata quid*

TRACTATUS VII.

citur, prima quidem, ut qua non est alia prior:
 Summa vero, ut qua non est superior alia. Im-
 mediata igitur dicta est, ut quæ alia demon-
 stratione confirmari non possit. Quo fit, ut hu-
 iusmodi propositiones prima etiam principia
 appellentur. Sed de his mox plura suo loco.
 Cum igitur sit syllogismus per primas &
 immediatas rei causas, hæc demonstratio
 propter quid dicitur: Cui vero per causas quis
 dem, sed non immediatas, aut per prima quis
 dem & immediata sed non quæ causæ rei sunt,
 huiusmodi demonstratio vocatur, quia est. *demonstratio.*
 Sane prima & immediata causa est, quæ ad
 affectionem, quæ quidem de re quapiam demon-
 stranda proponitur, æquatur, atque cum ea con-
 uertitur, ut cum per definitionem rei subiectæ
 propria ei inesse adfectio demonstratur. Pri-
 ma vero & non immediata causa est, quæ dis-
 tinctior est & magis ampla, & quæ in his præ-
 cipue scientiis locum habet, quæ subalternatæ
 dicuntur, ut in perspectiua, quæ geometriæ
 subalternata est. Ergo quicumque probat ar-
 bores frugesque non spirare quia pulmo his de-
 fit, is scire dicitur propter quid, quod pulmo
 proxima & immediata ratio & causa sit spiras-
 tionis. Qui vero idem facit per hoc quod non
 sunt animalia, hic iam scire illud dicitur, quia
 est. Nam hæc probatio non de proximo, sed
 de longinquo comitat. Ita & Anacharsis,
 cum percontanti cuiquam, quare Scythia tibi
 L

DE DEMONSTRATIONE

bicines non efficiat, respondisset, quia Scythia vitem non ferret, causam reddidit remotissimam, nā proxima huius causa erat, quod Scythæ temulenti non fierent, causa item huius, quia temetum non haberent, huius denique, quia vites essent illis negatæ.

QVID SIT DICI DE OMNI,
& quid item per se.

Rursus autem quoniā propositio omnis ex subiecto aliquo & prædicato conueniatur, scire conuenit prædicatum in demonstrandi propositionibus non utcumq; sed per se de subiectis dici oportere, quare quid sit hoc, quod per se vocatur, protinus dicendum est. Interim tamen absoluere prius licet id, quod de omni prædicari hoc loco dicitur. Nam absq; hoc id, quod per se prædicari dicitur, explicari probe non potest. Prædicari igitur de omni (vt breuissime dicam) est cum prædicatum subiecto & omnino, & semper in esse significatur, nec quicquam refert siue substantiæ, siue accidentis proprii quidem, & inseparabilis rationem habeat id, quod prædicatur, vt omnis homo est animal, & omnis cygnus est albus. Per se vero dicuntur, quæ sunt in eo quod quid est, vt triangulo per se linea inest, & lineæ punctus, & arbor item platano. Nam vt ex linea trianguli, ita ex arbore ipsius platani substantia, ratioque substantialis constat. Cæterum non omne quod de

predicari de o

predicari p se

TRACTATUS VII.

omni prædicatur, etiam per se prædicatur.

Quippe de omni cygno candidū dicitur, quia
& semper & omni cygno inest, non tamen in *sed quod quilibet*
eo, quod quid sit, cygno inesse dicitur. Ex his *quid est*
igitur, quæ dicta sunt, patet propositionem
per se eam dici, in qua prædicatum est aut des *propositio per se*
finitio subiecti, ut homo est animal rationale,
aut definitionis pars aliqua, ut homo est ani-
mal, vel homo est rationalis.

QUOT SINT MODI

eorum quæ per se sunt,

Eorum porro quæ per se sunt, quatuor ab *per se esse*
Aristotele & Themistio modi traduntur, *quod modis dicitur*
quorū præter tertium reliqui tres proprie
per se dicuntur, qui & distinguuntur, & dino-
scuntur extremis propositionū ad se inuicem
collatis. Primus igitur modus est, cum prædi- *primus modus*
catum propositionis est de ratione quid est dis-
cente subiecti, aut ipsa met ratio subiecti, ut
homo est rationalis, vel homo est animal ra-
tionale. Secundus vero, cum subiectum est de *secundus*
ratione quid est dicente prædicati, ut nume-
rus est par, & numerus est impar, cui Themis-
tius hoc addit, dicens: Aut quoties accidens
tia sunt, in quorū definitionibus subiecta col-
locantur, quo modo simum esse per se naso
inest, nempe simitudo nasi curuitas definitur. *tertius*
Tertius modus est eorum, quæ neque per
aliud sunt, neque in alio continentur, ut indi-
uidua substantiæ. Quartus denique modus est, *quartus*

DE DEMONSTRATIONE

cum subiectū causam importat, ob quam causam prædicatū ei cōpetat, vt iugulatus interit. Sane ex his quatuor modis priores duo sunt, qui demonstrationibus accommodabiles præcipue sunt. Sequentes vero duo adiecti ab Aristotele videntur (vt Themistius opinatur) amplificandi exornandiq; gratia.

QVID SIT VNIVERSALE SIVE vniuersaliter dici.

vniuersale qm d
Dicendum quoq; quid sit, quod hic vniuersale dicitur. Vniuersale Aristoteles diffinit id, quod cū de omni sit, & per se inest, & quatenus ipsum. Eodem plane modo & Themistius ipsum definit: Vniuersale (inquit) appello, quod de omni, & per se, & quatenus ipsum dicitur. Quapropter si quæ de omni dicantur, non tamen propterea necessesse est, vt vniuersaliter statim sint. Siquidem album de omni cygno, & atrum de omni coruo affertur, attamen haud quaquam vniuersaliter, quia neque per se, neq; quatenus ipsum. Vnde & exploratum iam haberi potest, idem esse & vniuersale, & quod per se dicitur. Exēpli gratia, inest per se lineæ longitudo, quia in definitione eius affertur. Inest etiam quatenus ipsa est. Neque vero si quæ per se sunt, cōtinuo sequitur, vt etiam vniuersaliter sint. Nam quæ secundo aut sequentibus duobus modis per se sunt, vniuersaliter esse non possunt. Sed vt definitio eius quod hic vniuersale

de oī dī et no vniuersaliter
exemplo probat
vniuersale et q se. idē qd

TRACTATUS VII.

le dicitur, accuratissima absolutæq; & comple-
ta reddatur, adijcienda est particula, primum,
vt id scilicet dicatur vniuersale, quod est de
omni, & per se, & primū. Itaq; **propositio vni-**
uersalis hoc loco dicitur, in qua prædicatum
subiecto & omni, & per se, & primo inest. Ver-
bi gratia, esse animal rationale, homini adest
primum, non quatenus animal, sed quatenus
homo, nec quatenus Socrates aut Plato, sed
his inest secundo loco, quia sub homine con-
tinentur. Vniuersaliter igitur inesse dicitur,
quod omni & per se & primum in est.

propositio vniuersalis

inest

QVOD DEMONSTRATIO SIT EX
necessarijs, q; sit perpetuorum, quid
itē definitio ad demonstrationem.

His ita cognitjs, manifestū est demonstra-
tionem ex necessarijs constare. Nam
cum scientia per demonstrationē acquis-
sita, ex his fiat, quæ aliter fieri non possunt,
consequens est eā ex necessarijs omnino cons-
fieri. Huiusmodi autem maxime ea sunt, quæ
per se & vniuersaliter adsunt, ad hoc rursus
argumento est & illud, q; quoties demonstra-
tionē aliquā euertimus, illa vti solemus infir-
matione, q; ea, quæ sumpta sunt, necessaria
non videantur. Ex quo & illud sequitur, con-
clusionem videlicet demonstrationis perpetuam
esse, nullamq; demonstrationem cadu-
corū, corruptibiliumq; & fortuitorum. Nam
quæ confirmatio esse potest ipsius conclusis

demonstratio

conclusio

DE DEMONSTRATIONE

onis, cuius subiectum dissolubile caducumq;
 habeatur, & cui prædicatū neq; semper, neq;
 omnino simpliciterq; sed modo inest, modo
 non inest. Verbi causa: Inest Socrati ut ani-
mal sit, sed nunc tantum, nec quia Socrates
est, sed quia homo est. Atqui homo semper est,
 non autem semper Socrates. Et quemadmo-
 dum igitur demonstratio caducorum non est,
 ita nec definitio, quandoquidem definitio vel
demonstrationis principium est, vel demōstra-
tio solo situ differens, vel demonstrationis cō-
clusio. Principium quidem, ut cum vel pro im-
 mediata propositione, vel pro termino in pro-
 positione huiusmodi desumitur. Situ vero solo
 à demonstratione differens est, quoties talis defi-
 nitio est, quæ causam rei, q; ita sit, continet
 at, ut hæc: Deliquium solis est occultatio lumi-
nis eius, ob lunam ei oppositam atq; subiectā.
 Definitio hæc ordine paulum mutato, in demō-
 strationem commutatur hoc pacto. Luna subijci-
 tur atq; opponitur soli, quod autem subijcitur
 atq; opponitur, occultat: luna igitur subiecta
 atq; opposita, solem occultat. Conclusio por-
ro demōstrationis, ea est definitio, quæ causam
materialem attingit. Vnde & hæc quidem ma-
terialis, illa vero formalis à quibusdam appell-
latur definitio.

*triplex definitio
differens*

*6 in solo à dem
stratio differens*

*definitio huiusmodi
ho i demōstrationem*

**QVOD TRIA SINT, QVAE AD
 demonstrationem omnem requirantur,**

TRACTATUS. VII.

& quot modis horū vnumquodq;
prænoscatur.

Cum autem tria sint veluti momenta
quædam in vnaquaq; demonstratio-
ne, vt id ab Aristotele & Themistio tra-
ditur, quibus videlicet omnis scientia absoluis-
tur, primum genus subiectum, vt numerus, *primum*
aut triangulus: secundum, affectiones quæ & *secundum*
propriæ passionis rei à quibusdam dicuntur,
& subiecto generi inesse demonstrantur, vt pa-
ritas & imparitas numero, & tres angulos æ-
quales duobus rectis æquipollere triangulo:
tertium principia. Ex his inquam, genus quod *tertium*
dem subiectum statuere oportet, vt sit: Affec-
tiones quid significant, quorum vtrunq; prin-
cipia & dignitates desiderant, nam vt sint, &
quid significant, antequam demonstrationes fi-
ant, sciendum est. Principijs itaq; vtraq; præ-
notio necessaria est. Nec tamen me fugit, quæ-
dam ex principijs esse, quæ non statim cogni-
tis terminis explorata habeantur, sed obscu-
riora paulo, declaratione proinde probatione
que aliqua, nempe dialectica, indigentia. Quip-
pe quæ fiat vel per inductionem, vel per diuis-
sionem. Atq; id nimirum est, quod Aristoteles ait *dialecticæ* proprium esse & peculiare, vt
cum sit inquisitiua, ad omnium methodorum
principia viam habeat.

DE PRINCIPIIS, ET EORVM

multipliei differentia.

L iij

DE DEMONSTRATIONE

principia qd

Pincipia in vnoquoq; genere sunt (quæ admodum & Aristoteles ea definit) quæ quæ vera sint, non contingit demonstrari. Rursus & hoc modo, Principia sunt, quæ per se, & non per alia fidem habent. Per alia quidem idcirco adiectum est, vt intelligamus scientiæ cuiusque principia esse, quibus in eadem scientia, nihil prius superiusq; sit, per quod confirmari explicariq; possint, nam si hæc quoq; comprobare necesse fuerit, rationem hanc infinitum tandem extrahere oportebit. Quare si id necesse non est, sed subiacent, supponunturq; hæc tanquam notissima, merito principia statuantur dicanturq;. Ex his autem alia quidem propria vniscuiusq; scientiæ sunt, alia vero communia, propria quidem, vt in geometria lineam esse longitudinem sine latitudine. Et in dialectica: De quolibet vera est affirmatio vel negatio, de nullo vero simul. Communia autem, vt si ab æqualibus æqualia demas, remanentia sunt æqualia. Item quæcunq; vni & eidem sunt æqualia, ipsa inter se sunt æqualia. Communia idcirco dicta, quæ pluribus & his etiam diuersis scientiis applicari possunt. Talia quoq; sunt & dialectica quædam principia, vt si quid prædicatur de definitione, idem & de definito prædicatur, & cætera eiusmodi. Porro ex principijs, quæ propria alicuius scientiæ sunt, hæc quidem dignitates siue proloquia dicuntur, hæc vero positiones. Dignitates quidem dictæ ob

*principiorum
diferentia**principia omnia**proloquia
positiones*

TRACTATUS VII.

id quod iure illis fides habenda sit. Nam talia
 principia sunt, quæ statim quisq; audita pbat,
 & quæ quemlibet discentem natura habere ne
 cesse est, quod profecto nihil aliud est quam illis
 (eorum tantum cognitis terminis) intellec-
 ctum nostrum naturali lumine protinus assen-
 tire, cuiusmodi illud est, Totum vnumquodli-
 bet maius est qualibet sua parte. Dicuntur rur-
 sus & maximæ, siue maximæ propositiones, *alia differētia*
 & communes animi conceptiones, q̄ multos *prop. orid*
 rum scilicet intellectu facile pereipiantur. Posi-
 tiones vero sunt principia, quæ cum demon-
 strari non possint, necesse tamen non est, quem
 libet docendum ea habere. Ex ipsis rursus quæ
 dam suppositiones dicuntur, quædam definitio-
 nes. Suppositiones quidem, quæ aut esse, aut nō *suppositioes*
 esse significant, vt punctum esse geometra sup-
 ponit. Diffinitiones vero, quæ absq; eo quod *diffinitioes*
 est esse, uel non esse, quid sit res indicant. Porro *suppositioes*
 suppositionum alia quidem dicuntur petiti-
 ones siue postulata, alia vero suppositiones as-
 sumptæ. Petitiones siue postulata sunt, quæ hy-
 pothesibus ponendis maxime accommodan-
 tur aptanturq; vt quoties data propositione
 quapiam, eius deinde petitur à discente contra-
 ria, siue contradictoria concedi, idq; interim di-
 scipline gratia, ne quid scilicet in disciplinis ab-
 surdum ponatur, aut earum principijs repug-
 nans. Assumptæ demum suppositiones dicuntur *suppositioes*
 tur quæ præmissæ demonstrationum assumuntur

DE DEMONSTRATIONE

*de his quæ sunt
ex his*

tur, ut ad demonstrandum, quod demonstratio
omnis ex veris procedat, assumitur à docente
quod falsum non scitur, & quod verum non scitur,
nisi ex veris. At de principijs quidē hactenus,
quibus colligendis haud parum mihi profuit
cōmentarijs suis Iudocus Chlichoueus in Iaco
hum Fabrum Stapul. vir apprime doctus, &
inter scholasticos quoque theologos, partes si
nō primas, secundas tñ haud dubie obtinens.
Cæterum ab his demonstrabiles propositiones
θεωρηματικὰ à Græcis appellantur, quæ Latinis
speculationes dici possunt.

θεωρηματικὰ

QVOD PER QVATVOR causarum genera demonstratio potissimum fiat.

causarum genera

Quoniam autem omnis demonstratio
ex principijs fit, principia autem &
causæ idem, illud quoque iam dicere o-
portet, quod causæ numero quatuor sunt, v-
prima *secunda* *tertia* *quarta*
na quidem quod quid est esse, hoc est, substan-
tiæ ratio, formaque & definitio. Secunda vero,
quæ cum est forma, ut ipsa sit necesse est. Hæc
autem materia est. Nam non potest sine subie-
cta materia forma subsistere. Tertia autem,
vnde initium fit motus, quæ est efficiens cau-
sa. Quarta vero, cuius gratia quippiam fit, id
est finis est rei cuiusque. Sane omnes hæc causæ
in demonstrationibus spectantur, & medijs in
his termini sunt, Ac ratio quidem ipsa substan-
tiæ, quemadmodum in demonstrationem ve-

TRACTATUS VII.

niar, sumaturq; prius dictum est, videlicet cū
 dicebatur definitionē demonstratiōis esse prin-
 cipiū, vel ab ipsa demonstratiōe solo situ diffe-
 rentē. Materia vero hoc modo redditur, cum
 quæritur, quamobrē animalium corpora cōsu-
 mantur corrūpanturq; quia cōtrarijs cōstant. *id est materia dicitur
 p. 111*
 Omne siquidē, quod ex cōtrarijs cōflatum est,
 corrumpi natū est. Redditur & primū mouēs,
 si quærat, quare mundus est mirāda pulchri-
 tudine, quia deus opifex & ipse pulcherrimus
 sit. Redditur item finis, si quis sciscitetur prop-
 ter quid deus fabricatus est mundū, quia bonus
 est. Et quamobrē quispiā vxorem sibi ducen-
 dam statuit, nempe vt liberos habeat,

QVO PACTO SCIENTIA

ab opinione differat.

Sequitur hinc iam vt dicamus, quonā pa-
 cto ab opinione differat scientia. *Differenda scilicet
 ab opinione* Differt
 autem hæc ab illa modis duobus, rebus in-
 quam subiectis, & genere probandi. Rebus quæ
 dem subiectis, q; scientia quidem eorū est, quæ
 necessaria sunt, et aliter sese habere nō possunt. *Scientia*
Opinio autē & eorum quæ falsa plærunc; sunt,
 & aliter se habere possunt, licet vera sint. *Opinio*
 Genere vero probandi, q; scientia quidem ex ne-
 cessarijs proficiscitur propositiōibus: Opinio
 vero ex possibilibus contingentibusue, quæ
 nimirum neq; ad scientiam, neq; ad intellectū
 pertinent, qui principiorum habitus ab Ari-
 stotele definitur: Quare si habitus omnis

DE DEMONSTRATIONE

quo vera cognoscuntur, aut scientia est, aut in
tellectus, aut opinio, relinquitur opinioem ea
rum rerum esse, quæ tamen veræ aliquando
sunt, secus tamen esse possunt.

QVOD DVPLEX SIT IGNO-
rantia, & quid sit solertia.

Ignorantia p[ro]p[ri]a
Ignorantia f[als]a
*Ignorantia f[als]a
quod f[als]a*
Solertia quod

Ignorantia porro, quæ scientiæ in totum
opponitur, duplex ab Aristotele esse tradi-
tur. Vna quidem, cum alicuius rei penitus
rudes iguaricq[ue] sumus, puerorum instar, quæ
ob id ignorantia secundum negationem dici-
tur: altera vero, quæ affectionis ignorantia vo-
catur, quoties quis rudis quidem omnino nõ
est, sed falsam illius rei, quam tenere se putat, sci-
entiam opinionemue habet. Dicta est autē hæc
ignorantia affectionis, q[ui] cui contingit, illius
animus persuasionem quadam affectus sit. Pu-
tat enim se scire aliquid, quod tamē nescire me-
lius esset, idq[ue] aut per simplicem apprehensio-
nem, aut per syllogismum. Vnde & ab eodem
Aristotele dicta est, partim per syllogismū fa-
cta deceptio, partim in sensu error et hallucina-
tio. Tales profecto sunt barbari omnes & so-
phistæ, qui cum omnia intelligere videri ve-
lint, nihil intelligunt, nisi suo more omnia, hoc
est corrupte. Præterea ab Aristotele definitur
solertia, subtilitas quædam in non prospecto
tempore mediij inueniendi. Vel sic: Solertia est
sagax, repentinaq[ue] cōiectatio inuētioc[um] mediij
vt si quis videns lunam, eam quidem partem,

TRACTATUS VII.

quæ solem versus semper deurgit, lucidã habere intellexerit, ob id, quia luna splendorem à sole mutuetur. Aut si quempiam quis cum numulario argentarioue colloquentem videns, intelligat statim versuram eum facere, & causam omnino sceneraticiam esse. Hæc tum coniectatio solertia est.

DE QUATVOR QVAESTIONIBUS SCIBILIBUS.

Postremo autem de quæstionibus scibilibus hac in parte nonnihil dicendum est. Sunt autem numero quatuor, quæ sunt quod est, propter quid est, si est, & quid est. Quæstiones quidem scibiles dictæ, quod per has quærimus de qualibet re in vnaquaq; sciëntia. Quærimus ergo aut de simplici, aut de composito. Simplex quidem hoc loco intelligitur, quod seorsum ex vno aliquo decem generum sumitur, vt est, vel deus, vel homo, vel centaurus, vel charybdis. Compositum autem, vt vtrum luna deficiat, aut vtrum iustum natura, an lege potius, & institutione hominum constet. Quoties igitur de simplici quærimus, prima et obuia protinus quæstio est, an sit: secunda, quid sit. Primum namque quærimus an sit deus, deinde quid sit deus. Si autem de composito quærimus, prima quæstio est, an subiecto prædicatum insit: Secunda, quamobrem insit, hoc est, propter quid. Nam simul ac didicimus lunam deficere, continenter quamobrem deficiat, quæ

DE DEFINITIONE ET DIVISIONE.
rimus. Haecenus de demonstratione dicta suffi-
fiant.

IN TRACTATVM OCT-
tauum Praefatio,

EQVITVR Hinc
tractatus de definitione parti-
ter & de divisione, quae qui-
dem quae partes quoque huius-
ius artis sint, ex tripartita
superius facta dialecticae
divisione facile intelligi po-
tuit. Nunc illud addendum

de vera
et definitione
et divisione
Differencia di-
visionis
Definitionis
demonstrationis
insuper est, quod sicut absque demonstratione nulla
scientia rite comparari potest, ita absque duabus
his partibus non scientia solum, sed nec ars vli-
la. Quo fit ut merito ipsae quoque philosophiae
instrumenta censerentur debeant. Distant autem
vel hoc ipso haec tria inter se, quod divisio qui-
dem ipsa aditum ad artes omnes, & disciplinas
praeparat, ceu diligens quaedam exploratrix,
quantum videlicet ars se vnaquaque exten-
dat. Definitio vero praeparata iam atque explo-
rata, veluti lumine adhibito, illustrat. Demō-
stratio deinde haec omnia perficit & consum-
mat. Ratio autem cur, cum ordo in his tribus
ita se habeat, prius tamen de demonstratione,
quam de ceteris duabus tractare instituerim: Quia
nimirum ipsa demonstratio est cui reliquae duae,

TRACTATUS VIII.

nempe definitio & diuisio, inseruire interdum probantur, & accommodari solent, quemadmodum etiã definitioni ipsa diuisio. Hinc & de definitione prius dicendum, q̄ de diuisione.

DE DEFINITIONE QUID SIT

& quo pacto à nomine differat, tũ item & à descriptione, & qd sit descriptio.

Igitur quid sit definitio, ipsa definitione

nunc explicemus oportet, hæc à Platone q̄

dem definitur hoc modo: *Definitio est oratio*

quæ quid sit, de quo agitur ostendit quam

breuissi. In qua definitione oratio posita est, vt

à nomine distinguatur, quod nomen quoque

rei naturam quomodocunq; significet, at ex

vnica constat voce, definitio autem ex dua-

bus saltem vocibus. Adiectum deinde est, quæ

quid sit, de quo agitur, ostendit, quoniam inue-

nias orationes quidem, quas tamen definitio-

nes nemo dixerit, quandoquidem rei naturã

nõ exponunt. Cuiusmodi oratiões sunt, quæ

apophthegmata, seu dicteria dicuntur, vt nos-

ce te ipsum. Ne quid nimis, et id genus aliæ. Po-

stremo adiectũ est, q̄ breuissime, quo ab alijs

distinguitur orationibus multo longioribus,

vt pote quæ certis cõstituuntur partibus, qua-

les sunt Ciceronis, & ceteræ huiusmodi. Ab

Aristotele vero in Topicis ipsa ad hũc modũ

definiã. Definitio est oratio quod quid est esse

significans, hoc est, oratio explicans quæ sit rei

natura, essentiaue. Quo in loco aduertendũ est

definitio qd

*explicans sunt
ex se ipso dicitur*

*placit
definitio quid*

DE DEFINI. ET DIVISIONE.

Sic Gale= Aristotelem græce loquentem, in definitione
 no 4. The sua vsum verbo ἤρ, quod Græcis est temporis
 rapcutic. paratatici, latinis præteriti imperfecti. Atque
 lib. in ip: hoc ipsum ita consueſſe Aristotelem Geor.
 ſo fere pri valla Placentius fidenter aſſerit, vt erat pro
 cipio εντι est poneret. Sed ex libertate loquendi id eueniſ
 γένος ἤρ ſe potius exiſtimandum eſt, qua Græci ver
 νόος. i. ut bum paratatici temporis plæruncq; pro præ
 etiã Th. ſenti vſurpant. Itaq; nos ἤρ, eſt, vertimus, & ſi
 Linacrus Aristotelis interpres quiſquis ille fuerit, Erat
 interpretæ= interpretatus eſt, verbo ad verbũ. Ob id for
 tatur, u= taſſis q; illud, quod diximus, vel non animad
 num quid uertit, vel proſus ignorauit. Vnde et eã ipam
 dã genus definitionẽ hic ſubñciendã duximus his v̄bis,
 eſt morbi. εἰ δὲ ὅρος μὴ λόγος τὸ τί ἤρ εἶναι σημαίνωρ
 Sed ne illud quidem omittendum puto, defini
 tionẽ ipſam termini nomine, quod græce ὅρος
 dicitur, plæruncq; appellari à translatione ter
 minorum terræ. Nam ſicut per illos fundi in
 agro à ſe inuicem diſpeſcuntur, ita per defini
 nes res à ſe inuicem diſcernuntur. Rurſus au
 tem & à nomine definitio differt, quoniam qd
 nomen obſcure & indiſcrete ſignificat, id defi
 nitio euidenter & diſcrete exponit. Differt itẽ
 & à deſcriptione, q; deſcriptio quidem veluti
 opacæ alicuius picturæ imaginem gerit: defi
 nitio autẽ perfectæ picturæ faciem refert.
 Hinc et deſcriptio à Boetio definitur, ex pprie
 tatibus informatio quædam rei, & tanquam
 color

εφοβ

ενομολογία
 εἰρηνη

εἰρηνη διαφωτισθη
 εἰρηνη

εἰρηνη

TRACTATUS VIII.

coloribus quibusdā depictio. Ex proprietatibus inquit, hoc est ex proprijs cuiuscq; rei accidentibus. Atq; hæc proinde poetis atq; oratoribus magis vsu venire, solet, nec in id habetur vt quid sit res dicet, sed qualis sit, quasi inspicendam ante oculos ponat.

QVOD DVPLEX SIT DEFINITIO.

ERgo duplicem esse definitionem, tam ex his quæ dicta sunt, autore Seuerino Boetio, q̄ ex Aurelio Augustino vel potius alio quopiā, qui etiam Augustino, ipso vetustior fuit (vt Lau. Valla sentire videtur) colligere licet. Alia namq; dialectica est, alia rhetorica, & dialectica quidē est, q̄ cōmuni tantū designatur nomine, & definitio appellatur: rhetorica vero, quæ alio nomie descriptio dicitur, qualis ea est, quæ paulo superius à nobis ex Boetio definita est. Inter vtranque porro hoc interesse ex eodem Boetio animaduertimus, q̄ hæc quæ oratoribus apta est, non etiam philosophis proinde conuenit: quæ tamen philosophorū propria est, ea conuenire potest & oratoribus. Omnia namq; (inquit ille) quæ philosophorū sunt, orator in dicendo recte vsurpare atq; his vti potest. At cōtra philosophus in disputationib. suis, quæ oratorum propria sunt, cuncta fere contemnit, neq; enim adiungit aliqñ signū, neq; quod credibile est, aut probabile solū, sed quod necessariū omnino fuerit. Sed de harum vtriusq; siue differentijs siue spe

Definitio duplex

*Definitio dialectica
Definitio rhetorica*

Differentia vtriusq;

DE DEFINI. ET DIVISIONE
ciebus, tam proprijs q̄ cōmunibus, deinceps
ordine dicere haud alienum fuerit.

DE TRIPLICI DIALECTICAE DE-
finitionis forma ex Cicerone, tum quem
admodum alia ab alia distet.

*Dialecticæ defi-
nitiois formas quæ
præ substantia*

*q̄ ḡne et diffi-
cillima*

A primæ enumerat

Fius igitur definitionis, quæ dialectica di-
cta est, tres à M. Cicerone differentiaē po-
nuntur, siue formæ principales. Ex his vna
quidem est, quæ substantialis dicitur, altera ve-
ro, quā idem à partiū enumeratione appellat,
tertia q̄ à nota dicitur. Porro eā q̄ substantialis
dicitur, & philosophorū maxime propria est,
Aristoteles plenā atq; perfectā cōsistere ait ex
ḡne & differentijs, vt cū homo definitur, ani-
mal rationale mortale. A partiū vero enumera-
tione definitio ē, cū enumeratis omnibus totis
us alicuius partibus, id quod totū est, cognosci
tur quid sit. Qua quidē definitione poena q̄ le-
gibus sancita ē, definitur hoc modo: Poena ē, q̄
vno ex octo modis fit, nēpe aut dāno, aut vin-
culis, aut verberibus, aut talione, aut ignomi-
nia, aut exilio, aut seruitute, aut morte. Eadem
quoq; definitioē & mūdo à Cleomede in li-
bro de mūdo ita definitur, Mundus est, inquit,
ex cælo terraq; necnō ex naturis, q̄ intra hæc
includuntur, cōstitutio. Vnde & admonēdus
hic est diligēs lector, nō esse necesse vbi quodā
modo partiū infinitas quædā est, vniuersa in
ipsa partiū enumeratione cōcludere, vt in defini-
tione mūdi ita facta. Tali itē vsus ē Cicero cum

TRACTATUS VIII.

eum definit, q̄ nō liber est: Is (inquit) ē, qui nes
 q; cēsu, neq; vīdicta, neq; testamēto talis ē. Et
 enim hæ partes sunt dādē libertatis. Nec mo-
 ueat quēpiā, q; per hanc definitionē quid sit nō
 liber, cōstitutum ē nō quid sit, quando per æq;
 definitiōe opus ē cū ostendere volumus, quid
 nō sit quippiā, q̄ quid sit. Porro à nota, vt *Cicero nota sine*
 cero: siue ab etymologia, vt Aristoteles, defini- *Etymologia*
 tio dicitur, cū vis verbī, q̄ in cōpositione sita
 est, rem suā facta quadā discretione designat,
 vt in I. Offici. libro Cicero, quid sit fides, hoc *fides quid*
 mō definit: Fides est, inquit, quia fiat quod di-
 ctum ē. Tribus igitur positis, veluti principas *substantialis de*
 lium definitionum formulis, sola primā q̄ sub- *finitio vera*
 stantialis est, & à toto dicitur, vere definitio
 nūcupatur, aliæ duæ nominis tantum honore.

QVAE, ET QVOT SINT IN

summa definitionū, siue differentia, siue
 species, tā philosophis q̄ oratoribus,
 necnō & poetis communes.

IN summa autē ipsius definitionis, siue dis- *definitiois disse*
 ferentia, siue species numero quindecim ex *quo sine spec*
 Boetio colliguntur, quarū tamē bonā pars *sunt quindecim*
 em ex Aure: Augustino in eo quem de diales-
 etica scripsit libello, si tamē autorē titulus non
 mentitur, Boetius collegisse videri potest, quas
 & hic nunc per ordinē recensere collibitum est.
 Ex his igitur prima quidem à Græcis *ὁρισμός* *prima*
 dicta est, à Latinis vero substantialis siue els

DE DEFINI. ET DIVISIONE

fentialis appellari potest, vt quæ substantiam
 essentiamue rei cuiuslibet proprie demonstrat,
 qua & philosophi proinde maxime vtuntur.
 Cuiusmodi est hæc hominis definitio, animal
 rationale mortale risus & disciplinæ capax.
 Hæc em̄ per species & differentias descendens,
 ad proprium tandē venit. *Secūda* vero, quæ à
 notione latine, Græce ἐνοιοματική dicitur.
 Hæc rem non per substantiā, sed per actum po-
 sitius explicat, vt homo est quod rationali con-
 ceptione & exercitio cunctis præest animans
 tibus. Hic quidē nō quid homo sit, dictum est,
 sed quid agat, atq; ita quodam quasi signo in-
 notitiam deuocatur. *Tertia* quæ à qualitate no-
 men accepit, græce ποιοτική dicta, quæ quale
 quippiā sit ostendit potius, q̄ quid sit, vt homo
 est q̄ ingenio valet, artibus pollet, bonūq; ac
 malū discernit, hic em̄ non quid homo sit, sed
 qualis sit designatus est. *Quarta* autē est, quæ
 à Græcis ὑπογραφική, à Latinis descriptiua,
 à Cicerone vero descriptio appellatur, vt lu-
 xuriosus est, qui victus nō necessarij, sed sum-
 ptuosi appetens est, delicijs affluens, & ad libi-
 dinē procliuis. *Quinta* vero est, quæ græce κα-
 τὰ λέξιν, latine ad verbū dicitur. Hæc uocem
 illam de qua queritur, alio sermone designat,
 & quodāmodo quid sit declarat: vt contice-
 scere est tacere. Qua etiā definitione locus tum
 ab Aristotele, tū à Cicerone sedes argumen-

Secūda

Tertia

Quarta

Quinta

TRACTATUS. VIII.

ti definitur. Sexta, quæ græcis κατὰ διαφοράν ^{Sexta}
 Latinis per differentiã dicitur, vt cū quæritur,
 quid inter regē & tyrannū interfit, vterq; ad
 iecta differentiã, quid sit definitur hoc pacto:
 Rex est, qui pietate & modestiã erga suos vti
 tur. Tyrannus autē, qui in suos sæuit, & crude
 litatem exercet. Hinc & illud apud Terent. in
 Adelphis: Hoc pater ac dominus interest. Sep^{Septima}
tima est, quæ, κατὰ μεταφοράν. i. per transla
tionem dicitur, vt adolescentia est flos ætatis,
senectus ætatis occasus. Item caput arx corpo
ris. Octaua vero ē, quæ κατὰ ἀφαιρέσειν τὸν ἐναν^{Octava}
τίαν, id est, per priuantiam eius contrarij quod
definitur, dicitur: vt bonū est, quod malū non
est. Quo quidē genere definitionis vti licet, cū
notum est alterū contrarium. Hac & Horatius
epistolarū I. ad Mecænatē vsus est, cū ait: Vir
tus est vitium fugere, & sapientia prima Stul
tia caruisse. Nona est, quæ κατὰ ὑποτύπωσιν, ^{Nonā}
id est, per quandam informationem dicitur: vt
Aeneas est filius Veneris & Anchisæ. Porro
hæc in indiuiduis, quæ græce ἀτομά dicuntur,
versatur semper. Desideratur præterea & in
nomnibus quæ ὁμόνυμα sunt, hoc est, æqui
uoca, vt est Ajax Oileus & Telamonius. Er
go quoties vnum aliquē definire volumus, à
genere, à patria, à corpore, à factis, à dictis,
ab animo, hoc genere definitionis vtimur. De^{denuntia}
cima deinde species est, quæ dicitur ὡς τὸ ὄνομα,

DE DEFINI. ET DIVISIONE

hoc est, vt secundū figuram dicam. Cuiusmodi definitio ē, vt si quærat, quid est animal, & respondeatur, vt homo, qua & Aristoteles vsus est, cum dixit: οὐσία ἐστὶ ὡς ἀνθρώπος, id ē, substantia est, vt homo. *Vndecima*, quæ κατὰ ἐνδέχασιν ὁμογενούς. i. per indigentiam pleni ex eodem genere, dicitur, vt si quærat, quid sit quadrans, & respondeatur, cui dodrans deest, vt as sit. *Duodecima*, quæ κατὰ ἔπαινον dicitur. i. per laudem, vt apud Ciceronem pro Cluentio: Lex est mens, & animus, & consilium, & disciplina ciuitatis. *Quarta* etiam ea est, qua ab Aristotele philosophia definitur, ars artium, & scientia scientiarum. *Tertiadecima* est, quæ κατὰ ἀναλογίαν. i. iuxta proportionē dicitur, vt cum maioris rei nomine minor designatur, vt edictum est lex annua, & homo minor mundus. *Quarta decima* vero, quæ κατὰ ἕπερος τι. i. ad aliquid dicitur, vt pater est, cui filius est. *Quintadecima* demū, quæ αἰτιώδης. i. causalis dicitur, vt quæ causam rei de qua queritur, reddat, vt dies est latio solis super terram. Similis huic & illa est apud Ouid. Res est solliciti plena timoris amor. Efficat enim amor, & causa plerumque est vt quis nimis sollicitè anxietate alteri timeat.

QUOT, ET A QUIBVS DEFINITIO SUMATUR.

TRACTATUS VIII.

Sane definitio illa, quæ philosophis maxime *definitio dubi*
 gis peculiaris est, cum ex genere & differentijs *modus à qui*
 constituitur præcipue, interim tamen *summar*
 sumitur aut à materia, aut à specie siue
 forma, aut à subiecto, aut à fine. *A materia*
 quidem, vt si statuam definias ex ære, vel alia
 qualibet materia, quæ huius vel illius rei referat
 simulacrum. *A forma* siue specie, vt si quis
 definiat iram, quæ est vlciscendi cupiditas, quæ
 eadem à materia definitur esse ebullitio sanguinis
 circa cor. *A subiecto*, vt cum dicitur quæ
 est astrologia est ars quæ circa cœlestia
 corpora versatur. *A fine* vero, vt quem conseruitur;
 vt medicina est ars in humano corpore
 sanitatis effectrix.

DE VIRTUTE DEFINITIONIS,

tum & de eius vitijs.

Ante omnia autem & quæ sit virtus definitionis
 dicendū. Sane hæc est, vt definitio suo ex altera
 parte definito res spondeat. Hanc Rodolphus Agricola legem
 definitionis uocat, eamque huiusmodi esse dicit, vt neque
 plura complectatur, quàm ipsum definitum, neque
 pauciora, sed de quocumque vnum dicitur, & alterum
 dicatur. *præ hinc* Huic porro aliam idem adiungit, vt
 quid sit res, hoc est substantiam rei explicet. *secunda*
 Præter has deinde duas, tertiam quoque adiicit, vt sit
 aperta, hoc est, neque ambiguis nominibus, neque
 obscuris, aut ex longinquo translatis cõstet. Sunt & aliæ ad hanc
tertia

DE DEFINI. ET DIVISIONE

*duo vitia
definitionis*

*probatio
exempla*

defectus exempla

tertium vitium

de his amissis

rem ab eodem positæ leges, quas hic brevitatis studio prætereo. Ex prædictis igitur & quæ sint vitia definitionis, facile est intelligere. Sunt autem duo præcipua: primū ne quid abūdet; alterum, ne quid deficiat. Et dictionum quidem abundantia, rei facit defectū: defectus vero dictionum, abundantiam rei. Atque ex utroque minus apta definitio est. Sed hæc nunc exemplis ostendamus. Per abundantiam igitur definitio fit, si hominē ita definias: homo est substantia animata sensibilis. Est hæc quidem definitio, declaratio quedam hominis. Nā hæc omnia, homo est. Verum si conuertas, non respondēbit: Per defectum vero, ut si quis definiat cupiditatem hoc modo: Cupiditas est aliena appetendi desiderium, sed ne hæc quidem æquo respondet rei definitæ, propterea quod minus cōprehensum ea est, quæ res nois postulabat. Nā non sola cupiditas avaritia est, imo præter avaritiā, quæ habendi proprie cupiditas dicitur, est insuper tum dñandi, tum vlciscēdi cupiditas. Potest & tertium his duobus vitiis adijci, quoties scilicet falsum quippiam definitio dicit, hoc pacto: Sapientia est pecuniæ querendæ diligentia. Verum de definitione hæctenus.

DE DIVISIONE.

Restat hinc tertium philosophiæ instruentium quod quidē est diuisio, quæ quæ habeat usum ad disciplinas cōparandas, hinc quoque nosse licebit, quod sine hac quæadmodum

TRACTATUS. VIII.

definitio quidem fieri debeat, haud planè intel-
 ligi possit, quippe per quam ea, quæ ad definitio-
 nem sumuntur, ex ordine prius colliguntur,
 id quod facile liquebit, si exëpli causa, nos-
 men ipsum susceperis definiendum. Nam pri-
 mo huius generis vox sumitur, deinde vocem
 ipsam diuido, in vocem significatiuam, & nō
 significatiuam. Definitio igit nomen q̄ est vox
 significatiua: quæ oratio, quia nomini nondū
 æquatur, rursus diuido significatiuam vocem
 in eam, quæ secundum placitum significatiua
 est, hoc est, ex hominum impositione, & eam
 quæ naturaliter significat. Itaq; prædictę orati-
 oni addo, secundū placitum: fitq; definitio no-
 minis hoc modo: Nomen est vox significatiua
 secundum placitum. Verum quia nec sic de-
 finitio definito ex æquo conuenit, idcirco id
 quod est significare secundum placitum, deĩn-
 de diuido, ac dico: vocem secundum placitū
 significantium, aliæ quidem cum tempore, ali-
 æ vero sine tempore significant. Sed quia ne
 sic quidem perfecta nominis definitio habere-
 tur, rursus aliam aggredior diuisionem, nem-
 pe eius quod est significare sine tempore, nam
 huius aliud quidem est, cuius partes extra sig-
 nificāt, aliud uero, cuius partes extra nō signifi-
 cant. Itaq; uominis definitionem tandem hoc
 modo compleo ac dico: Nomen est vox significatiua
 secundum placitum, sine tempore, cuius
 nulla pars extra significatiua est. Sed

*hanc diuisionem
proferunt et
non improbat*

*Alia diuio ho-
ni significatiua*

uio de finitio

perfecta definitio

DE DIVISIONE

nunc quid sit diuisio, & quotupliciter dicatur, dicendum hinc est.

DE DIVISIONE, QUID SIT, & quot modis dicatur.

diuisio quod **D**iuisio igitur (vt in vniuersum dicamus) est communioris in minus communia diductio. Semper em̄ quod diuiditur, *diuisio in* communius ijs est, per quæ diuisio fit, & per hoc latius patet. Fit autē multis modis. Siquidē
 1. *di* alia est diuisio generis in species: alia, cum totū veluti in partes secatur, quam proinde quidā
 3. *di* partitionem dicere malūt: alia rursus, cū vox multorum significatiua, in proprias significaciones distrahitur, quem tamen diuidendi modum Rodolphus Agricola non admodum p̄bat, sed enumerationem potius dicendam existimat, quemadmodum & cum species in indiuidua diducitur, id quod etiā Iohan. Damasco no ita placet. Similiter autē & quoties ab vno ad plura, & à pluribus item ad vnū diductio fit, enumeratio dicenda videtur. Ab vno quidē ad plura, vt à medicina homo medicus, liber medicus, herba medica, manus medica. Hic illud Vergil. Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor abnegat. Et item vas medicinale, & medicinale emplastrum, siue cataplasma, & id genus infinita alia. Hæc em̄ oīa ab vno sunt, quoniam à medicina nomen iuenerunt. Ad vnum autē, vt salubre medicamen, salubris esc̄a, salubris aura. Hæc siquidem ad vnam res

TRACTATUS VIII.

dunt sanitatem. Cæterum præter prædictos *Alij dicitur*
 diuidendi modos est qui secundum accidens *si modj*
 dicitur, cum aut subiectum in accidentia diuis
 ditur, aut accidens in subiecta, aut accidens in
 accidentia. Ex prædictis igitur patet, quod diuisio *diuisio aliq.*
 uisionum aliæ quidem propriæ dici possunt, *propria & impropria*
 aliæ vero impropriæ & abusuæ.

DE diuisione generis in species.

Generis in species diuisio fit, cum ipsum *Genus diuisio*
 in species per differentias diducitur: aliq̄ *in species*
 ties aut & in ipsas species citra differenti
 as, vt magnitudinū hæc est linea, hæc superfi
 cies, illa vero corpus: aliquoties autem nomi
 nibus carent eæ, quæ sub eodem genere conti
 nentur species, quod vbi contingit, accipimus
 vnus alicuius speciei differentiam, deinde alia
 rum specierum, quia vnā aliquam differenti
 am communem non inuenimus, circumloqui
 mur eam alterius differentia negatione, quem
 admodum in animalis diuisione fieri videmus,
 cū ipsum ita diuiditur, animalium aliud ratio *exempli.*
 nale, aliud irrationale. Hic irrationale non nisi *dictum*
 eius quod est rationale, negationem explicat.
 Quamobrem hæc vera differentia esse nō pos
 test, quippe cū oīs species ex differentia cōstitu
 atur. Nihil em̄ ex negatione constituit. Ergo *diuisio nega*
 quoties negatiōe facimus diuisionem, prius af *hōt facta*
 firmatio, post negatio subiicienda ē, nec id ab re
 quidē, quippe q̄ affirmatio natura ipsa prior
 sit negatione. Aliquoties item & differentia *Differentia hor*
specierum

DE DIVISIONE

loco specierum in diuisione ponuntur, vt cū dicimus: Quantitatis aliud continuum, aliud discretum, quæ cum differentiarum nomina sint, vice tamen specierum posita sunt.

*Questio de di
uisioe generis*

VTRVM IN SPECIES, AN IN differentias rectius genera diuidantur.

VNde & illud iam haud indignum inquit situ suboritur: Vtrum in differentias, an in species rectius genera diuidantur?

responsio boetij

Sane huic inquisitioni ita ex Boetio obuiam itur: Quoniam definitio diuisionis generis est in species proximas distributio, idcirco oportet secundum naturam diuisionis, in proprias species generis disgregationem fieri. Verum hoc interdum fieri nequit propter eam, quæ supra reddita causa est. Multis siquidem speciebus nomina desunt. Atq; ideo, quoniam quædam sunt genera prima, quædam vltima, quædam media. Primum quidem est, vt verbi causa, substantia: vltimum, vt animal: medium, vt corpus. Corpus nanq; vt animalis genus est, ita substantia corporis. Vnde quemadmodum neq; super substantiam quicq; inueniri potest, qd generis loco collocari valeat, sic nec sub animali, homo enim species est, nō genus.

generis differ

diuisio p sōm

Quare antiquior videbitur, per species diuisio si indigentia nominum non sit. Ergo si his non abundamus, genera prima vsque ad vltima cōuenit in differentias separare. Hoc autem fit, si primum genus in suas differentias

TRACTATUS VIII.

disgregemus, nō in sequentis proxime, aut posterioris generis differentias, & rursus posterius in suas, & non in sequentis deinde differentias. Necq̄ enim eadem sunt differentiae substantiae & corporis, aut corporis & animalis. Si quis igitur dicat: Substantiarum alia corporalis est alia incorporealis, recte quidem diuisionem fecerit, hae namq̄ propriae differentiae sunt substantiae. At non recte, si ita dixerit: Substantiarum alia animata, alia inanimata est, Siquidem hae corporis, non substantiae differentiae sunt, id est secundi, non primi generis. Quare manifestum est, secundum proprias differentias diuisionem faciendam esse, quoties per differentias genus distribuendum venit.

DE DIVISIONE TOTIVS IN

partes, & quot modis totum dicat,
& de partium inter se differentia.

Totum quoniam multipliciter dicitur, eius quoq̄ in partes multiplex diuisio est. Dicitur namq̄ totum aliud quidem secundum quantitatem, idq̄ duobus modis. Nam aut continuum id est, ut corpus: aut discretum, ut grex, item exercitus & populus. Aliud vero quod uniuersale appellatur, ut animal, & unumquodq̄ superius, si ad eius referatur inferiorius. Aliud quod totum in modo dicitur. Aliud autem, quod ex quibusdam velut virtutibus & potentijs constat, ut anima. Ac hinc nunc exempla subijciamus oportet. Totum igitur

DE DIVISIONE

scdm temp
scdm potentia
scdm vobis
scdm
vobis scdm
natura

quas partes proportionales quidam vocant: aut secundum tempus, vt cuius terminus inueniri non possit: aut secundum potentiam, quæ admodum deum infinitum esse dicimus. Alia item diuisio est, qua cum determinatione vox aliqua significare dicitur, vel sine determinatione, vt homo, quæ vox quando sine determinatione dicitur, quod quidem est cum simpliciter profertur, facit in intellectu audientis dubitationem, quæ tamen protinus tollitur, si de terminatio aliqua adijciatur, vt omnis homo.

DE DIVISIONE QUAE secundum accidens fit.

scdm subiecti
in accidentia
scdm accidentis
in subiecta
scdm accidentis
in accidentibus
et alia in subiectis
mutari possunt

Porro eorum quæ secundum accidens diuiduntur, alia est diuisio subiecti in accidentia, vt animalium, aliud mansuetum, aliud ferum, aliud medicæ inter vtrunq; nature, quemadmodum & à Plinio id annotatū est: Alia accidentis in subiecta, vt feritatis, alia ferpentis, alia volucris, alia reliquarum beluarū est: Alia demum accidentis in accidentia, vt candidorum, aliud durum, vt margarita, aliud molle, vt lac, quæ etiam diuisio vicissim in alterutra membra mutari potest, vt eorum quæ dura sunt, aliud album est, vt alabastrum, aliud nigrum, vt ebum: ac rursus eorum quæ mollia sunt, aliud album, aliud nigrum.

DE QUIBVSDAM LEGIBVS, vt recte diuisio fiat, obseruandis.

Vt autē

TRACTATUS VIII.

*de legibus ver
te dimissionis*

VT autem recte ipsa diuifio procedat, cer
tæ leges obseruandæ produntur. *prima* *prima lex*
ma, vt differentiæ, per quas genus
in species diuiditur, è regione constituantur,
& inter se oppositæ sint. Hinc nullus recte
dixerit, animalium aliud ratioale est, aliud bipes,
idcirco & ratioale & bipes, licet differât,
nulla tamen à se inuicem oppositione sciunguntur.
diuifio secundum accidens
Secunda, vt quicquid in diuifio continet, id totum
membra diuidentia explicent, hoc est, ne quid
vltra citraue dicatur, quoties quippiam diuifidendum
est. Alioqui aut superflua, aut diminuta erit
facta diuifio, id quod etiam in definitione cauendum
est. *Tertia*, vt si fieri commodè *tertia lex*
possit, diuifio omnis bimebris sit, id quod in
definitione eodem modo requiritur. Verum quo
minus illud fiat, vocabulorum indigentia plæruncq;
impedimento est, vt cum quærit quispiam,
quid est homo? respondentem minime necesse foret
dicere, animal ratioale mortale, si id quod est
animal ratioale, proprio nomine nuncupatum
esset, quod deinde cum reliqua differentia iunctum,
nempe mortali, definitionem hominis verissima
atq; integra oratione perficeret. Eodem sane modo
& diuifio ipsa duobus tantum terminis perficeretur,
si non interdum propria vocabula decissent, vt
cum dicimus: *Figurarum*, quæ quidem trilas *exempli*

DE DIVISIONE

trilateris dicitur
bimembris dicitur
 teræ sunt, aliæ sunt æquilateræ, aliæ totæ inæ-
 quales. Hæc trimembris diuisio duobus clau-
 deretur terminis, fieretq; bimembris, si ita pro-
 ferretur: Figurarum quæ trilateræ sunt, aliæ
 sunt æquales, aliæ inæquales. Inæquali-
 um rursus, aliæ sunt duo tantum latera inæ-
 qualia habentes, aliæ tria, hoc est, omnia simul.
 Sic cum dicimus, rerū alia bona sunt, alia ma-
 la, alia indifferentia: Qualia sunt, quæ necq; bo-
 na, necq; mala sunt. Hæc quidem diuisio trimē-
 bris quoq; est, at bimembris fit, si ita dicatur:
bimembris dicitur
Differentium item, alia bona, alia mala. His tri-
 bus iam expositis legibus, quarta demum ac-
 cedat, quæ est huiusmodi: Quoties genus aut
 in differentias, aut in species dissoluitur, post
 factam diuisionem, eorum per quæ diui-
 sio fit, definitiones atque exempla
 protinus subdenda sunt. Atq;
 in hoc absolutus tracta-
 tus octauus.

IN TRACTATVM NO- num de locis dialecticis Præfatio.

TRACTATVS IX.

700/14

SUPEREST PARS
 illa dialecticæ, quæ locos
 nobis subministrat, è quibz
 bus argumenta veluti eru-
 untur, atq; ea quidem pos-
 tissimum, per quæ de quas
 uis re, imo vero & de prin-
 cipijs etiam disciplinarum

probabiliter disputare cõtingit. Vnde euenisse reor, quod dialectica ipsa à quibusdam dicta est ars artium, & scientia scientiarum, ac p̄inde digna iudicata, q̄ primũ locũ inter artes atq; sciẽtias oēs obtineat. Tũ & eodẽ iure disputatoria ars appellet, id q̄d n̄ omen ip̄m apd' græcos plane iudicat, q̄ppe q̄d n̄ õ aliũde deduci certũ ẽ, q̄ à græco v̄bo διαλέγομαι, q̄d p̄ter alia, q̄ signifi-
 ficat, disputo q̄q; apd' nos significat, id q̄d facile ijs p̄ cõp̄erto esse potest, q̄ vel mediocriter il-
 lis gētis linguã callēt. Quã q̄ im̄p̄bant, ac per hoc vt inutilẽ cõtēnūt, hi mihi vident, vel in-
 uidia torq̄ri, vel stupore grauari, adeo vt sint plane sine om̄i iudicio. An ñdẽ nesciūt à Quin-
 tiliano p̄batissimo, grauissimocq; studiorũ cen-
 sore suafum esse, vt à græco sermõne pueri initit-
 um disciplinarũ capessant? Nec iniuria quidẽ,
 quippe q̄ (vt idem autor est) à Græcis ad nos
 oēs bonæ artes manarint: sed hi, vt video, sicu-
 ti nihil probant, nisi quod ad suum faciat pala-
 tũ, ita Gryllum suum ducẽ (vt est apud Plutar-
 chũ) sequentes per loca inculta prorsus, sterili-
 N ñ

DE LOCIS DIALEC.

acq̄, et pene deserta, glandibus adhuc vesci ma-
lunt, quam per amœnos atq̄ seraces campos
spaciantes, optimas colligere fruges, vnde p̄-
be pascantur. At de hoc satis superq̄ ad præ-
sens. Cæterum in hac parte de locis id præstis-
tit, quod nec ante, nec post alius quispiam, Ro-
dolphus Agricola è Frisia, quæ Germaniæ
haud ignobilis prouincia est, vir profecto
non satis laudatus, etiam à laudatissimis viris
Hermolao Barbaro & Erasmo Roterodamo,
cuius proinde si etiam vestigia imitari velim,
vix potero. Ita enim omnia & grauiter & acu-
te ab eo tradita sunt, vt veluti maiestas quædã
in his elucere videatur. Tamen si quid obiter
apud eundem inuenero, quod ad rem nostrã fa-
ciat, faciet autem haud dubie plurimum, haud
grauabor huic parti inserere, quantum quidẽ
nostra hæc institutio ferre possit.

DE UTILITATE DIALECTICÆ.

Quoniam igitur hæc pars (vt dictum
est) peculiari nomine dialectica appe-
latur, de utilitate eius pauca nobis ex
Aristotele dicenda videntur, priusq̄ locos ip-
sos aggrediamur. Est autem utilis (vt ille ait) ad
trita, ad exercitationes, ad colloquia, & ad eas
quæ sunt secundum philosophiã, disciplinas,
quæ eadem Græce idem his verbis expressit:
πρὸς γυμνασίαν, ἐρ τεύξετε, καὶ τὰς ἡθελισσά-
θιαρ ἐπισήμας. Ad exercitationes quidem sa-
ne utilis est, quia methodum hanc habentes,

TRACTATVS IX.

facile de proposito quouis argumentari poterimus. Ad colloquia vero, eo quod multorum recensentes opiniones, non ex his quæ extranea sunt alicui disciplinæ, sed ex proprijs sermocinabimur ad eos, vel potius contra eos, transmutantes, si quid ab his nobis perperam dictum esse videatur, quod quidem tum maxime fieri consuevit, cum inter confabulandum (vt fit plæruncq; vel in congressu, vel in consuetu) quicquam proponebat discutiendum. Cuiusmodi profecto colloquia illa videri possunt, quæ apud Au. Gellium in noctibus Atticis, et apud Macrobius in Saturnalibus passim leguntur, Ad eas porro, quæ sunt secundum philosophiam, disciplinas, vtilis omnino est, quod cum possimus ad vtrancq; partem disputare, facile in singulis intuebimur quid verum, vel falsum sit. Præterea autem & ad prima eorum, quæ in vnaquaq; disciplina principia sunt, vtilis probatur. Nam ex proprijs propositæ alicuius disciplinæ principijs dicere aut disputare de ipsis, impossibile est, eo quod in vnaquaque disciplina prima omnium principia sunt. Atqui id multo commodissime fieri potest ex probabilibus, qualia præsertim in hac arte traduntur, quæ cum sit inquisitiua, ad omnimethodorum principia viam habere dicitur. Sed nunc quid sit locus deinceps dicamus.

DE LOCO QUID SIT, TVM

& de argumento ipso.

DE LOCIS DIALEC.

Locus igitur est (vt ab Aristotele & Cicerone definitur) (sedes argumēti, quæ definitio (si tamen definitio dici meretur) ab eodem Cicrone à similitudine instituta esse monstratur. Vt igitur (inquit) earum rerum, quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco facilis inuentio est, sic cum peruestigare argumentū aliquod volumus, locos nosse debemus, quibus argumenta ipsa promūtur. Argumentum deinde ab ipso quoque definitur, ratio rei dubiæ faciens fidem. Itaque locus est, veluti publicum receptaculū, & (vt Rodolphus Agricola ait) thesaurus quidam, in quo faciendæ fidei instrumenta reposita sunt. Hæc nimis sunt ipsa argumenta. Argumentum igitur, quod fidem rei dubiæ facit, hoc est, rem dubiā probat, à loco aliquo educatur oportet.

DE MULTIPlici ARGUMENTI significatione, & quemadmodū ab argumentatione differat, quod hic argumentum vocamus.

Argumentū sane multiplex significatio à Quintiliano traditur. Siquidem & fabulæ ad actum scenarum compositæ, argumenta dicuntur. Rursus, omnis ad scribendum destinata materia, argumētum appellari potest. Et argumēta etiam dicuntur orationū velut themata, quemadmodum de Ciceronis orationibus Alconius Pedianus exponit: Argumentum (inquit) huius oratiōis tale est. Ve

TRACTATVS IX.

rum nullum horum tale argumentum est, quia
 le hic quæritur ab arguendo dictum, quod videli-
 cet rem arguat, hoc est, probet, nam arguere
 veteres etiam ostendere dixerunt. Hinc illud
 Vergil. Degeneres animos timor arguit. Hoc
 inquam, tale argumentum ab argumentatio-
 ne differt, quod argumentatio est verborum con-
 textus, certum aliquid ex his quæ anteces-
 dunt, concludens, ut syllogismus & induc-
 tio. Argumentum vero ipsius argumenta-
 tionis ratio, quod & medium nonnunquam
 dicitur. Ac proinde ut in corpore anima, et in
 anima rursus mens, ita in argumentatione argu-
 mentum. Igitur vis illa atque sententia & ratio, quæ
 ratione claudit, cum aliquid probat, ambiguum ar-
 gumentum vocatur. Ipsa vero argumenti elocutio
 expressioque, argumentatio dicitur. Unde & à
 Boetio ita definitur: Argumentatio est argu-
 menti per orationem explicatio.

DE QUÆSTIONE, QUID SIT,

& quemadmodum ab enuntiatione, pro-
 positione, & conclusione differat.

ERgo cum argumentum sit ratio, quæ rei
 dubiæ fidem faciat, quid hoc loco res du-
 bia vocetur, inuestigandum quoque est.
 Itaque sciendum quod res dubia haud quippiam
 hic intelligi debet, quam propositio dubitabi-
 lis, quæ proinde quæstionis sibi nomen inuenit,
 atque sortita est. Quandoquidem quæstio, dubitabi-
 lis propositio defini solet. Quo circa quæstio non

DE LOCIS DIALEC.

simpliciter propositio dicenda est, sed quæ cū
 interrogationis nota proponitur, vt nunquid
 anima immortalis est? Eadem tamen oratio,
 si simpliciter proferatur, nempe citra interro-
 gationis notam, quatenus videlicet aliquid de
 aliquo enunciat, enunciatio dicitur: Quatenus
 vero ipsa syllogismi alicuius pars sit, propositio
 appellatur. Insuper & conclusio esse potest,
 cum ex sumptis propositionibus collecta fue-
 rit factio syllogismo, aut vtcunq; aliter proba-
 ta, conuenienti adhibito argumento. Est enim
 conclusio argumento vel argumentis proba-
 ta propositio. Sed illud exemplo nunc osten-
 damus. Age igitur quæstio sit. Num anima
 immortalis est? Id ita quispiam probauerit, ta-
 li principio ex Platone desumpto: Quicquid
 semper mouetur, immortale est: anima autem
 semper mouetur, anima igitur immortalis est,
 atq; ita eadem oratio, quæ prius in dubitatio-
 nem adducta, quæstio proinde erat, postea fa-
 cta est conclusio. Quæ, si in altero syllogismo
 pars sumpta fuerit, propositio dicitur, & ante
 hoc enunciatio. Igitur quæstio, propositio, en-
 unciatio, & conclusio, subiecto, req; ipsa idē
 sunt, etsi ratione distinguantur.

QVO PACTO LOCVS SEDES
 argumenti intelligatur, & de loci diuisione.

Sed nunc etiam aperiemus oportet, quo
 pacto intelligi plane possit quod dictum
 est, Locus est sedes argumenti. Sane

TRACTATUS. IX.

id ipsum aperire, nō paruam huic parti lucem
 afferre videbitur. Itaq; dicamus ex Boetio. q̄
 sedes argumenti, partim maxia propositio in
 telligi debet, partim maximæ propositionis
 differentia, in quæ etiam, veluti membra que
 dam locus ipse diuiditur, vt sit ipsius diuisio
 huiusmodi: Locorum alius ē locus maxia, ali
 us locus differētia maximæ. Porro maxima
 propositio quæ dicitur, aliquoties quidem in
 tra ambitum argumenti continetur, hoc est,
 si ipi argumētationi inseritur: aliquid vero ex
 tra posita, vim tamen argumenti supplet ac
 perficit. Age igitur exemplum subiiciamus
 eius argumenti, intra cuius ambiū maxima
 propositio continetur, sitq; quæstio: An sit re
 gnum melius consulatu? fiatq; argumentatio
 hoc pacto: Quod diuturnius bonū est, melius
 eo est quod minus diuturnum est, regnum au
 tem diuturnius est quam consultatus, regnū
 igitur melius est quam consultatus. Huic
 nimirum argumentationi maxima propositio
 inserta est, quæ quidem est, quod diutur
 nus bonū est, melius eo est quod minus diu
 turnum est. Quæ præterea ita nota est, vt ex
 trinsecus probatione nō egeat, quinimo ipsa
 alijs probatio esse potest: Et quia inde nascitur
 argumentū, recte locus. i. sedes argumenti vo
 catur. Rursus subiiciatur exēplum, in quo ex
 tra posita maxima propositio, nihilominus
 vim affert argumento. Sit ergo alicui propo

DE LOCIS DIALEC.

fitum ostēdere, q̄ inuidus sapiēs nō est, à quo proinde huiusmodi nectatur syllogismus: Qui inuidus est, alienis affligitur bonis: at qui sapiens bonis alienis nō affligitur, sapiens igitur inuidus non est. Hic quidem maxima propositio inclusa non est, sed extrapositione, vim tamē argumentationi ipsa subministrat. Est em̄ huic argumētationi fides ex ea propositione, q̄ dicit: Cuiuscūq; definitio non conuenit, nec ipsum definitū. Insuper & argumentum, quo fides rei dubiæ facta est, à definitione deductū est. Sciendum autē q̄ argumenti nomine, tum hic, tum alibi, nunc quidem maxima propositio, imo & tota ipsius argumētationis probatio intelligitur, nunc ipsa argumētatio, quæ maxima propositione cōfirmari solet, id qd̄ his quoq; verbis Quintilianus aperte indicat libro. v. ubi de argumētis disputat: Hoc em̄ nomine (inquit) complectimur omnia quæ græci enthymemata, epichiremata, & apodixeis vocant. Interim vero & terminus, qui medius constituitur, quoties alijs duobus adiunctis, argumentatio contextitur, ac per hoc vim tenet probationis.

QVID SIT LOCVS MAXIMA ET
quid locus differentia maxime.

EX his igitur q̄ dicta sunt manifestū euadit, q̄ locus quidē maxia est vniuersalis & principalis & indemonstrabilis, atq; ita per se nota propositio. Cuiusmodi est maxima

TRACTATUS IX.

illa supraposita: Cuiuscūq; definitio nō cōuenit nec ipsum definitum, & id genus aliā. Ideo autem vniuersales & maxime propositiones dicuntur, qm̄ ipsæ sunt quæ cæteras continent propositiones, quippe per quas cōsequens, & rata conclusio fit. Locus vero differētia maximæ est, q̄ maxima à maxima differt, vt si dicā à definitione, aut à definito, aut ab alio quouis huius generis communi termino. Siquidē per hunc iā maxima propositio, in qua ipse ponitur, ab ea differt maxima, in qua idē terminus, vel nō ponitur omnino, vel si ponitur nō tñ qui argumentū præstet ad fidē rei dubiæ faciendā. Quare ab illa iā aliquoties repetita maxima, hæc differt maxima: Cuiuscūq; nō conuenit definitū, nec ipsa definitio, propterea q̄ tās etsi idem terminus in vtraq; ponitur, ab eodem tñ in vtraq; non sumitur argumentum. Vnde illarū duarū maximarū, altera à definitione, altera à definito, vt nomen, ita differētiā accipit. Atq; id ipsum quidem est, quod Boetius his prope verbis innuere visus est: Differentiæ (inquit) maximarum propositionum idcirco dictæ sunt, q̄ cum plurimæ sint propositiones, quæ maximæ vocantur, per has illæ veluti differre inter se dinoscuntur, vt cū ex quibus terminis maximæ propositiones cōstituātur, per ipsas nomine expresso indicantur. Itaque non in eo q̄ maximæ sunt, inter se differunt, sed in eo q̄ hic à definitione,

DE LOCIS DIALEC.

ille à definito, & hic rursus à genere, aut à toto locus dictus sit. Præterea si maximæ propositiones loci argumentorum sunt, & differentiæ maximarum locos esse necesse est. At de his quidem hæcenus. Nunc propositum proficquamur, hoc est, rem ipsam quam quærimus, aggrediamur.

QVO PACTO LOCI DIFFERENTIARUM maximarum diuidantur.

Restat igitur, vt posthabita locorum maximarum diuisione, eos deinde subdividamus locos, qui maximarum differentię dicti sunt, idq; ob eam in primis commoditatē, q̄ hi illis pauciores sint, quippe quę eos cōtineant vt vniuersaliores. Vnde & per hos facilior transitus fiet, attestante id ipsum Aristotele in Topicis libro II. Accedit, q̄ ex horum diuisione rem, quam quærimus, citius assequi poterimus. Sit autem diuisio huiusmodi: Locorum, qui maximarum differentię dicti sunt, alij ab his ducuntur terminis, hoc est, nomē accipiunt, qui in quæstione positi sunt, alij extrinsecus sumuntur, alij inter hos mediij sunt. Sed illud nunc animaduertendum hic est q̄ cum dicitur ab his terminis, qui in quæstione positi sunt, id cum primis intelligendū est ab altero illorum. Nam cum duo sint in vna qualibet pposita quæstione termini, subiectus vnus, & prædicatus alter, ab horum altero locus differentia maxime nomen accipit. Vt sit

TRACTATUS IX.

proposita quæstio. Est ne concha animal? in hac duo sunt termini, animal & concha, dubitatur autem, vtrum animal de concha prædicetur. Tertius proinde restat inueniendus, qui illos duos connectat, atq; id quod propositum est, ita esse confirmet, vnde & medium appellatur, & ratio, & argumentum. Hic iam tertius terminus ab altero illorum nomē accipiet, vt pote quod ad eum sit aut vt definitio, aut vt definitum, aut vt genus, aut vt totum, aut vt causa, aut quomocunq; aliter. Vt sit exempli causa, tertius iste terminus, animalis definitio, quæ est, substantia animata sensibilis. Tunc sic argumentor: Concha est substantia animata sensibilis, igitur concha est animal, quod nimirum iam antea dubitari poterat, cuius dubitationis scrupulus hinc pendere videtur, qd conchæ nec vident, nec vllum aliū sensum habeant, q̄ cibi & periculi, hoc est, gustus & tactus, autoribus Aristotele & Plinio. Ergo qui tertius accessit terminus, à definitione alterius è duobus, veluti è loco aliquo eductus, hunc scrupulum sustulit, factusq; est illius argumentationis probatio & argumentum, cuius deinde maxima superueniens propositio (quæ quidem est. De quocunq; prædicatur definitio, & definitum) omnem tollit dubitationem, ambiguitatemq; si forte interim dubitabatur adhuc, quænam sit ipsius definitionis ad definitum habitudo.

DE LOCIS DIALECT.

DE tribus locis qui à substantia dicuntur.

Terminorum porro, qui in quaestione ponuntur, alij, substantiam rei indicant, alij ipsam consequuntur substantiam. Substantiam rei indicant, siue à substantia termini dicti sunt, quicumque in definitione vel sola consistunt. Definitio quippe est, quæ substantiam rei monstrat indicatque. Sed id iam exemplo patefaciamus. Age igitur, quaeratur an arbor sit animal, fiatque huiusmodi argumentatio.

Animal est substantia animata sensibilis, arbor autem substantia animata sensibilis non est, non est igitur arbor animal. Locus quidem differentia maxime, à definitione. Locus vero maxima: Cuiuscumque definitio non convenit, nec definitum. Præterea autem & quoties à descriptione argumentum ducitur, locus à substantia dici potest. Nam ut definitio substantiam rei monstrat per genus & differentias, ita descriptio eiusdem intelligentiam claudit, quibusdam accidentibus unam proprietatem, quæ rei conveniat, efficientibus, vel substantialibus differentiis præter conveniens genus aggregatis. Quod quidem tum maxime contingit, cum prima genera describuntur. Huius tale sit exemplum: Albedo nullis subiacer accidentibus, ergo albedo substantia non est. Etenim substantia est, quæ omnibus subiacer accidentibus. Locus quidem differentia maxime, à descriptione. Locus vero maxima: Cuiuscumque non convenit descri

TRACTATVS IX.

prio, nec descriptū. Præter hos duos a substantia locos, tertius est, qui à nominis interpretatione dicitur, quæ M. Cicero notatione, Aristoteles symbolum vocat, illis haud multū ab similibus. Siquidē interpretatio nominis eius rei, quæ nomine ipso significatur, quædam quasi designatio est. Ab hac argumentū ducitur, si quærat. Vtrum philosophiæ studendū sit. Ad quod probandum talis instituitur syllogismus: Philosophia amor sapiētiæ est, atq; sapiētiæ esse studendū nemo dubitat, Phiæ igitur studendū est. Locus quidem differētia maxime, ab interpretatione. Locus vero maximus. Cui nominis interpretatio cōuenit, & ipsum nomē cuius interpretatio facta est. Sane hoc loco recte uti possunt ij, qui linguarū imperiti non sunt. Siquidē interpretari nihil aliud est q̄ linguā unā per aliam exponere. Fit tāmen & in eadem nonnunquam lingua, ut locuples dicitur qui locis abundat, hoc est prædijs & possessionibus. Cauendum autem ne temere quicquam interpretemur, quemadmodum ij solent, qui nullius prope linguæ sagunt. Quo fit, ut ijdem dictum lapidem esse interpretentur, q̄ pedem lædat: & pertram, q̄ pedibus quasi trita sit, cum vtrunq; græcam originē habeat, id quod Lau. Valla quoq; attestatur. Insuper & alia pleraq; ad eundem interpretatur modum, ridicule videlicet magis q̄ scite. Neq; vero nominis interpreta

DE LOCIS DIALEC.

tio ob id dicenda non est, si ad viuum (quod dicitur) non reddiderit id quod interpretandum proponitur, vt cœlum, quod (vt Varro interpretatur) quasi cœlatum dictū est. Nec item refert, si non rei cui attribuitur, omni ex parte conueniat, vt Philippus, quod nomen interpretatur, amator æquorum. Quid si nō omnibus conueniat, qui hoc nomine vocentur: dummodo tamē illi conueniebat, cui primum impositum est, patri fortassis Alexandri Magni. Ex quo frustra mihi laborare videntur hi, qui duplicem nominis interpretationem inducunt: Vnam quidem, quæ cum interpretato conuertatur: alteram vero, quæ conuertibilis non sit. At nunc illud potius scire debemus, quod per dictos locos varie argumēti possimus, nunc subiiciendo, nunc prædicando, eundē terminū, atque ipsum etiam de aliquo nunc construendo, nunc destruendo, Tum & conuerso ordine totidē modis, verbi gratia, à definito, à descripto, ab interpretato nomine. Simulque & maximas ipsas toties variare, id quod studiosus huius artis facile ex seipso intelliget, alioqui inutilis prorsus qui huic studio addicatur. Sed iam ad reliquos huius diuisionis locos transeundum esset, nisi illud succurreret prius admonendū, quod vt à definitione ad definitum, à descriptione ad descriptum, & à nominis interpretatione ad interpretatum, firma est & perpetua consequēdi ratio

TRACTATUS IX.

di ratio, ita & proprio, ad id cuius est propriū,
& contra, vt si quid risibile est, idem homo est.
Hinc & equus mansuescere posse probatur, cū
animal sit disciplinæ capax, iuxta illud Hora.
Fingit equum tenera docilem ceruice magis
ster. Ire viam, quam monstrat eques. Locus q̄
dem differentia maximæ à proprio. Locus ve
ro maxima, Si cui proprium alicuius rei con
uenit, & id cuius est proprium.

DE HIS LOCIS, QUI TERMINI

norum substantiam consequuntur.

His ita præmonitis, eos iã aggrediamur
locos, qui terminorum substantiam cō
sequuntur, Horum sane multifaria di
uisio est: Siquidem plura sunt, quæ singulari
bus substantijs adhærescunt. Ex his igitur ali
j à toto dicuntur, ali j à partibus, ali j à causis, a
li j ab effectibus, siue vt Cicero ait, ab effectis,
nonnulli à generatione, & à corruptione, & a
li j item ab vsibus, quidam etiam à communi
ter accidentibus. Sed ex his omnibus primus
exponendus venit, qui à toto dictus est: quod
vt commodius fiat, quot modis ipsum totum
dicatur, subiicere oportet. Dicitur autem totū
duobus modis: Aut enim vt genus, quod &
totum vñ dicitur, aut vt id, quod ex partib.
integratur. A toto igitur, quod & genus est, ar
gumentum ducitur, vt si quærat, an iustitia
sit bona, fiatq; syllogismus hoc modo: Omnis
virtus est bona, iustitia autē virtus est, iustitia

DE LOCIS DIALEC.

igitur bona est. Locus quidem differentia maxima, à toto, hoc est, à genere. Locus ꝑo maxima, Quæ generi adsunt, & speciei. Rursus sit quæstio, an humanæ res prouidentia regantur. Dicimus ergo sic. Mundus prouidentia regitur, humanæ autem res mundi partes sunt, humanæ igitur res prouidentia reguntur. Locus quidem differentia maximæ, à toto. i. ab integro, quod partibus constat. Locus ꝑo maxima, Quod toti cõuenit, & partibus. Porro ut à toto, tum hoc tum illo argumenta ducuntur, ita & cõtra ab utriusque partibus duci possunt. Itaque à partibus totius, quod genus est, argumentum ducitur, ut si quæretur. An virtus sit mentis bene compositæ habitus, & fiat syllogismus hoc pacto: Iustitia, fortitudo, temperantia, atque prudentia, habitus sunt mentis bene compositæ, & hæc quatuor vni virtuti velut generi subiiciuntur, virtus igitur mentis bene compositæ habitus est. Locus quidem differentia maximæ, à partibus totius siue generis. Locus ꝑo maxima, Quod singulis inest partibus, id toti inesse necesse est. A partibus autem, quæ integri partes esse dicuntur, argumentum ducitur, ut sit hæc quæstio, Estne rhetorica utilis? Dicimus hoc modo, Inuentio utilis est, & dispositio, & elocutio, & item memoria, & pronuntiatio: & hæc quinque rhetoricæ partes sunt, ut ex quibus ipsa integratur, rhetorica igitur utilis est. Tum ꝑo & per destructionem argumentatio procedit, ut si quærat quis

TRACTATUS IX.

piam, num hic, quem seruum esse constiterit, liber sit: Hunc si quis non esse liberum mōstra re velit, hic dicet: Si neq; censu, neq; vindicta, neq; testamento liber factus est, liber non est, at nulla earum parte liber factus est, non est igitur liber. Locus quidem differentia maximæ, a partibus, siue (vt Ciceroni placet) a partium enumeratione. Locus 2° maxima, Si omnes partes a re qualibet abiunctæ fuerint, & totū necessario abiungetur.

DE ALIIS QVIBVSDAM MODIS TOTIUS.

SVnt præterea ab his duobus modis alij modi totius. Namq; & totū dicitur in quantitate, & totum in modo, & totum in tempore, & totū in loco. Quorū tamen duos posteriores sub toto in quantitate cōprehendere plane licet. Horū 2° partes sunt, quæ sub ipsis particulariter sumuntur. Totū ergo in quantitate est cum vniuersaliter quicq; dicitur, vt est omne animal: cuius partes sunt, hō, leo, bos, & aliud q̄dvis animal. Totū in modo dicitur, cū simpliciter aliquid pponitur, vt hō, aut ambulat. Pars vero in modo est, quoties idē cū adiectiōe aliqua pponit, vt homo literat9, aut ambulat pedetentim. Totum in tempore est, vt cū dicimus semper, cuius partes sunt, nūc, hodie, aliquando. Totum in loco, vt cum dicimus, vbique: cuius partes sunt, hic, alicubi, Rome. At horum omium nunc exempla subiiciant.

DE LOCIS DIALEC.

Igitur à toto ad partem secundum quantitatem exemplū sit. Si in omnibus est verus vates Apollo, & in hoc verus esse perhibet, quod dixit, Aio te Aeacida Romanos vincere posse. A toto autem ad partem secundum tempus, ut si deus semper est, & nunc est. Rursus à toto ad partem secundum locum, ut si ubique deus est, & hic est. Ceterum in his haud quaquam id consequens est, si à parte ad totum, argumentum ducit, nisi per negationem siue destructionem, ut non est hic, ergo nec ubique est. At vero, à parte secundum modum utique recte argumentatio procedit, licet non contra, ut si quoquo modo mouetur deus, & simpliciter mouetur, irascitur autem deus, ergo mouetur, & si quis perdetentim ambulat, & simpliciter ambulat. Talibus fere exemplis, tum hic, tum alibi per hunc tractatum, si cui id magis libeat, uti omnino potest, ut à toto vniuersali siue à genere, ad species siue partes, per destructionem quidem, ut si non est animal quod eminus videtur, ergo nec homo est, nec equus. Per constructionem vero, ut homo est aut equus, ergo animal. Sic & à toto, quod partibus integratur, ad ipsas partes, per constructionem quidem, ut domus est, ergo tectum est, & parietes, & fundamentum. Per destructionem vero, ut si non est paries aut tectum, aut fundamentum, neque domus est.

DE LOCIS QUI A CAUSIS, dicuntur.

TRACTATUS. IX.

A Causis loci dicuntur, vel ab efficiente, vel à materiali, vel à formali, vel à finali, tot enim modis causa dicitur. Et efficiens quidem causa est, quæ principium motus præstat, vt aliquid fiat. Materia, quæ formas rerum subiecta suscipit, forma autem, quæ cuiuslibet rei species est & ratio. Finis vero, cuius gratia aliquid fit. Effectus porro, qui ad has sequitur. Ab efficienti igitur causa argumentum ducitur, vt si quis iustitiam naturalem esse ostendere voluerit, & dicat hoc modo. Congregatio hominum naturalis est, homo quippe naturaliter ciuile animal est. Iustitiam vero hominum fecit congregatio. Iustitia igitur naturalis est. Locus q. d. m. à causa efficiente. Locus vero max. Quorum efficiens causa naturalis est, ipsa quoque naturalia sunt. A materiali vero, vt si quis Mauros non habere arma contendat, idcirco quod ferrum eis desit. Vel hoc modo: Ferrum non est, igitur gladius non est. L. q. d. m. à causa materiali. L. v. m. Si non est causa materialis, neque ipsa quæ ex ea conficiuntur, esse possunt. A formali autem, vt si quis probet Dædalum non potuisse volare, quoniam nullas naturali forma pennas habuisset. L. q. d. m. à causa formali. L. v. m. Tantum vnumquodque potest, quantum forma eius naturalis permittit. A fine, siue à causa finali argumentum ducitur, vt sit propositum, an iustitia bona sit, fiatque hoc modo argumentum: Si beatum

DE LOCIS DIALEC.

esse bonū est, & iustitia bona est. Hic est em̄ iustitię finis, vt si quis scđm iustitiā viuat, ad beatitudinē perducatur. L. q. di. m. à fine, siue à causa finali. Lo. ve. max. cuius finis bonus est, ipsum quoq; bonum est.

DE LOCIS, QUI AB EFFECTIBUS dicuntur, & itē à gnatione & à corruptione.

AB effectibus quoq; harum, argumenta ducuntur. Verū ad hoc ipm scire oportet, duplicē esse cuiuslibet effectus causam: necessariā, vt sine qua effectus esse nō potest, & sufficientē, q̄ certe hmodi est, vt si adsit, impossibile sit effectū non esse. Itaq; ab effectu ad causam necessariā, ita argumētari possumus per cōstructionē, Gladius est, ergo ferrū est, & domus est, ergo intritū est, & lapides, aut ligna. Lo. quid. disse. ma. ab effectu ad causam necessariā. L. o. ve. max. Posito effectu, ponitur et eius necessaria causa. Rursus ab effectu ad causam sufficientē per destructionē potius q̄ per cōstructionē, qm̄ cōstruendo argumētationē, nō semper euenit, quod inferre volumus. Vnde nō recte sequit̄. Hic interiit, ergo iugulatus est. Siquidē id euenire posset alio quouis casu, aut letali morbo correpto alicui. Destruendo tñ ratū est quod inferit̄, vt nō interiit, ergo iugulatus non est. Item, lumen solis non est, ergo eius lux non est. Præterea scire debemus, q̄ ex ipsis causis latior patet argumentādi campus auctore Hegio. Itaq; ab efficiente quidem causā

TRACTATUS IX.

sa arguere possumus, statuam cōmendabilem
 esse, quia Phidias eam fecerit, aut Polydetus,
 aut praxiteles. Hinc illud Ouidij: Materiam su
 perabat opus. A materia vero, res preciosas
 aut viles esse, quippe q̄ tela serica preciosior
 sit lanea, & lanea item linea. Et iuxta Horatij
 sententiam, Vilius argentum est auro. Hinc e
 tiam scientia de anima, honorabilior ab Aris
 totele dicta est, cetera quauis de natura parte.
 A formis autem res extare, & item dignas, &
 minus dignas esse, vt hominem, q̄ rationale
 animal sit, digniorem quolibet animali. A fine
 res bonas siue vtilis, vt exempli causa, liberales
 artes, q̄ bonos & vtilis habeant fines. Cæ
 terū qui ab affectibus dictus est locus, hūc Boe
 tius eundem esse dicit, cum loco à generationi
 bus. Sed nos eos seiunximus, q̄ generatio vi
 delicet non sit que ad causas ipsas sequatur, cu
 iusmodi tamen effectus definitur, sed quæ pos
 titus via quedam sit ad effectus producendos,
 quæadmodū corruptio ad eorum desitionem.
 Atqui horum speculatio aliū postulat locum.
 A generatiōe igitur argumētū ducit hoc mō:
 Assuefactio ad virtutem bona est, igitur vir
 tus bona est. Lo. q. diff. max. à generatiōe. Lo.
 vero max. Cuius generatio bona est, ipsum
 quoq; bonū est. A corruptione vero, vt de
 suefactio à vitio bona ē, igit vitiū malū ē. Lo.
 qu. diff. max. à corruptione. Locus vero ma
 Cuius corruptio bona est, ipsum quod corrū

DE LOCIS DIALEC.

pitur, siue quod corruptum est, malum est. Sane sciendum, quod quoties ab hoc loco argumentatur, prædicatum consequentis contrarium seu oppositum esse debet prædicato antecedentis. Quod tamen non ita euenit in loco à genere ratione, ob eam fortassis causam, quod per hanc aliquid acquiratur, per illam autem deperdatur acquisitum. Etenim generatio, rei productio est, corruptio eiusdem abolitio est.

DE LOCIS QUI AB VSIBVS, & communiter accidentibus dicuntur.

Vsum definiunt rei cuiusque operationem, at minus proprie, quando quidem multarum rerum usus aliquis esse probatur, quarum tamen nulla est operatio, ut librorum usus quidem est aliquis, nulla autem operatio, & agri item, & gladii. Itaque rectius definitur cuiusque rei functio, in quibusdam tamen coincidunt usus & operatio, ut visio oculi, usus eius est, & functio & operatio pariter. Sed & illud hic cauendum moneo, ne ab usum pro usu usurpemus, ut hi faciunt, qui ita argumentantur: Interficere hominem malum est, igitur gladius malus est, quando certe in hoc non usus gladii est, sed abusus potius, quippe ad pulsandam iniuriam, non ad inferendam gladius factus est. Ab usibus siue ab usu igitur argumentum ducitur, si ita argumentetur quæpiam: Equitare bonum est, igitur equus bonus est. Locus quidem differentia maxime, ab usu

TRACTATUS IX.

Locus vero maxi. Cuius vsus bonus ē, ipsum quoq; bonum est. Cōmuniter accidentia, vt hoc loco accipiuntur, sunt quæ sese comitantur, idq; vel semper, uel plurimum. Ab his igitur argumenta ducuntur quoties ea sumuntur accidentia, quæ relinquere subiectum vel non possunt, vel non solent, v si quis hoc modo dicat, Sapientem non pœnitet. Pœnitentia enim malum factum sequitur. Quod quia in sapientem non cadit, nec pœnitentia quidem. Locus quidem diffetentia maxime à communiter accidentibus. Locus vero maxim. Cui non inest aliquid, ei nec illud quod illius est cōsequens, inesse potest. Rursus & hoc modo secundum affirmationem, Pluit, ergo vapores in sublime leuati sunt. Vnde nec illud iam prætereundum est, quod interdum quæ naturaliter priora sunt, in propositione tamē sunt cōsequētia, vt peperit, igitur cū viro cōcubuit. Interdum vero quæ naturaliter antecedūt, ea & in propositione priora sunt. Quo circa non recte ita proponitur. Inimicitia sunt, igitur bellum est. Sed è contrario potius, bellum est, igitur inimicitia sunt. Tale est & illud, qd' Anselmus inter mediū ordinis theologus (nisi iudicio fallor) collocandus, in libro de casu diaboli annotauit his verbis. Aliud est, inquit, rem aliquam causam esse alterius rei, aliud positionem rei causam esse, vt aliud sequatur; Nam cum incendium non sit causa ignis,

DE LOCIS DIALEC.

sed ignis è diuerso incendiij, positio tamen incendiij causa est, vt ignem esse sequatur.

DE LOCIS, QVI EXTRINSECVS
sumuntur, qui & quot sint.

EXpositis, locis qab ipsis terminis in questione positis sumuntur, restant dehinc exponēdi, qui licet extrinsecus sumpti, argumenta tamen questionibus suppeditant. Hi vero sunt, à rei iudicio siue ab autoritate, à similibus. à paribus, à propositione, à maiore, à minore, ab oppositis, à repugnantibus, à transsumptione, & à transmutata proportionem.

DE loco ab autoritate, siue à rei iudicio.

Locus qui rei iudiciū tenet, siue ab autoritate dicitur, huiusmodi est, vt si dicamus id esse, quod vel omnes iudicant, vel plures, & hi vel sapientes vel in vnaquaq; artium penitus eruditi. Huius exemplū est, præter firmamentū esse planetarum orbem septem, quoniam id ita astrologi doctissimi, & in astrologia sapientes, penitusq; eruditi iudicarint. Locus quidē differentia maximæ ab autoritate, siue à rei iudicio. Locus vero maxima. Quod omnibus vel pluribus, vel sapientibus hominibus videtur, ei contradicere non oportet. Huic & illa astipulat maxima. Vnicuique in sua arte perito credendum est. Sane hic locus et si per alias quoq; complures disciplinas vsum suū præstat, in duabus tamen id præcipue spectatur obseruaturq;: Vna quidem, quæ veluti cę

TRACTATUS IX.

terarū artiū fundamentū quoddā est, ac per
 hoc omniū infima, quippe literas docens, vn-
 de & nomē habet, à gręcis grammatica dicta.
 Altera vero, quę quoniā circa diuinos versa
 tur sermones, theologię nomē ab illis accepit:
 hinc etiā disciplinarū omniū suprema existit,
 & tanquā aliarum regina haberi debet. Verū
 vt illius autoritas in primis apud poetas est at-
 q; historicos, cęterosq; idoneos atq; pbatos
 scriptores, ita huius autoritas ex nouo & vete-
 ri testamēto petēda est. Porro cū duplex sit au-
 toritas, humana atq; diuina, scire debemus,
 quod humana plerunq; vacillat, diuina sem-
 per firma manet. Humanę igitur contraueni-
 re interdū licet, diuinę nunquā. Illa sæpe ratio-
 nibus fulcitur, hęc rationibus nullis indiget,
 sibi sufficientissima. Ergo cum in humanis di-
 sciplinis aliquis instituēdus est, is (qđ Aurelij
 Augustini & verbis & sententia vtar) dupli-
 ci via ducitur, autoritate & ratione. Et tempo-
 re quidem autoritas, natura vero ratio prior
 est. Itaq; quamuis imperitis adhuc, autoritas
 videatur esse accommodatior (oportet enim,
 vt Aristoteles ait, addiscentem credere) ratio
 tamen apertior est eruditis. Autoritas igitur
 imperitis adhuc, ianuam quodammodo
 aperit doctrinarum, & discipulum ducit. Ra-
 tio autem eundem iam eruditum pressis vesti-
 gijs hærere facit, & omnia intromissa luce cō-
 monstrat.

DE LOCIS DIALEC.

DE LOCIS à similibus, & à paribus.

Similia sunt, quibus eadem qualitas inesse. Sperspicitur. Vnde & similitudo definitur, rerum differentiū eadem qualitas. Atqui simile vt hic accipi videtur, sunt qui ita definiunt: Simile est quod eandem cum altero suæ varietatis probabilitatem habet. A similibus ergo siue à simili, hoc pacto argumentum dicitur, vt si dubitetur, an homini proprium sit bipedem esse, id ita probamus: Similiter inest equo quadrupedem esse, vt homini bipedē, at nō equo quadrupedē esse propriū, igitur nec homini esse bipedem. Locus quidem differentia maximæ à similibus. Locus vero maxima. De similibus idem est iudicium. Sane hoc loco ē vsus diuus Paul. Si CHRISTVS (inquit) mortuus resurrexit, & nos mortui resurgemus. Vnde errare conuincuntur, qui hunc locum vno pede claudicare dicunt, quod (vt aiunt) fallat plerumq; adducta similitudo. Verum id quoties accidit, non iam à similitudine, sed potius à dissimilitudine erroris sui causam habet. Quapropter Quintilianus huic præcipue loco iudicium adhibendum monet: Solent enim (inquit) nos fallere plerumq; similitudinum species, ideoq; adhibendum est his iudicium. Huic loco haud dissimilis est locus, qui à paribus dicitur. Sunt autem paria, quæ eiusdem sunt quantitatis, & paritas ipsa quantitatis veluti similitudo quædam est. Ab

TRACTATVS. IX.

hoc argumentum fit, si ita proponatur: Si cui in animo est Demosthenem laudare, cur non & Tullium laudabit, cum alter alteri par sit? Nempe quantus in eadem persuadendi arte vnus, tantus & alter. Locus quidem differens tia maximè, à paribus. Locus vero maxima, Parium idem est iudicium.

DE LOCO A PROPOSITIONE.

Confinis porro duobus illis quodāmodo est, qui à proportione locus dicitur. Nam vt similitudine res rei comparatur secundum qualitatem, & paritate secundū quantitatem, ita proportione habitudo comparatur habitudini. Est enim proportio quædam habitudinis comparatio. A proportione igitur argumentum ducitur, vt si quæretur an sorte eligendi sint in ciuitatibus magistratus, dicimus minime, quia nec regendis nauibus sorte præficitur gubernator. Locus quidem differentia maximæ, à proportione, Locus vero maxima. Quod in vnaquaq; re euenit, id in eius proportionali euenire pbabile ē. Hoc loco Aristoteles vsus est in Ethicis libro I. cum ait. Vt oculus in capite, ita mens in anima. Sane hic locus accommodari in primis iudiciis potest, nec non & negotiatoribus, siquidem vt operatio ad operationem, ita merces ad mercedem, & vt meritum ad meritum, ita premium ad premium. Et rursus vt delictū ad delictū, ita poena ad poenā. Hęc, n. oīa

DE LOCIS DIALEC.

proportionabilia sunt.

DE LOCIS à maiore, & minore.

MAius quod hic dicitur, & item minus hoc pacto definiri possunt: Maius est, quod suæ veritatis maiorē habet probabilitatem, è diuerso minus, quod minorem. A maiore autē argumētum ducitur, si ita dicas Non potest rex arcem aut urbē expugnare, ergo nec miles. Item, si non licuit Herodi habere uxorem viri alieni, igitur neq; fratris. Locus quidem differentia maximæ, à maiore. Locus vero maxima. Si id quod magis videtur inesse, non inest, nec id quod minus videbitur inesse, inerit. A minore vero conuerso modo, vt Si quilibet vel gregarius miles potest expugnare aut arcē aut urbē, et imperator. Item Si Scipioni priuato licuit Caium Gracchum mediocriter reipublicę statum labefactantem interficere, quāto magis cōsulibus licuit persequi, ac demum vltimo afficere suplicio Catilinā, terras cæde atq; incendio vastantē. Itē, Si feræ diligunt partus suos, qua nam in liberos nostros vti diligentia debemus? Locus quidem differentia maximæ, à minore. Locus vero maxima: Si id quod minus videtur inesse inest, & id quod magis videbitur inesse, inerit. Hos locos Cicero & Quintilianus vocant à cōparatione maiorum & minorū. A comparatiōe quidē maiorū vt si q̄s sacrilegiū aut peculatū committit, & furtū comittet.

TRACTATUS. IX.

A cōparatione vero minorū (qui tñ oratoribus magis, q̄ philosophis vsui est) vt qui facile ac palam mentitur, idem & peierabit.

DE LOCO A TRANSVMPTIONE.

CAeterum qui à transumptione locus dicitur, non is est, quē vulgus dialecticorum esse putat, atq; definit, quoties nomen magis notum transumitur pro nomine minus noto, in qua tamē opinione & Boetiū esse depræhendo virum alioqui de arte dialectica optime meritum. Sed vt cum bona eius venia dixerim, quādoq; bonus dormitat Homerus, immo vt idem poeta ait, Sæpe opere in longo est obrepere somnū. Itaq; acutius atque subtilius hoc animaduertentes Alexander Hegius, nostra fere ætate apud Dauentriā nobile profecto & præclarum Germaniæ oppidū, haud incelebris gymnasiarcha, vir alioqui inter priscos philosophos connumerandus, & post hunc Iacobus Faber Stapulensis obseruandissimus quondam præceptor meus, cum Parrhisij philosophiæ studijs operam nauarē, & ante hos Buridanus homo certe ingenio felicior, quam institutione, longe aliter hunc locum exponunt, atq; exemplis insuper declarant. Vnde & ab his transumptio definitur esse, quoties nomen metaphoricus, hoc est, translaticie sumptum, per proprium explicatur. Ab hoc autem argumentum ducitur, verbi causa, si dicamus. Dialecti

DE LOCIS DIALEC.

ea utilis est ad omnem methodum, igitur ad omnem scientiam, utilis est. Locus quidem differentia maximæ, à nominis transumptio ne. Locus vero maxima: Quicquid alicui cōuenit sub nomine metaphoricis sumpto, eidem conueniet & sub nomine proprie sumpto. Sane hoc loco non philosophi modo utuntur interdum, cæteriq; scriptores, sed & sacrae literæ eo plenæ sunt, ac scitent propemodum, ut si leo rugiens fugiendus est, & diabolus fugiendus est. Itē, si Christus leo est, & rex ē.

DE LOCIS AB OPPO

fitis, & à repugnantibus.

AB oppositis vero argumenta dicuntur quoties inter se aliqua opponi dicunt. Opponuntur autem modis quatuor, Aut enim contrarie, ut album nigrum: Aut priuatiue, ut iustum iniustum, aut relatiue, ut dominus seruus: aut contradictorie, ut videre, non videre. At de his quidem in tractatu de prædicamentis satis (arbitror) dictum est. Itaq; à contrarijs argumentū ducitur hoc modo: Si bona est sanitas, ægritudo mala est. Vel si est aliquod animal sanum, idem ægrū nō est. A priuatiuis vero, ut si iniustitia fugienda est, sequenda est iustitia. Vel, si quid videns est, idem profecto non est cæcum. A relatiuis autem, ut quisquis pater est filium habeat necesse est. Vel, si quis pater est alicuius, eius filius non est. Porro à contradictorijs, ut si quis est videns

TRACTATUS. IX.

videns, idem iam non est non videns. Locus quidem differentia maximæ, ab oppositis. Locus vero maxima: In contrarijs, priuatis, relationalijs, & contradictorijs, opposita sibi conuenire non possunt. In relatiuis insuper alterum sine altero esse non potest. Præter hæc autem sunt & repugnantia, quæ à nonnullis disparata dicuntur. Repugnantia quidem, quod licet nulla oppositione inter se aduersa sint, à se tamen adeo diuersa sunt, vt alterum de altero nequaquam prædicari possit: disparata vero, quod veluti dispares res significant. Ab his igitur argumentum ducitur, vt si ita dicamus: Homo est, igitur lapis non est. Item, si quid homo est, id neque bos est, neque equus, neque aliorum quicquam quod ab homine diuersum est. Locus quidem differentia maximæ, à repugnantibus, siue à disparatis. Locus vero maxima, quæ sibi repugnant, hæc neutiquam conuenire possunt.

DE LCCO A TRANSMUTATA ta proportione.

A Dicitur à quibusdam præter prædictos locos, qui extrinsecus sumuntur, locus à transmuteda proportiõe dictus. Is autem huiusmodi est, vt si ita dicamus. Sicut octo ad quatuor, ita sex ad tria: quippe quod vtriusque dupla sit proportio. Ergo sicut octo ad sex, ita quatuor ad tria, quæ numerorum ad se inuicem habitudo, proportionem vtriusque

DE LOCIS DIALEC.

constituit sesquiterciam. Octo enim, sex superant binario, quæ tertia pars est senarij. Itidem & quatuor tria vnitatem. Hinc & transmutata proportio dicitur, quod ab vna in aliam quæ in transitu fiat. Cæterum talem argumentationem hac maxima corroborant: Si vt primū ad secundum, tertium se habet ad quartum, & vt primum ad tertium, secundum se habet ad quartum:

DE LOCIS MEDIIS.

Medij dehinc loci sequuntur, quibus expositis, finem protinus huic tractatui imponemus. Sed cur ita dicantur, dicendum prius. Medij quidem loci dici videntur, quoniam in his argumenta neque extrinsecus omnino peritur, neque ab ipso terminorum substantia, sed ab ipsorum terminorum (vt exempli causa) vel casibus, vel coniugatis, leui quadam mutatione deflectuntur. Similiter & qui à diuisione locus dictus est, medius inter utroque collocatur, quoniam ex eo nunc ab ipsis quaestione positis terminis, nunc extrinsecus argumenta sumuntur. Sunt igitur loci medij tres, à casibus, à coniugatis, à diuisione. Et casus quidem est, cum principale aliquod nomen in aduerbium deflectitur, vt iustitia iuste. Coniugata vero dicuntur, quæ ab eodem diuersissimo de deducta fluxerunt, vt à iustitia iuste, & iustus, iusta, iustum. Sed hæc omnia à Cicerone coniugata dicuntur, quod quasi ab vno iugo dedu-

TRACTATUS. IX.

cantur, quæ & idem ita definit, Coniugata di-
cuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Es-
iusdem generis verba sunt, quæ orta ab vno,
varie commutantur, vt sapiens, sapienter, sapi-
entia, A casibus igitur argumentum ducitur,
vt si queratur de quopiam, sit ne prudens, &
arguatur esse talis, hoc modo: Prudenter agit,
ergo prudens est. A coniugatis vero, si hoc pa-
cto: Iustitia bona est, ergo qui iustus est bonus
est. Locus quidem differentia maximæ, à con-
iugatis. Locus vero maxima. Si vnum coniu-
gatorum cuiusdam conuenit, & reliquum.

DE LOCO A DI-
uisione.

Restat locus à diuisione (qui vt Boetio
placet) hoc modo tractatur: Omnis es-
nim (inquit) diuisio vel negatione fit,
vel partitione. Negatione quidem, vt si quis is-
ta pronunciet, Omne animal aut habet pedes
aut nō habet. Partitione vero, vt si quis ita dic-
cat. Omne animal aut sanum est, aut ægrum
& quoties vox diuiditur in sua significata. Fi-
unt igitur argumenta à diuisione, tum per nes-
gationem, tum per partitionem, Verum qui
diuisionibus vtuntur, hi haud directa ratiocin-
atione contendunt, aut ad aliquod impossis-
bile inconueniensq; ducunt, atq; ita id quod re-
liquerant, rursus assumunt. Sit igit in q̄stione
ppositū, an vlla origo tēporis fuerit, quod q̄-
negare volet, is directa ratiocinatione id des-

DE LOCIS DIALEC.

monstrabit hoc modo: Tempus aut originem
 habet, aut non habet. Sed quia mundus æter-
 nus est (id enim paulisper disciplinæ gratia cō-
 cedatur) tempus quoque æternum, quippe quod
 mundus sine tempore esse nō potuerit. Quod
 vero æternum est, origine omnino caret. Tem-
 pus igitur originem non habet. At si per im-
 possibile idem ostendi desideretur, dicetur hoc
 pacto: Tempus aut originem habet, aut non
 habet: sed si tempus habet originem, non fuit
 semper. Tempus autem habet originem, fuit
 igitur quando non fuit tempus. Atqui fuisse tē-
 poris est significatio. Fuit igitur tempus, quā-
 do nō fuit tempus, quod fieri prorsus impossi-
 bile est, non est igitur vllum principium tempo-
 ris. Quo fit, vt ad alteram diuisionis partem
 tandem redeatur: & dicatur tempus origine ca-
 rere. Locus quidem differentia maximæ, à di-
 uisione. Locus vero maxima. Condiuidentis
 vno sublato, alterum manet: & posito al-
 tero, tollitur reliquum. At vero qui per parti-
 tionem diuisionibus vtuntur, hi id duobus mo-
 dis tentant. Nam quæ diuiduntur aut simul ef-
 se possunt, aut non possunt: simul esse possunt,
 cum vocem in significationes diuidimus:
 Non possunt vero, quæ negationis modo di-
 uiduntur, vt aut sanus est, aut æger. Itaque si quæ-
 ratur, an canis substantia sit, tamē quispiam per
 diuisionem id ita monstrauerit: Latrabile ani-
 mal substantia est, belua marina substantia

TRACTATUS IX.

est, fides item cœlestis substantia est. Hæc autem tria canis nomen significat, est igitur canis substantia. Per modum vero negationis à diuisione ne argumentum ducitur hoc modo: Aut sanus est, aut æger, sed sanus non est, igitur æger. Vel sic, æger non est, igitur sanus. Vel ita, sanus est, igitur æger non est. Vel hoc modo. Æger est, igitur sanus non est.

QUEMADMODUM DIALECTICA probatio à demonstratione differat.

Expeditis locorum differentiis, illud postremo veluti coronidem adijcere opere precium est, quo videlicet pacto dialectica probatio à demonstratione differat. Differt autem primo, quod demonstratio omnis ex propriis concinatur, dialectica vero probatio ex communibus. Deinde, quod demonstratio ex solis necessariis comitat, dialectica vero probatio interdum ex necessariis, interdum ex probabilibus. Tertio, quod demonstratio duabus tantum utitur speciebus argumentationis, nempe syllogismo, & inductione: dialectica vero probatio omnibus ferè, utpote nunc syllogismo, nunc enthymemate, nunc exemplo. Quo fit, ut non sit proprium dialecticæ opinionem aggignere cum formidine de opposito, ut nonnulli falso persuadent, sed dialecticam potius fidem, quæ cum ex necessariis sit, colligiturque, non minus certa est, quam que

DE ELENCHO SOPHIST.

per demonstrationem paritur. Hoc tamen à scientia differens, quod scientia ex proprijs agnoscitur, illa vero ex communibus, & nulli scientiæ peculiariter addictis. Cæterum opinionem facere infirmiori ipsius dialecticæ parti competit, qua proinde oratores frequentius, Philosophi rarius vtuntur. Quod quidem & diuus Seuerinus Boetius ita esse comprobatur, atq; his contestatur verbis: Sed ea quidem argumenta (inquit) quæ ex definitione, vel genere, vel differentia, vel causis, vel ex diuisione dicuntur, demonstratiuis maxime syllogismis vires atq; ordinem subministrant. Reliqua vero dialecticis & veri similibus.

IN TRACTATVM DE cimum Præfatio.

ABSOLVTIS HAC
tenus à nobis nouem ex
decem, quos instituimus
tractatibus artis dialecticæ
in quibus eas partes ipsius
artis pertractauimus, quã
tum compendio licet, per
quas recte diligenterq; dis
serendi ratio comparatur, qui certe & finis totius
artis esse existimatur, quippe per quem ve
rum à falso discernitur, instituto huic nostro

TRACTATVS X.

iam satis fecisse videri possumus. Cæterum quæ *Hic liceat*
 niam falsum sub veri specie plerumque obrepit, *bit uidere*
 quo & incauti facile illuduntur (fallit enim vis *August. i*
 tium specie virtutis, vt non tam eleganter quæ *2. de do-*
 vere à Iuuenale satyrico poeta dictum est, & *ctri. Chris-*
 ab Horatio in eundem sensum, Decipimur spes *stiana lib.*
 ciere recti) idcirco ab Aristotele prouido nimirum *i quo hæc*
 artis magistro, id etiam curatum est, vt post ar *dicit: Sūt*
 tis præcepta, talia quoque relinqueret præcepta, *multæ fal-*
 quibus & si nihil quod ad artem faciat, discere *se rōnum.*
 mus, his tamē instructi facile vitare possemus *(quæ so-*
 sophistarum argutias captionesque, quorum hæc *phismata*
 est præcipua intentio, vt fallant, non doceant: *appellāt)*
 magis appareant scientes, non sint re vera. Et *et ueras*
 nos iam ob eandem certe causam, Aristotelem *plerumque*
 hac quoque in parte sequentes, decimum illis no *ita imitan-*
 uem adijcere in animo constituimus tractatū, *tes, ut nō*
 in quo proinde de sophisticis elenchis (Sic enim *solum tar-*
 ab illo appellati sunt) siue de locis sophisticis a *dos, sed et*
 gamus, vt studiosi adolescentes, si quibus hæc *ingeniosos*
 nostra lucubratio quoquo modo profuerit *minus dilē-*
 vnquam, post artē vel mediocriter perceptā, *genter at-*
 ex hoc iam etiā percipere possint, quenā sint p *tētos deci-*
 pria huius artis, quæ non sint: tametsi sine his nec *piant.*
 ars ipsa satis sibi consistere potest, vt nec grammati *piant.*
 ca, quæ recte loquendi scientia definit, nisi in hac *piant.*
 quoque de barbarismo atque solecismo fecidiss *piant.*
 mis eius artis vitij cura desumeretur non pars
 ua, id quod & in morū disciplina iam pro cōpers
 to omnibus esse potest. Atque adeo hæc cura de

DE ELENCHO SOPHIST.

artium quoque vitij prodēdis necessaria est, quod vitia latius serpere soleant suapte natura, & (vt supra dictum est) nonnunquam virtutum species sibi induant, quo citius circumueniant incautos, hinc rectissime ab eodem Horatio dictum est, In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte. Sed iam de elencho quid sit, primum dicamus, & vnde huius tractatus inscriptio.

QVA RATIONE DE SOPHISTICIS ELENCHIS INSCRIPTIO HUIUS TRACTATUS.

Sed antequam reliqua huius tractatus exequamur, dicere haud grauabor, cur de sophisticis elenchis inscriptus sit, tum qui ab Aristotele nobis relictus est liber eiusdem negotij, tum qui nobis iam instituitur tractatus ad illius imitationem, quamuis de locis sophisticis inscriptio à nonnullis facta sit. Existimat Iacobus Stapulensis id ab Aristotele factum esse, partim quod hic præcipuus sit Sophistarum finis inter quinque, quos illi coniectant, ac sibi proponunt, de quibus mox plura: partim quod huiusmodi syllogismus, elenchus inquam sophisticus, instrumentum sit maxime idoneum ad conuincendum, hoc est, ad coarguendum coaltercantem. Vnde & apud grecos ἐλεγχος nomen quod dicitur, apud latinos argumentum siue probationem significat, & verbum ἐλεγω quod arguo significat. Sed cum elenchus dicitur hoc loco, sophisticus idcirco additur

TRACTATVS X

vt per sophisticum elenchum cum intelligas
mus syllogismum, si tamen syllogismus dici
ullo modo posset, non per quem probatio &
fides rei dubiæ fiat, cuiusmodi certe dialectis
cus syllogismus est, sed deceptio.

DE SYLLOGISMO SOPHITISCO

quid sit, & quo pacto à dialectico differat.

EX his iam quæ dicta sunt haud obscurū
esse potest, eundem syllogismum esse,
qui nunc sophisticus, nunc litigiosus, si
ue contentiosus dicitur. Eius porro duplex
ab Aristotele definitio traditur. Vna quidem
qua syllogismus esse intelligitur, sed ex his
colligens, quæ videntur probabilia, nempe
imperitis, cū tamē non sint. Altera vero, qua
apparet quidē esse syllogismus, attamen non
est, tametsi ex probabilibus nonnūquā collis
gitur. Vnde etiam liquido nunc apparet, ab
huiusmodi syllogismo dialecticū syllogismū
duplici ratione differre. Primum, q̄ hic syllo
gismus plane sit: deinde q̄ ex probabilibus
colligat. Cæterum probabilia ab Aristotele
esse definiuntur, quæ videntur omnibus, aut
plurimis, aut sapientibus, & his quidem vel
omnibus, vel plurimis, vel maxime familia
ribus & probatis, vt vnumquēq; amare eū,
à quo beneficia acceperit.

DE QVINQ; SOPHISTARVM

finibus, quas & metas vocant.

DE ELNCHO SOPIST.

CVm ergo sophista omnē neruū, omēq; conatum eo intendat, vt coaltercantē circumueniat illaq; , videndum est, quot & quæ sint, quæ ipse coniectet, ac sibi proponat, vt fines initi certaminis, quos vbi etiā assecutus fuerit, se iam victorem aduersus corrixantem nimis superbe, insolenterq; proclamat atq; vociferatur. Sunt vero hæc numero quinque: Redargutio, Falsum, Inopinabile, Solœcismus, & Nugatio. Est autē redargutio, cū vi disputationis cogitur quispiā, aut negare quod antea concesserat, aut quod prius negauerat, rursus cōcedere. Falsum vero, quod nullam habet veritatis causam, ac ne apparentem quidem. Inopinabile vero, quod præter opinionem omnium, & maxime sapientum proponitur, vt matrē odisse filium suum. Solœcismus est, quoties secundum locutionē cogitur respondens barbarizare. Et à Donato definitur vitiū in cōtextu partiū orationis, contra regulā artis grāmaticę factum. Videtur autem hoc loco & pro barbarismo cōmuniter accipi, qui ab eodē Donato definitur, vna orationis pars vitiosa in communi sermone. À Diomede vero, cōtra Romani sermonis legē, aut scripta, aut pronunciata vitiosa dictio. Nugatio porro est, cum respōdēs cogitur idem sæpius dicere. Vnde & à nonnullis definitur, eiusdem verbi inutilis repetitio.

TRACTATUS. X.
DE LOCIS SOPHIST.
& eorum diuisione.

Nunc ad ipsos locos veniamus, locos dico sophisticos, hoc enim nomine à Georgio Valla Placētino mihi nō absurde appellari vidētur, quippe q̄ ex his perinde fallacię & sophistica argumēta ducūtur, atq; ex locis dialecticis argumenta & probationes dialecticę. Ab Aristotele tamen modi dicuntur, nonnunquam etiam loci. Horum autem prima diuisio hæc est, quod alij in dictione positi sunt, alij extra dictionem. In dictione rursus, alius ab æquiuatione, alius ab amphibologia, alius à compositione, alius à diuisione, alius ab accentu, alius à figura dictionis. Extra dictionem item, alius ab accidente, alius ab eo quod est secundum quid ad id quod simpliciter dicitur, alius ab ignorantia elenchi, alius à petitione principij, alius à consequenti, alius ab eo quod est non causam pro causa ponere, alius ab eo quod est plures interrogationes vnā facere. Patet igitur, huiusmodi siue locos, siue modos, in summa esse numero tredecim, ex quibus quidem in dictione sex enumerati sunt, extra dictionem vero septem. Præterea sciendū, quod argumentationes, quę istiusmodi struuntur fallacijs, nunc sophisticata, nunc paralogismi à græcis dicuntur, nominibus profecto accōmodatissimis, quippe quę à verbis deducū

DE ELENCHO SOPHIST.

cur, σοφίῃ εἶναι καὶ πᾶσα λογίμῃ, quæ verba
 apud latinos interpretantur imponere siue
 decipere. Hinc & imposturæ, & deceptiones.
 Adeo enim his cauillationibus, atq; argutijs
 decipitur imperitus quispiam, vt credat id
 esse quod non est, & non esse quod est, vnde
 etiam Aristoteles fallacias ipsas & sophistica
 argumenta, quod intra colorem tantum sine
 veritatis, orichalco recte comparat, auri vi
 delicet respectu. Nam vt orichalcum imperi-
 tis hominibus aurum esse videtur, ita hæc ab
 imperitis vera argumenta esse creduntur, cū
 tamen à peritis statim falsa esse depræhendan-
 tur.

QVA RATIONE EX HIS LO-
cis: alij in dictione, alij extra dictionem
existere dicantur.

NEc illud omittendū putauerim, quan-
 fortassis haud ita magni momenti, cur
 ex dictis iam locis alij in dictione, alij
 extra dictionem existere dicantur. Sane in
 dictione, dici ob id videri possunt, q̄ quæ ex
 his locis fallaciæ struuntur, apparentiæ suæ
 causam habent ex proprietate siue affectio-
 ne aliqua, quæ loci (hoc est, dictioni) im pri-
 mis conuenit, cuiusmodi sunt, quæ iam dictæ
 sunt, æquiuocatio, amphibologia, cōpositio,
 diuisio, accentus, & vocis figuratio. Extra
 dictionē vero, q̄ ex his sumpta argumenta et
 compositæ fallaciæ credulitatis suæ causam

TRACTATUS. X.

sumunt, vel ex rebus ipsis, quæ significantur, vel ex animi intentione, qua sola rerum rationes, & earum pariter ad se inuicem consequentias expendit atq; discernit. Vnde & inter ipsas quoq; fallacias nonnihil discriminis habetur, quippe q; per fallacias quæ ex dictione proueniunt, decipitur quispiam potissimum, quoties cum alio quolibet disputat. Per fallacias vero, quæ præter dictionem accidunt, quoties secum disputat, aut quippiam considerat, pensculatq; attentius

DE LOCO EX ÆQVIVOCATIO.

A Equiuocatio dicitur, cū dictio siue vox simplex plura significat. Cæterū æquiuoca vox duobus dicitur modis: Aut enim simpliciter talis est, aut analogicos: Simpliciter quidem, vt canis, quod nomen æque quadrupedem latrabilem, piscem marinum, & sidus cœleste significat. Analogicos autē, vt animalis nomē, quod tam viuum q̄ pictū animal significat, sed non ex æquo. Itaq; & paralogismos, quorū ex hoc loco argumenta ducuntur, tot modis variari cōtingit. Primo, cum id quod in argumentatione sumitur, simpliciter æquiuocū est, vt omne expediens bonum est, malum autem expediens est, malum igitur bonum est. Expediens hoc loco æquiuocum est, nam & necessarium, & ad aliquid vtile, & opportunum, expediens dicitur, & quod per se bonum est. In minore igitur pro

DE ELENCHO SOPHIST.

Li. 1. Qu^z positione pro vtili siue necessario assumptū
 q̄ integer est, pecuniæ nanq; & mercium abiectioes,
 hic uersus & id genus alia, cum per se mala sint, sæpe
 inibi nō le numero tamen vtilia sunt & necessaria. In ma
 gatur, a iore aut̄ expediens sumptum est, vt per se bo
 p̄ Suidā num significans, ac per hoc ex æquiuoco pa
 autem ita ralogismus nomen inuenit. Tali cauillo olim
 grece le vsus (vt est apud Herodotum) Apollo di
 gitur aliū dorū regē oraculo consulto induceret, vt Cy
 de repeti ro Perfarum regi bellum indiceret, ita dixit:
 tus: Perdet Croesus Halyn transgressus plurima
 κροῖσος regna. Perdo em̄ significat & destruo, & amit
 ἔλυρ δι to. Secundo cum id sumitur, quod analogi
 αβος με cos æquiuocum dicitur, vt omne animal est
 γάληρ pictum est, animal est, igitur quod pictum est,
 ἔρχην κα sensibus & motu participat. Item om̄es gem
 τάλισσά μαæ sunt præciosi lapilli, at in palmitibus gem
 quē uer maæ reperiuntur, testante id Vergilio, Turgēt
 sum Ci. li. in palmitate gemmæ, igitur in palmitibus præ
 2. de diui. ciosi reperiuntur lapilli. Sunt porro qui præ
 ita uertit. ter duos æquiuocationis modos addant in
 Croesus & ex consignificatione, & ex transumptione.
 halyn pe Et compositione quidem, quoties vox siue
 netrās ma dictio simplex & incomposita vnum aliquid
 gnā puer significat duntaxat, composita autem plura,
 tet opum vt immortale, quod nomen compositum si
 uim. gnificat & id, quod potest non mori, & quod

TRACTATUS. X

non potest mori, cum tamen simplex mortale id significet, quod potest mori. Ex consignificatione autem, ut cum sic contextitur sophisma: Quicumque sanabatur, sanus est: ægrotans autem sanabatur, ægrotans igitur sanus est. Participium ægrotans, cum alias vnum aliquid significet, ex consignificatione tamen ad diuersa tempora trahitur, nempe ad præsens & præteritum, imperfectum. Ex transumptione vero, ut si quis pratum os habere dicat, quia rideat, hoc est, lætum sit, fertile & pingue. Hinc illud Vergilij.

Quid faciat lætas segetes.

DE LOCO EX AMPHIBOLOGIA.

Amphibologia autem (quæadmodum *Hic uersum ex Ennio de præsentia, & ab ipso de Pyrrho epirotarum rege fictum esse idem Cicero ait eodem. 2. de Diui. lib.*) cum oratio intra se ambiguum claudit sententiam: qualis illa Apollinis, Aio te Acacida Romanos vincere posse, ad Pyrrhū Epiprotarum regem, cum oraculum consulisset ipse super euentu belli, quod contra Romanos animo destinauerat. Sane tota orationis ambiguitas ex eo dependet, quod accusatiuus, te, ut etiam Romanos, nunc à tergo, nunc à fronte eius uerbi vincere construi potest. Atque ita incertum relinquitur ab Acacide, hoc est, à Pyrrho Romanos uinci posse, an contra Acacidem à Romanis. Ex hoc igitur loco capto struitur, cum tale sophisma conficitur: Quicumque uidet quispiam, hoc ipsum uidet,

DE ELENCHO SOPHIST.

at videt aliquis columnā, columna igitur videt. Item, Quoscūq; vellem me apprehēdere, vellem vt me apprehenderent, hostes autem vellem me apprehendere, igitur vellem vt hostes me apprehēderent. Similiter autem & hoc modo: Quisquis arat littus, littus proscindit aratro: Ast operam perdens, littus perhibetur arare: Ergo operam perdens, littus proscindit aratro. Differt autem amphibologia ab æqui uocatione, quod æqui uocatio quidē ex nomine ipso res diuersas significante in captionem adducit. Amphibologia autem ex oratione fallaciam inuenit. Quo sane nomine hunc locum appellare libuit, quanquam apud Aristotelem Græce legitur ἀμφιβολία.

DE LOCO EX COMPOSITIONE & diuisione.

Compositionem hoc loco pro oratione composita & diuisionem pro oratione diuisa accipere debemus. Et composita quidem oratio est, quæ sensum habet compositum: Diuisa autem, quæ diuisum. Porro compositus sensus est, cum in ipsa oratione partes secundum situm magis debitum intelliguntur. Diuisus uero, cum è contra. Rursus autem debitus partium in ipsa oratione situs is est, quem idiomatis peritus magis rationem adiudicabit. Quod tamen vt facilius desprehendatur, tres ad hoc regulæ à Iudoco Clichtoueo traditæ sunt, tribus uocabulis à Iacobo

TRACTATUS X.

Iacobo Fabro Stapulensi prius annotatae,
 quas proinde hic subscribendas haud ab re exi-
 stimauerim. Vocabula autem sunt: Modus,
 Determinatio, Determinabile. Itaque ex his pri-
 ma regula est: Si modus fuerit aut subiectum,
 aut praedicatum propositionis, situs partium
 orationis magis debitus est, vt possibile est se-
 dentem ambulare, aut sedentem ambulare est
 possibile. Secunda, Si determinatio posita in-
 ter duo determinabilia vtrique ex aequo pro-
 pinqua, praecedens determinauerit, situs ma-
 gis debitus est, vt quicquid viuuit semper, est.
 Adiectum est autem ex equo propinqua, quo-
 niam si non ex aequo vtrique propinqua fue-
 rit, tunc si propinquius determinauerit, sensus
 magis debitus intelligitur, vt quicumque scit li-
 teras, nunc didicit illas. Tertia regula est, Si de-
 terminabile positum inter duas determinaciones
 vtrique ex aequo propinquum, cum praecedē-
 ti iungatur, sensus compositus est, & situs par-
 tium orationis magis debitus, vt vidi imaginem
 auream vestem habentem. His ita praeli-
 batis, ad sophismata veniamus, quorum ex
 hoc loco deceptio struitur. Interea tamen & il-
 lud praemonendum, quoties contextitur syllo-
 gismus iuxta expositos locos, si in eo sumpta
 oratio in sensu quodam diuisio vera fuerit, in compo-
 sito autem falsa, deceptio ex loco a compositi-
 one prodisse dicetur: sin vero contra, captio
 per locum ex diuisione facta esse intelligetur.

DE ELENCHO SOPHIST.
DE SOPHISMATIS QUAE
per locos à compositione & diuisi-
sione fiunt.

Igitur iuxta tria superius annotata voca-
bula, sophismata conficiuntur tribus quo-
q; modis: Primo, cum modus variatur, vt
quemcunq; possibile est ambulare, fieri potest
vt ambulet, atqui sedentem possibile estambu-
lare, ergo fieri potest vt sedens ambulet. Secū-
do, cum determinatio variatur, vt quicumque
scit literas nunc, didicit illas, atqui grammaticæ
peritus scit literas, igitur grammaticæ
peritus nunc didicit eas. Item, quod vnum
solum potest ferre, plura potest ferre:
quod autem vnum solum potest ferre, non
potest plura ferre: igitur quod potest plura
ferre, non potest plura ferre. Tertio, cum de-
terminabile variatur, vt quicumque bonus
est, bonus est: atqui malus artifex bonus est,
malus igitur artifex, bonus est. Et hætenus
quidem secundum compositionem facti pa-
ralogismi peccant. Qui vero sequuntur, se-
cundum diuisionem totidem modis pec-
cant, iuxta trium vocabulorum supra posito-
rum annotationē. Primo, vt quiescentem am-
bulare est impossibile, igitur quiescentem im-
possibile est ambulare. Secundo, vt quocunq;
vidisti hūc percussum, hic percussus est: atqui
oculo vidisti hunc percussum, oculo igitur hic
percussus est. Tertio, sed esto sit quispiam ar-

TRACTATVS X.

tis imperitus, moribus autem probus, tunc talis
 leconnecto sophisma: Quicumque malus est, ma-
 lus est: at malus artifex est bonus, igitur malus
 artifex bonus est. Per diuisionem præterea fi-
 unt paralogismi, quoties coniunctio tum cop-
 ulatiua, tum disiunctiua, nunc terminos, nunc
 ipsas copulat disiungitue propositiones, ut
 quæcunque sunt duo & tria, sunt paria atque im-
 paria, at quinq; sunt duo & tria, quinq; igitur
 sunt paria & imparia.

DE LOCO PER AC-
 centum.

Accentus, quem & veteres Latini auto-
 re Quintiliano tenorem appellauere, &
 à græcis *προς ὄψιν*, & item *τόνος* dicitur
 à Prisciano definitur lex siue regula ad eleuan-
 dam deprimendamue syllabam vniusculuscq;
 particule orationis. Ab eodem insuper in acu-
 tum, grauem, & qui ex vtriscq; fit circumflexū
 diuiditur. Porro acutus (ut Diomedes tradit)
 apud latinos in correptis semper, interdum in
 productis syllabis versatur. Circumflexus in
 his quæ producuntur. Grauis autem per se
 nusquam consistere in verbo vlllo potest, sed
 in his, in quibus circumflexus est aut acutus,
 cæteras syllabas obtinet. Apud Græcos autē
 cum acutus in dictione tria loca obtineat, vlti-
 mum, penultimum, & antepenultimum, cir-
 cumflexus quolibet syllabarū sit dictio, non nisi

DE ELENCHO SOPHIST.

penultimum tenebit locū. Igitur vt nulla vox sine vocali est, ita nulla sine accentu. Ac proinde de recte quidam putauerunt accentum veluti animam vocis esse. Sed de accentu quidem haec tenus plus satis, quando apud Latinos pronuntiatio vocum iuxta accentuum regulas in totum propemodum aboleuit, cuius tamen loco quantitas syllabarum perinde obseruatur. Fiunt autem per locum ab accentu sophismata tribus modis: Primo, quando pro syllabae quantitate variata, variatur & significatio dictionis, vt quicquid malum est, fugiendum est, pomum autem malum est, igitur pomum fugiendum est. Secundo, quando variatur ipsius syllabae aut aspiratio, aut orthographia, vt ad Aram fiunt sacra, atqui hara porcorum stabulum est (vnde illud Ouidij, Immundae cura fidelis harae, & illud item Ciceronis, Ex hara productae, non schola) igitur ad porcorum stabula fiunt sacra. Tertio, quando dictio aliqua interim diuiditur, interim tota manet, vt quicquid inuite fit, coacte fit: vinum autem fit in vite, ergo vinum fit coacte. Caeterum de loco siue modo per accentum, Aristoteles dicit non facile esse dialecticis orationes facere, in his quae sunt sine scriptura. In scripturis autem & poematibus magis, quod in his scilicet accentuum per certas notas, & syllabarum ob metri legem accuratior habeatur obseruatio.

TRACTATVS X.
DE LOCO A FIGVRA
dictionis.

A Figura dictionis hic locus nominatur, quod per eum quicunq; fiunt paralogismi, causam apparentiæ non aliunde habeant, quam à vocis siue dictionis cum alia qualibet siue voce, siue dictione configuratione, hoc est (vt planius dicam) à consimili dictionis cum alia qualibet dictione desinentia, siue terminatione. Nec video tamen cur à quibusdam tam longe repetatur hoc loco figuræ definitio, qua à geometriis definitur magnitudo, quæ termino vel terminis clauditur, cū secundum hanc definitionem, figura nihil cōmune cum dictione habeat, vnde similitudo aliqua intelligi possit. Ex hoc igitur loco captiones struuntur, quoties argumentationem factam constare ac recte se habere quis autumat, similitudine vocis hallucinatus, cuiusmodi hæc est: Discere est circa disciplinam exerceri, ac exerceri circa disciplinā est docere, discere ergo docere est. Fiunt præterea secundum hunc locum paralogismi, cum ab vno prædicamento transitus fit ad alterum, vt quicquid heri vidisti, hodie vides, atqui album heri vidisti, album igitur hodie vides. Hic transitus est à substantia ad qualitatem: Similis huic argumentatio est hoc modo: Quicquid heri emisti, hodie comedisti, crudum heri emisti, ergo crudum hodie comedisti. Atq; id quidem est,

DE ELENCHO SOPHIST.

quod Aristoteles his verbis significare videtur: Quæ autem per figuram dictiōis (inquit) fiunt sophismata, accidunt quando vel non idem vt idem interpretantur, vt masculinum foemininum, vel foemininum masculinum; vel quod inter hæc est, nempe neutrum. Vel rursus, quale quantum, vel quatum quale, vel faciens patiens, & alia, quemadmodū hæc prius diuisa sunt. Siquidem aliquid est, quod non est eorum quæ sunt facere aut pati, & si vocis figura videatur, vt valere, quod qualitatem potius dicit, nempe sanitatem (est enim valere sanum esse) q̄ actionem aut passionem.

DE LOCO AB ACCIDENTE.

Sequuntur loci, qui extra dictionem dicti sunt. Ex his primus est, qui ab accidente dicitur. Is autem est (quemadmodum & Aristoteles tradit) per quem captiones fiunt, quoties similiter quodcunq; existimabitur rei & accidenti inesse, nam quia multa eidem accidunt, non est necesse omnibus prædicatis, & ei de quo prædicantur, omnia illa similiter inesse. Quandoquidem hoc pacto omnia illa eadē erunt quemadmodum sophistæ dicunt, vt si Socrates est alter à Platone, Plato autē homo est, Socrates igitur ab homine alter est, tale est & illud apud Aulum Gelliū sophisma, quod proponitur hoc pacto: Quod ego sum, tu nō es: ego autem sum homo, tu igitur homo non es. Item hoc modo: Homo animal est, animal

TRACTATVS X.

autem genus, homo igitur genus est. Ac rur-
 sus, Polycarpus est homo, at vero homo dis-
 syllabum est. Polycarpus igitur dissyllabum ē.
 Sane hæc & alia id genus sophismata per acci-
 dens fieri dicuntur. Per accidens inquam, hoc
 est, per extraneum siue diuersum quodāmo-
 do aliquid, vt in quibus complexio oratiōnis
 eas quæ circa naturam sunt diuersitates, ad na-
 turam ipsam transtulit. Aliud quippe est, secū-
 dum naturam esse, & aliud secundum persona-
 les accidentalesq; proprietates, ut verbi causa:
 Animal cum de homine prædicatur, essentiali-
 ter de homine dicitur: cum vero de animali ge-
 nus prædicatur, huiusmodi prædicatio essenti-
 alis non est, sed per accidens, vt nec cum de ho-
 mine dissyllabum prædicatur, propterea quod
 aliud est animal homo, aliud animal genus.
 Animal siquidem genus, simpliciter animal ē,
 hoc est, tale animal, quod cunctas sub se specis
 es communi ratiōe colligit, eatenus videlicet
 quatenus vitam absolutam sentiendi vi prædi-
 tam gerant. Homo autem animal vna talium
 est specierum, quæ vitæ tali, nempe absolute,
 rationalitatem & dexteritatem affert. Homo
 igitur non est simpliciter animal, sed tale ani-
 mal. Tale porro animal non est genus, sed spes-
 cies. Sed hæc fortassis multo altis repetita sunt
 q̄ præsens institutio ferat.

QVO PACTO A RECENTIO-
 ribus hic locus tractetur.

Q iiii

DE ELENCHO SOPHIST.

NEc tamen ignoro hunc locum ab acci-
 denti latius explicari à recentioribus
 hoc modo, vt sit accidens, & id cui ac-
 cidit, videlicet res subiecta, & præter hæc at-
 tributum: quæ & ita distinguunt nominibus
 magis familiaribus, vt accidēs sit, quod medi-
 um in syllogismo dicitur, res subiecta minor
 extremitas, attributum maior extremitas.
 Hinc paralogismos per hunc locū fieri dicūt,
 quoties vel medium, vel maior extremitas,
 vel minor extremitas in syllogismo nō recte
 sumitur, medium quidem, vt si ita arguatur:
 Cuiuslibet contradictionis altera pars est ve-
 ra (& accipio hic nunc verbum cuiuslibet
 more istorum, contra vim propriam pro si-
 gno distributiuo, vt ipsi dicunt, qualia sunt
 omnis & nullus) atqui hæc propositio, ho-
 mo est lapis, est cōtradictionis altera pars, igitur
 hæc propositio, homo est lapis, vera est.
 Captio est in verbo cōtradictionis, assumen-
 dū nanq; erat: Atqui hæc propositio, homo
 est lapis, est cōtradictio, eo quod hic terminus
 in maiore solū vniuersaliter sumebatur. Ma-
 ior vero extremitas, vt si ita proponas: Om-
 ne animal substantia non est, omnis autem
 homo est animal, igitur nullus homo substan-
 tia est. Hic captio est in uerbo substantiæ,
 quod in maiori (vt oportebat) vniuersali-
 ter sumptum non est, propterea quod negatio
 ei præposita non sit. Verum ita id sophistæ

TRACTATUS X.

pro arbitrio statuerunt, contra autorum & eorum qui recte loqui didicerunt, consuetudinē. Minor porro extremitas non recte sumitur, si ita contexas syllogismum: Nullum dextrū est sinistrum, cuiuslibet autem hominis oculus est dexter, ergo neuter oculus hominis est sinister. Hic oculus minor extremitas particulariter sumitur in minore, contra præscriptam secundi modi primæ figuræ legem. Quare ita assumendum erat. Cuiuslibet autem hominis uterq; oculus est dexter.

DE LOCO AB EO QVOD
est secundum quid, ad id quod simpliciter est.

Definitur hic locus ab Aristotele per id, quod hoc quidem simpliciter dicitur, illud autem quoquo modo, & non præcipue. Quoquo modo, inquit, hoc est, vel secundum locum, vel secundum tempus, vel ad aliquid, vel secundum aliquid, videlicet cum quod secundum partem dicitur, simpliciter accipitur. Itaque & paralogismi secundum hunc locum quatuor fiunt modis: Primo in his, quæ secundum locum dicuntur, ut apud Thraces quædam gentes olim, ut Solinus autor est, recens natos cum fletu excipere, & defunctos gaudio prosequi pium esse ducebant, igitur pium est puerperia deslere, & funera gaudio prosequi. Secundo in his quæ sunt secundum tempus, ut bonum est uti vis

DE ELENCHO SOPHIST.

Et ut tenui cum ægrotamus, igitur simpliciter
 ut bonum est. Item, expedit merces in mare
 proijcere cum timetur naufragium, igitur ex
 pediat proijcere merces. Tertio in his, quæ sunt ad
 aliquid, ut diuitiæ male ventibus non sunt
 bonæ igitur diuitiæ bonæ non sunt, cum tamē
 ipsæ (ut diuus Ambrosius ait) virtutū sint in
 strumenta. Quarto autem in his, quæ sunt se-
 cundum aliquid, ut Aethiops dentibus albus
 est, igitur albus est. Præterea cum ex diuisis cō-
 iunctum infertur, hoc pacto. Coriscus bonus
 est, & idem citharædus, Coriscus igitur bo-
 nus est citharædus. Esto autem vita bonus
 sit, non arte. Huiusmodi paralogismus per
 hunc locum factus esse intelligitur.

DE LOCO AB IGNO- rantia elenchi.

Per ignorantiam elenchi, siue quod idem
 est, per inscitiam redargutionis, sunt pa-
 ralogismi, quoties omittitur aliquid eos-
 rum, quæ ad orationem (ut Aristoteles ait)
 hoc est, ad ipsius elenchi definitionem requi-
 runtur. Definitur autem ab eodem hoc pa-
 cto: Elenchus est contradictio vnius & eius-
 dem non nominis, sed rei, & nominis non
 synonymi, sed eiusdem, ex his quæ data sunt,
 non connumerato eo quod est in principio,
 ad idem, secundum idem, similiter, & per
 idem tempus. Qua quidem definitione cer-
 tum est nusquam ab Aristotele longiorē

TRACTATUS X

factam esse, idq; (vt reor) propter sophistarum importunitates. Quapropter & singulas eius particulas latius explicare, atq; distinguere necessum fortassis fuerit. Quandoquidem in ea quædam syllogismi tantum causa ponuntur, quædam ob contradictionem solum, quædam etiam ad vtrunq; spectant. Syllogismi causa ponuntur, partim ex his quæ data sunt ex necessitate, partim non connumerato eo quod est in principio. Ob contradictionem vero, vt quæ postremo loco enumerata sunt. Cuiusmodi sunt ad idem, secundum idem, similiter, & per idem tempus. Præter hæc autē ad vtrunq; reliqua pertinent. Porro paralogismi, qui per hunc locum fieri consueuerūt, hoc præcipue peccant, quod ex quatuor positis aliquid omittitur. Vnde & quatuor quoque modi assignantur: Primus, cum omittitur particula ad idem, vt decē sunt dupla ad quinq;, & non sunt dupla ad sex, ergo decem dupla sunt, & dupla non sunt. Similiter si quis Socratem inter duos locatum, idcirco pronunciet ipsum dextrum esse & non dextrum. Secundus modus est, quando omittitur particula secundū idem, vt hoc est duplū secundum longitudinem, & non est duplum secundum latitudinem, duplum igitur est & non duplum: aut si quis oculum nigrum esse dicat, & non nigrum, propterea quia id quod circa orbem ipsius oculi est qui medius

DE ELENCHO SOPHIST.

pupillam tenet, album sit, ipse vero orbis niger spectetur. Tertius, quando omittitur particula similiter, vt cognosco Socratem, & eundem non cognosco venientem, igitur cognosco Socratem, & eundem non cognosco.

Quartus vero, quando omittitur particula per idem tempus, vt Si quis Socratem proponat sedentem, & non sedentem, ad diuersa tempora respiciendo.

DE LOCO A PETITIONE principij.

IN principio petere, id est, quod ad demonstrationem propositum est, ponere, & accipere vt confessum. In principio igitur petitur aliquid, cum eius adhuc desideratur demonstratio, quod tamen vt confessum accipitur. Vnde & ab Aristotele definitur secundo priorum analyticorum volumine hoc modo: Petere (inquit) id quod est in principio, est ostendere quicquam per id, quod per se ipsum manifestum non est, quod profecto est propositum non ostendere. Accidit autem modis quatuor: Primo, quando a syllogista & incollectilis ratiocinatio fuerit: secundo, quando id quod sumitur, ignotius est, quod colligere volumus: tertio, quando quod sumimus æque ignotum est atque id quod conficere volumus: quarto, cum posterius sumitur ad demonstrandum id quod prius est. Cæterum præter hos sunt & alij quatuor mo

TRACTATVS X.

di, quos octauo libro Topicorum idem recenset: Primus, cum quod particulariter demonstrandum est, vniuersaliter quis postulauerit, vt si quis volens probare contrariorum eandem esse disciplinam, postulauerit idcirco omnium oppositorum eandem esse disciplinam: Secundus, cum quod vniuersaliter est ad ostēdēdum propositum, particulariter ab aliquo petitur, veluti si de omnibus contrarijs propositum est, de aliquibus solum quispiam postulet: Tertius vero, cum quis diuidens propositum petit, vt si cum oportet quempia ostendere medicinā sani & ægri esse, is tum vtriusque postulet seorsum, atque diuisim: verbi causa. Est ne medicina sani: & rursus. Est ne medicina ægri: atque idem de hinc argumentetur: Medicina sani est, & medicina itē ægri est, igitur medicina sani est, & item ægri: Quartus demū, cū quis eorū que ex necessitate se inuicem sequuntur, alterum petit, vt si cui propositum est, ostendere, quod diameter est incommensurabilis lateri quadrati, is assumat, quod diametro latus incommensurabile est.

DE LOCO A CONSEQUENTI.

A Consequenti locus dicitur, quemadmodum & Aristoteles tradit, quoties propter consequens redargutio fit, vt si quis perat consequentiam conuertit, quæ tamen conuertitur minime. Exempli gratia, si quis, quia hoc ex necessitate est, & illud est, id

DE ELENCHO SOPHIST.

circo putauerit, quia illud sit & alterū quoq̃
 ex necessitate esse. Vnde & deceptiones, quæ
 propter opinionem ex sensu sunt, hoc modo
 plerunq̃ fiunt. Hinc sæpenumero id, quod fel
 est, mel esse supicantur, eo quod flauus color
 vt fel, ita & mel quoq̃ consequitur. Quapro-
 pter si quis ita argumētetur, hoc mel est, igitur
 flauum, recte quidem sequitur: at contra non
 recte, si hoc modo: Hoc flauum est, igitur
 mel est. Huius autem loci, alij duos, alij tres
 statunt modos. Ex his primus, quoties
 quis, vt ab antecedente ad consequens recte
 sese habet consequentiæ ratio, ita è contrario
 à consequente ad ipsum antecedens firmam
 similiter atq̃ constantem consequentiæ vim
 esse existimauerit, vt si animal est, homo est,
 igitur si homo non est, animal non est. Secun-
 dus quoties facta consequentia, ab abolitio-
 ne antecedentis credit aliquis & consequens
 peræque aboleri posse, vt si homo est, animal
 est, igitur si homo non est, animal non est.
 Tertius vero modus est, quoties ex commu-
 niter accidentibus per id, quod consequens
 esse solet, volumus ostendere id quod præce-
 dit, vt qui insanus est, in solitudinem fugit De-
 mocritus autem in solitudinē fugit, igitur De-
 mocritus insanus est. Dicitur autem per conse-
 quens, quoniam consequitur insanum esse, in
 solitudinem fugere, veruntamen non conuer-
 titur, non enim si quis fugit in solitudinem,

TRACTATUS X.

consequens continuo est vt insaniat. Inuenias siquidem, qui res humanas despiciens, stabilitatem & quietem quærat, et ob hoc ad loca à tu multibus libera secedat, quemadmodum Democritum fecisse memoriæ proditum est, pro inde falso creditum est ab Atheniensibus, eum insanuisse.

DE LOCO AB EO QVOD

est, nō causam vt causam ponere.

Hic locus ab eo nomen habet, quod est non causam vt causam ponere, quod quidem fit, dicente Aristotele, cum assumitur id, quod non causa est, tanquam propter illud fiat redargutio. Accidit autem tale quid in his syllogismis, qui sunt ad impossibile, in quibus scilicet necessarium est interire aliquid ex his, quæ sumpta sunt. Huius quidem exemplum est, quo & Aristoteles ipse utitur, vt si quærat. Sunt ne anima & vita idem? quod si à respondente concedatur, ita deinde elenchus sophisticus fit: Omne quod est contrarium corruptioni, generatio est: atqui mors corruptio quædam est vitæ contraria, & anima & vita sunt idem, vita igitur est generatio, & viuere generari. Hoc autem impossibile est, quippe qui viuens iam non generatur, sed genitus est. Hic si is, proposuerat, num anima & vita sunt idem, per interemptionem inferat ob consequens.

DE ELENCHO SOPHIST.

tis scilicet falsitatem, igitur idem non sunt anima & vita, & respondens hoc quoque concedat argumentationis vi impulsus, nequaquam tum subterfugere poterit redargutionis notam.

Quippe qui quæ antea concessa sunt, eadem ipse postea negauerit, quod certe per imperitiã eius accidit, non aduertentis eam propositionem quæ interempta est, causam non esse cur illatum sit consequens falsum, ac per hoc ne interimendã quidem fuisse, quãdo quidem ipsa posita, aut nõ posita, nihilominus id quod impossibile est, eodem syllogismo collectum sequitur. Quin hæc potius interimenda erat.

Mors corruptio quædam est, quæ nimirum falsa propositio est. Siquidem neque mors corruptio neque vita generatio est, sed ut generationem vita, ita corruptionem mors comitatur. Itaque in syllogismo superius facto, quæ propositio causa nõ erat, ut causa sumpta est.

DE LOCO AB EO' QUOD

est, plures interrogationes ut
vnam facere.

R Estat vltimus ex his, qui extra dictionem dicti sunt, locus, nomen hinc sortitus, quod per eum plures interrogationes factæ, vna esse credantur. Quoties igitur duæ pluresue interrogationes fiunt, ad quas responsio datur perinde atque vna facta sit, captio per hunc locum fieri dicitur. Quod
profes

TRACTATUS X.

profecto tunc euenire solet, cum latet respon-
 detem plures esse, idq; vel per imperitiam, vel
 ob non diligentem ad respondendum circum-
 spectionem. Porro interrogationes plures di-
 cuntur, quum plura de vno, ad vnum de pluri-
 bus, aut plura de pluribus interrogantur. De
 quibus & Aristoteles hoc modo: In harum au-
 tem aliquibus quidem (inquit) facile est vide-
 re quod non vna, sed plures quoque dandæ
 sunt responsiones, vt utrum terra est mare, an
 cœlum? In aliquibus vero non ita facile, vt
 putas ne hic & hic homo est? Quo fit, vt cum
 aliquis percussit hunc, & hunc, hominem, &
 non homines percussisse dicatur. Rursus, cum
 interrogamus, Sint ne hæc bona an non? de-
 monstratis tam bonis quam malis, vt cuius
 responderit aliquis, redargutionem haudqua-
 quam effugiet, ob falli videlicet concessio-
 nem. Quandoque autem assumptis, hoc est, ad-
 missis quibusdam, redargutio non minus fiet,
 vt si quis concedat similiter & vnum & plura
 dici, vt exempli causa, alba, vel nuda, vel cæ-
 ca. Nam si cœcum est, quod visum non habet,
 natum tamen habere, & cæca erūt, quæ visum
 non habent, nata tamē habere. Igitur cum hoc
 quidem visum habet, illud autem nō habet, si
 tum interroget quispiam. Sunt ne hæc viden-
 tia, an non videntia? vt cuiuslibet respondens
 dederit, erunt proculdubio ambo vel vidētia,
 vel non videntia. Quod quidem vtiq; falsum

DE ELNCHO SÖPIST.

esse statim depræhenditur ex hypothesi facta; Hæc ita ex Aristotele pene ad verbum, vt cætera magna ex parte, quæ in hoc tractatu continentur, omiſſis multorum ambagibus in re non magni momenti.

QVEMADMODVM AD IGNO-
rantiam elenchi omnes prædicti lo-
ci reduci possint, & quod du-
pliciter elenchus ac-
cipiatur.

INquirendum deinceps, quo pacto prædic-
ti loci omnes, siue elenchi sophisticæ ad res
dargutionis inscitiam reuocari possint, idque
ex Aristotelis præsertim instituto, vt qui de o-
mnibus his ita pronunciat: Aut distinguendi
sunt, inquit, apparentes syllogismi omnes, at-
que redargutiones, aut ad ignorantiam elenchi
reducendi, vel ab ijs præcipue, qui hanc omni-
um dictorum modorum principium faciunt,
quatenus elenchus ipse generatim accipiatur,
simulque omnes intra suæ definitionis ambitum
positas particulas amplectatur. Dico autem ge-
neratim, quando alioqui ex dictis modis, siue
locis vnus & ipse habeatur, nempe ad quatuor
vltimas particulas factæ definitionis relatus.
Itaque sciendum, quod omnes paralogismi
quicumque iuxta præscriptos modos sunt,

TRACTATVS. X. 110

peccant, vel quia syllogismi non sint, tamen si videntur, vel quia contradictio in his non recte sese habeat, vel quia non eadem ubique tam rei quam nominis ratio obseruet, id quod nunc per singulos locos discurrendo breuiter ostendere operæ precium fuerit, ergo quicumque sunt per æquiuocationem, per amphibologiam, & per figuram dictionis, omnes ad elenchum reducuntur, eo quod in his duplex, tum nomen, tum ratio sumitur, ob rei videlicet significatæ diuersitatem. Similiter autem & qui per compositionem, & diuisionem, et accentum fiunt, ob ipsius vocis variationem. Porro qui secundum accidens fiunt, & item propter consequens, & per id, quod est sumere quod in principio est, nec non per id, quod est non causam ut causam ponere, propterea quod vnusquisque horum præuaricator sit præscriptæ nuper syllogisticæ legis. Qui vero propter id, quod quoquo modo & simpliciter, quoniam non de eodem affirmatio & negatio est, quare nec in his vlla est vera contradictio, licet credatur. Postremo autem & qui fiunt propter id, quod est plures interrogationes ut vnâ facere, quod in his non enucleamus, neque discernimus propriam ipsius propositionis rationem, quæ quidem est ut vnum de vno dicatur: Nam eadem est vnus rei, & rei simpliciter definitio, ut hominis, & vnus hominis. Cum ergo quæ in syllogismo sumitur,

DE ELENCHO SÖPHIST.

apparet esse propositio, et non est, quatenus in ea non vnum de vno prædicatur, manifestum est & hic ad inscitiam redargutionis reuocandus est. Est enim redargutio syllogismus quidam, nempe contradictionis. Ex quo iam patet factum est, omnes locos siue modos ad ignorantiam elenchi reuocari posse, hos quidem qui in dictione sunt, quoniam in his apparet est contradictio. Illos autem, qui extra dictionem, maiori ex parte propter syllogismi rationem, definitionemque.

EX QVIBVS CAVSIS SÖPHISTICÆ PRODEANT DECEPTIONES.

Consentaneum fortassis fuerit inuestigare quoque, quibus ex causis huiuscemodi, imposturæ atque deceptiones proueniunt. Itaque dicamus ex Aristotele, quod deceptio omnis prouenit in his quidem, quæ per æquiuocationem & amphibologiam fiunt, sophisticæ, eo quod non potest quispiam distinguere, id quod multiplex est, siue multipliciter dicitur, ab eo quod vno modo dicitur dūtaxat. At in his, quæ per compositionem & diuisionem, eo quod nihil interesse putatur inter orationem compositam et diuisam. Similiter autem & in his, quæ per accentum fiunt, propterea quod nonnullis idem significare videtur eadē

TRACTATVS X.

vox intensa & remissa, hoc est, acuto vel gra-
 ui accentu prolata. Et in his item, quæ per figu-
 ram sũt ob dictionis similitudinem, quod dif-
 ficile sit dijudicare, quæ similiter atq; aliter p-
 ferantur. Fere enim quisquis hoc facere poterit,
 is in procinctu est, vt quod verũ est videat, et
 per hoc promptus erit vel concedere quod cõ-
 cedendum est, vel negare quod est negandum.
 Rursus autem in his, quæ per accidens, eo qd
 quis nescit dijudicare, idem ne sit an diuersum
 quod sumitur, tum, an vnum an multa, Simili-
 ter autem in his quæ per consequens fiunt, per
 hoc quod arbitramur, vt consequens ab antes-
 cedente non separatur vnquam (est enim ip-
 sum antecedentis pars quædam) ita nec à con-
 sequente antecedens separatum iri. Porro in
 his, quæ fiunt propter omissionem orationis,
 hoc est, alicuius particularum quæ in elenchi
 ratione positæ sunt, & in his quæ sunt propter
 id, quod aliquo modo & simpliciter dicitur, &
 in his item, quæ quod in principio est, sumuntur
 tum & in his quæ per non causam vt causam
 accidunt, & quæcunq; plures interrogationes
 vt vnã faciunt, propterea quod in his omni-
 bus non exacte discernimus, neque sumptas
 propositiones, neque ipsius syllogismi verum
 terminum, hoc est, rationem, definitionemque,
 per hoc quod parum nobis differre videantur
 ea quæ iam dicta sunt, vt non causa & causa,
 quod simpliciter & quoquo modo, & interro-

DE ELENCHO SOPHIST.

gationes plures & interrogatio vna.

DE RECTA SOLVTIO: ne paralogismorum.

QVia vero non minor ars est soluere nodos, quam eosdem implicare atque cōstringere, quod quidem ita esse, arguimento nobis esse potest Gordij Phrigiæ regis nodus in Iouis templo suspensus, quem Alexander magnus (vt est apud Iustinum historicum) idcirco q̄ ingenio soluere nequisset, gladio vsus violenter abscidit. Ob hanc nimirum causam, quia sophistarum argutias captionesq; quod syncategorematum nexibus, ceu nodis quibusdam implicitæ atq; inuolutæ sint, vt struere fortassis non facile, ita proculdubio soluere longe est difficilimum; Aristoteles tandem ipse, cum quemadmodum struantur illæ certis locis præscriptis id iam monstrasset, eadem quo pacto etiam dissoluerentur, pari cura atq; diligentia docere instituit. Vnde & ab eodem recta solutio definitur, falsi syllogismi manifestatio. Porro falsus syllogismus duobus dicitur modis: Aut enim quia ex falsis collectus sit, aut quia syllogismus non est, tamen si videatur. Ergo cum duobus modis falsum esse syllogismum contingat, duobus quoq; modis ipsum dissoluendum docet, nempe aut per interemptionem, aut per distinctionem. Per interemptionem quidē, vt quoties ex falsis col-

TRACTATVS X.

lectus est. Per distinctionem vero, cum appareret syllogismus, & non est. Verum enimvero ut id quod quærimus, breuiori via, quæ ab Aristotele tradita est, assequi possimus, ex Iacobo fabro Stapulensi tres regulas in animu induxi hic subiiciendas: Quarum prima hæc est: In omnibus paralogismis qui sunt per equiuocationem, amphibologiam, compositionem, diuisionem, & accentum, si quod sumptum est multiplex, distinguendum est, Alioquin confusionem parit, quæ tollitur interim cum ipsum distinguitur. Insuper & in eisdem consequentiæ ratio discutienda examinandaque uenit. Secunda: In omnibus paralogismis qui sunt per figuram dictionis, per accidens, per id quod est secundum quid & simpliciter, per ignorantiam elenchi, per consequens, per non causam ut causam, per id quod est plures interrogationes facere ut unam, consequentia neganda est, & mox cur negata sit, ratio subiungenda. Tertia: In omnibus paralogismis, qui sunt per id quod est, petere id quod est in principio, ipsum antecedens aut negandum plane est, aut certe addubitandum,

PERORATIO.

HABES studiosè lector, siue adolescens, siue adultæ ætatis iuuenis, dialecticam tibi pararam, non aliam ob causam (sic mihi crede)

nisi vt post hac, quicquid in studijs liberalibus
addiscendum tibi fuerit, citra crassam illam &
foedam barbariem, facile id iam assequi videri
possis. Quippe quod hæc sola visa sit hæc tunc
desse ad ternarium illum studiorum numerū,
quæ triuū cominuni nomine appellantur, id
quod in primis triuualium ludorum magistri
atque præceptores sæpe ac multum conquesti
sunt aliquot annis, tales vtique præceptores
(qui vt pro comperto ipse habeo) totis viri-
bus ad hoc contendunt, vt docilem iuuentu-
tem rite instituant, à barbarie auocent, bonas
artes doceant. Itaque si hæc dialectica nostra talis
tibi visa fuerit, vt ex ea id quod summope tui mo-
liuntur præceptores, pro voto assequi potu-
eris, bene est: Sin vero nondum id
à me præstitum sit (quod equi-
dem vereri possum) cona-
tum saltem quaeso,
si non rem ipsam, laudas
ueris.

QVĪD SIT PHILOSOPHIA, & item quid sapientia, similiter quid philosophus, & qualem eum esse oporteat, ex Alcinoo Platónico philosopho, de doctrina Platonis, interprete Marsilio Ficino:

PHILOSOPHIA

est appetitio sapientie, uel solutio anime à corpore, & cōuersio quædã ad ea quæ uera sunt atq; diuina. Sapientia est diuinarum humanarūq; rerū scientia. Philosophus autē est,

qui à philosophia nomen accipit, quemadmodū à musica musicus, & qui philosophus futurus est, ab ipsa natura sic institutus esse debet, ut primo quidem ad omnia disciplinarum genera facilis ac promptus existat: deinde ut non ijs quæ in fluxu uersantur, sed illis quæ semper eodem modo consistant, mentem adhibeat. Tertio loco ut natura sit uerax, ab omni mendacio penitus alienus. Quisquis enim ueritatīs auidus, ad diuinorum contemplationem mentem conuertit,

uoluptates corporis paruipendit. Oportet propterea
liberali animo philosophū esse. Etenim rerū uiliū esti-
matio homini ueritatem rerum contemplaturo aduer-
sa est. Huius insuper uoluntas iustitiam diliget, quip-
pe cum ueritatis, temperantiæ, liberalitatis studiosus
existat. Adde quod ingenij acumine atq; memoria illi
opus est, hæc namq; philosophum uerum perficiunt.

Atqui hæc quidem naturæ dotes, cum disciplina
atq; educatio decens adhibita est, perfectum
uirtute uirum perficiunt: uerum si ne-
glectæ sint, maximorum scele-
rum causa sunt.

DE TRIBVS APVD PHILOSOPHOS
differendi generibus, ex præfatione
Marsilij Ficini in librum de
uoluptate.

TRIA SVNT apud philosophos differendi ge-
nera: Vnum, quod certam aliquam quæstionis
partem disputando defendimus atq; approba-
mus, ut Peripatetici ac Stoicis fecere: Alterū, quo quæ-
stione proposita, diuersas ad id quod queritur, senten-
tias rationesq; referimus, ut propositis pluribus, in

uicemq; collatis, quid ex his probabilius ueri similis
que appareat, eligamus, quo Academici ac Socratici
penè omnes uisi sunt: Tertium genus Scepticorum
maxime proprium est: qui cum omnia indifferentia
esse putent, nec certum aut probabile habeant quicquam
quam quod sequantur (ea enim quæ naturæ ordine
seiuincta distinctaq; sunt, confundunt atque permiscent)
ab excellentioribus philosophis quibusque reijciuntur.

τέλει, καὶ θεῶν δόξα,

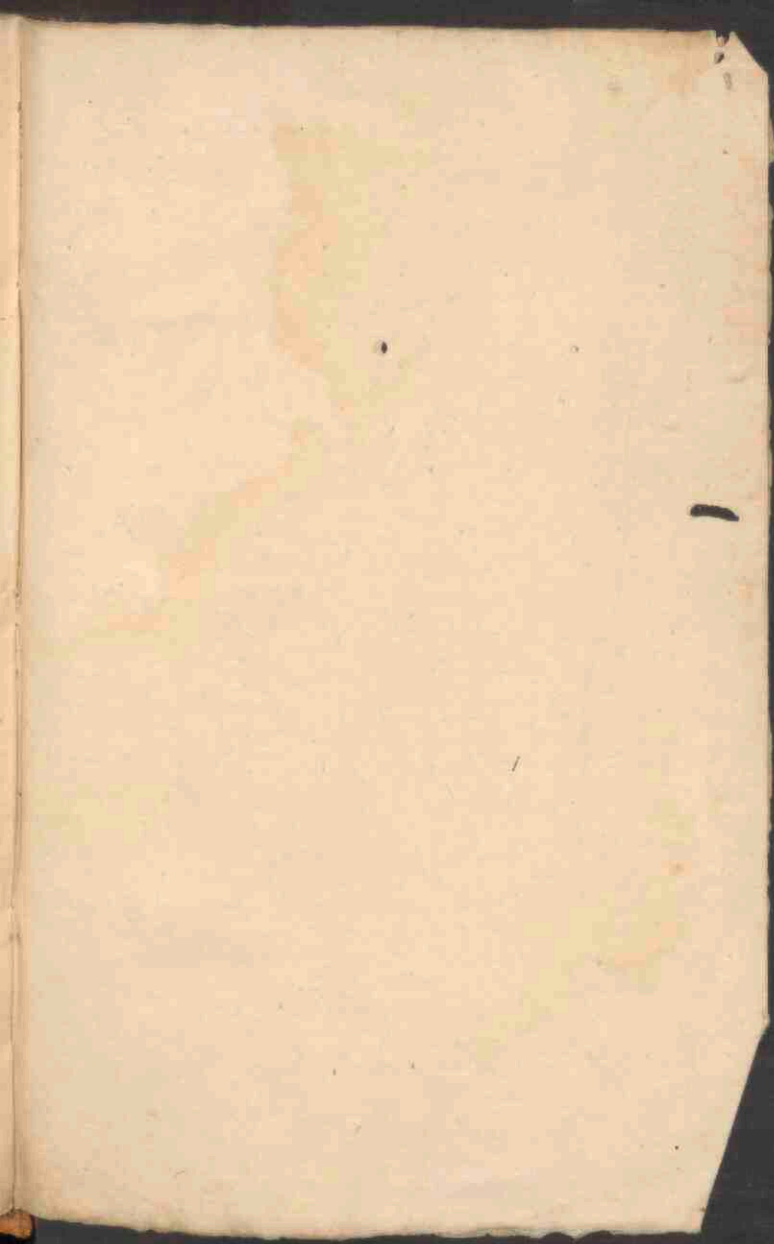
EXCVSVM AVGVSTAE
Vindelicorum per Alexandrum
Vucissenborn.
Anno M. D. XXXV.

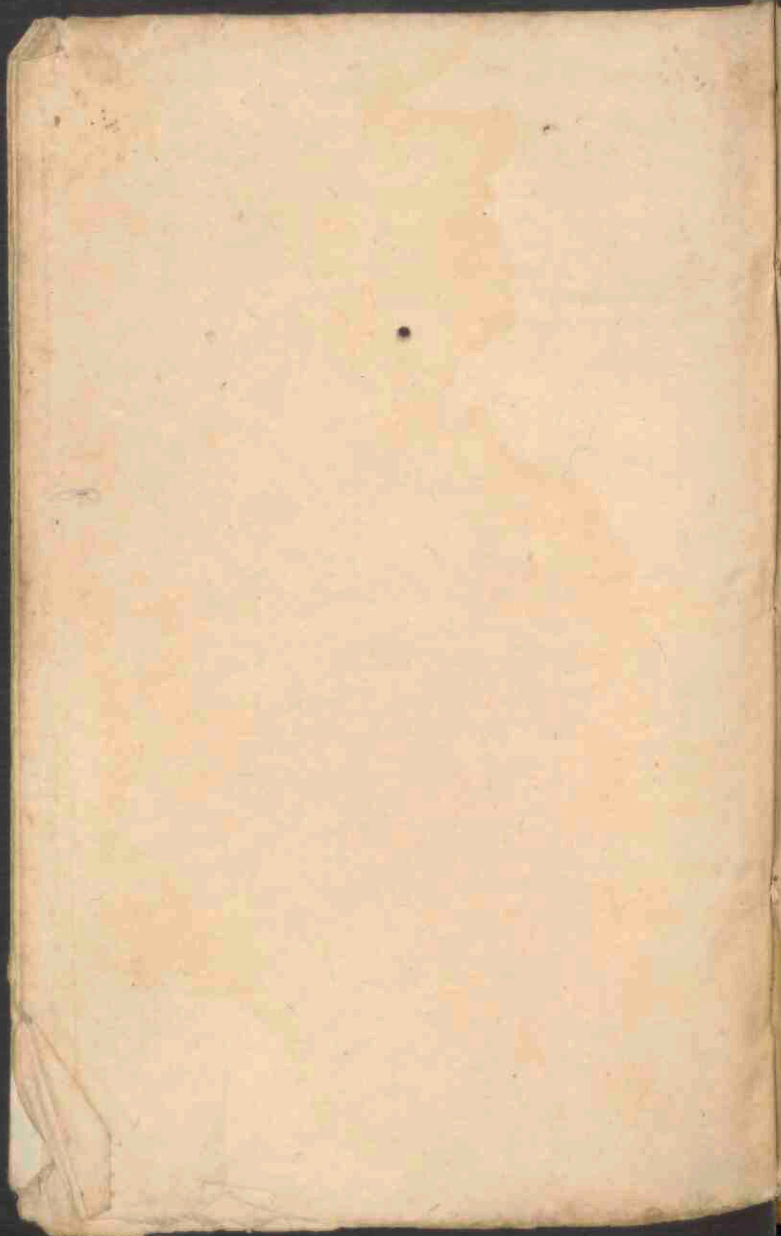
1842841

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

HAUTONIA MYSTICIA
Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Copulatio et, q; atq; ac, quoz, etiā, p̄terea, etc
Disiunctio aut, vel, ne sine, seu
Expletio quidē, eadē, / idē, enūmero, vq; porro
Causales ^{causales} si, quatenus, nam, nāq; in, quia, ut
Vanitates ergo, ideo, igitur, idcirco,

Quoniam quæ nonne yheorus i Aediv Kai urodebiu
Et aut resib vniuersals quæto, nō notata rethi
in nōtatis ion, temporis, aut psonæ ut bnt ne
evadendi liberi, sic ne duxenda hgovla rapido i fimo
Arbis vocat A Cerevō infimim, ppositū resulatu
Erodebiu quæto rethi psonis, ions aut tponibz
fimo. A lamis lassa dicitur ut sic ne latomidū
Si hper vel est sint evadendi b psonis huc
quæ hromi, an pars, an huc tempore
Erodebiu evadendi manū a bibe psonis dicitur

Cum l
set m. 47
10a pro
et for
benefic. 1
7 agra

um lib
tram p
frū sca
pbi qui
sicut p
di polu
lenda t
ancū la
ter rape
numu
ra ee r

in
a
m
l
t
a
p
m

